

Lelkipásztor

Evangélikus
Lelkészi Szakfolyóirat

---

73. évfolyam
1998/5.

TARTALOMJEGYZÉK

MÉCSSES A TE IGÉD

Szabóné Mátrai Marianna: „Ismételgesd azokat fiaid előtt...” (Deut 6,7) 161

TANULMÁNYOK

<i>Szabolcs Éva:</i> Új utak a pedagógiában	163
<i>Schulek Máttyás:</i> Hitvallásosság jelentősége evangélikus iskoláinkban.....	165
<i>Jancsó Kálmánné:</i> Evangélikus iskola – Evangélikus nevelés	167
<i>Szabó Lajos:</i> A spiritualitás és az ezredforduló katechézise.....	170
<i>Ribár János:</i> Az iskoláskor időszerű pszichológiai kérdései.....	173
<i>Nánai László:</i> Kapcsolódás és jelenlét a mai magyar közéletben, társadalomban	177
<i>Krámer György:</i> Az igehirdetés és a lelkigondozás lehetőségei a hitoktatásban	179
<i>Thiering Etelka:</i> Emberi kapcsolatok az iskolában	181
<i>Solymár Mónika:</i> Hogyan él a hitoktató lelkész egy újraindult felekezeti iskolában?	183
<i>Lacknerné Puskás Sára:</i> „Mint csepp a tengerben...”	185
<i>Nagy Zoltán:</i> Ahol a Lélek, ott a szabadság?.....	186
<i>Gombocz Eszter:</i> Modern módszerek a Biblia megközelítéséhez.....	187
Kitekintés.....	190

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

<i>Muntág Andor - Szemerei János:</i> Húsvét utáni 3. vasárnap	191
<i>Jutta Hausmann - Balicza Iván:</i> Húsvét utáni 4. vasárnap.....	192
<i>Cserhádi Sándor – Fatalin Helga:</i> Húsvét utáni 5. Vasárnap	194
<i>Reuss András – Baranyay Csaba:</i> Mennybemenetel ünnepe	195
<i>Szabó Lajos – Smidéliusz Gábor:</i> Húsvét utáni 6. Vasárnap	197
<i>Bácskai Károly – Bohus Imre:</i> Pünkösd ünnepe	198
<i>Gerőfi Gyuláné – Aradi András:</i> Pünkösd 2. napja	199

Lelkipásztor

Evangélikus Lelkészi Szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő: Szabóné Mátrai Marianna, Rózsavölgyi köz 3. Tel:3636-451

A szerkesztés munkájában a szerkesztőbizottság vesz részt.

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel/Fax: 117-1108; 117-5478

Felelős kiadó: Tóth-Szóllős Mihály

Készült: a CREA - PRINT gondozásával

Tördelés: ifj. Fülöp Attila

Egy szám ára: 290,- Ft. Előfizetési díj fél évre: 1900,- Ft. egy évre: 3800,- Ft. (3.480 Ft.+mellékletek).

Nyugdíjas lelkészek és teológiai hallgatók fele árat fizetnek.

Külföldi előfizetések: Szomszédos országokba (postaköltséggel együtt): évi 5.100,- Ft.

Egyéb külföldi országokba: 6.600,Ft. / 42 USD vagy 60 DEM postaköltséggel

A címlapon: Pilarik István úrvacsorai kannájának részlete. Az Evangélikus Múzeum bocsátotta rendelkezésünkre.

A fotót Molnár Géza készítette. A borítót: ifj. Harmati Béla tervezte.

MÉCSÉS I G É D

"Ismételgesd azokat fiaid előtt...!" (Deut 6,7)

Ez a mondat rokonaival együtt ("Tanítsátok meg ezeket a fiaitoknak is..." /Deut 11,19/; "És ha majd megkérdezzük tőletek fiaitok..." /Ex 12,26a/ stb.) elválaszthatatlan része az Egyiptomból való szabadulás történetének és a törvényadásnak. Ugyanúgy a történet egységébe tartozik, mint a tenger szétválása, mint a bárányvérrel jelölt ajtó és az összes többi esemény és híradás, ami a szabadulásról szól. Akik ezt az örök időkre szóló élményt átérték, (sőt akik később meghalották!) mindig megkapták mellé a megbízatást: el kell mondani, meg kell tanítani; erről a következő nemzedéknek is tudnia kell. Nem szorul részletezésre, mennyire és mi mindenben lennének szegények, ha nem teljesítették volna a régiek Istennek ezt a parancsát. Az események ismerete ugyanis nélkülözhetetlen a helyes istenismeret kialakulásához és megbízható tájékozódási pont az egyéni és közösségi életben való eligazodáshoz. Ráadásul Izrael népének életben maradásában főszerepet játszott.

Semmi alapunk azt feltételezni, hogy ez a parancs érvényét veszítette. Az ifjú generáció sem változott. Szüksége van istenismeretre és tájékozódási pontokra, hogy irányt ne veszítsen. Mondanivalónk is van. Van mit továbbadni a mögöttünk jövőknek. A "nem véletlen vagyunk a földön" meggyőződését. Annak a szeretetnek hírére, amely elfogad és fölemel, elrejt és tanít, irányt szab és számonkér. Amely megmutatja, hogy egyedül az önfeláldozó szeretet életpartí. Emiatt mindig föl lehet állni, mindig újra fölépülni, megtalálni a remény sokszor nagyon halvány, mégis világító fényét. Tovább kell adnunk, hogy minden ellenkező látszat és hírverés ellenére nem egyedül vagyunk, következésképp nem önmagunkért a világban. Hogy értelmet csak akkor találunk, ha merünk önmagunkon kívül mást is meglátni, észrevenni, vállalni, sőt előtérbe helyezni. Ahogyan Valaki, aki nagyon jól ismerte ennek az életformának minden terhét és gyümölcsét, megfogalmazta: "aki meg akarja menteni az életét, elveszti, aki pedig elveszti az életét énértem, megtalálja." (Mt 16,25)

De van-e, aki meghallgatja?! - kiált föl bennünk a nem ritkán kétségbeesett kérdés. Úgy gondolom, rosszul tájékozódunk, ha csupán közömbös vagy elutasító fiatal arcok tolnak most szemünk elé. Milyen lenne az ifjú generáció, ha nem lázadó és elutasító?! Van-e rá szükségük? - ez a kérdés. De látva tanácstalan, csapdába csalt, erejét és életkedvét veszített, áldozattá vált vagy épp okos arcú, érdeklődő, nyílt, párbeszédre kész fiatalokat, nem is lehet ez kérdés már. Az akadályt más jelenti. A feladatot más nehezíti. Olyan munka ez, ami nemcsak fáradtsággal jár, hanem szinte törvényszerűen áldozattal is. Tehát nem valami vidám, könnyed, felhőtlen szolgálatot vállal, aki megpróbálja az Istenről szóló hírt "fainak ismételtetni". Ez a repetitio igen sokféle lehet. Különbé

műfajokban szólalhat meg. Idézheti az evangélium közepét, de nyújthatja sok-sok áttételen keresztül is. A módozatok sokféle, egy vonásuk biztosan közös. Mindegyik áldozatvállalással jár.

Ez az út az egyház számára is. Iskolák ügyeivel bajlódni, emberek sorsát befolyásoló döntéseket hozni, koncepciót építeni és ahhoz ragaszkodni, szákutcákból visszafordulni, hibás lépéseket korrigálni akkor is, ha ez kellemetlen következményekkel jár, ésszerű kompromisszumokat kötni s közben a lényegét el nem veszíteni - nemcsak sok munka. Áldozatos munka. Szakembereket képezni, olyanokat, akik képesek "fainknak úgy ismételtetni", hogy azok meg is hallják, meg is tanulják - bátor és áldozatos munka. Hol anyagi áldozatot követel, hol kritikát kiváltó "munkaerőgazdálkodást". Egy biztos: nem lehet olcsón megúszni. Hozzá még könyvet is kell kézbeadni, és nem akármilyet. Igénytelen hittankönyvet bárki könnyen és gyorsan ír. Csúnya és igénytelen formában fillérekért megjelenik. Kérdés azonban, hogy ez betölti-e a Sinai pusztában kapott parancsot. Valószínű, hogy az a parancs valóban csak áldozattal teljesíthető...

És teljesítésének senki nem jár a közelében sem szellemi, idegi, lelki, egzisztenciális áldozat nélkül. Nagyon könnyű megkerülni. Egy gyülekezetben mindig talál a lelkész olyan embereket, akik hálásan és boldogan fogadják szolgálatát. Ahol nem kell akadályokkal vesződni, szavakat keresnie, verejtékezve konfrontálódni alapkérdésekkel önmagának is. Rengeget lehet dolgozni - és közben ezt a parancsot megkerülni. Lehet tanítani is. Jól nevelt, nem kérdező, nem akadémikusodó, "jó" gyerekeket. Olyanokat, akikben már megölték az igazságkeresés vágyát. De ha elkerüljük azokat, akiktől félünk, akik hangosak, érdekesek, kételkednek, kritizálnak, borzasztó kérdéseket tesznek fel, világos válaszokat akarnak hallani, ha őket elkerüljük, mert értük szellemi és idegi áldozatot kellene hoznunk, mert értük újra kéne gondolnunk rég eltemetett kérdéseket, mert értük csupaszon és kiszolgáltatottan kellene magunknak is megállnunk az Isten előtt - akkor megtagadjuk az Isten szabadságába induló emberek tarsolyába tett parancsot. Enélkül pedig a szabadság sem működik.

Százhetvenöt éve, 1823-ban nyitotta meg kapuit az evangélikus gimnázium Pesten. Erről az eseményről később fogunk megemlékezni, májusi számát viszont ebből az alkalomból szentelte a Lelkipásztor a tanítás témájának. Kísérje útját megújuló gondolat, (újra) felébredő szeretet, (újra) megtalált hivatástudat, az áldozatvállalás mély lélegzetű bátorsága és annak áldása, aki jótetszéséből a mindenkorai felnőttre bízta a következő generációt.

Szabóné Mátrai Marianna

Új utak a pedagógiában

A hazai pedagógiai elmélet és gyakorlat útkeresései örvendetesen sokféle irányba mutatnak. A pedagógiai pluralizmus léte lassan természetessé válik: különféle nevelési értékrendek egymás mellett élése készíti a pedagógusokat arra, hogy szakmai és személyes elkötelezettségüknek megfelelően keressék a nevelés, oktatás legjobbnak ítélt módjait, kereteit. A pluralista demokráciákban a nevelés általános céljai nem egységesek; gyakran ellentétes normákra utalnak, hiszen **a háttérben ellentétes normarendszerek állnak. E különböző normarendszerek mögött álló társadalmi csoportok arra törekednek, hogy elfogadtassák saját értékrendjeiket.** A különböző felfogások nevelési reprezentációi egymás mellett megjelenő alternatív nevelést és iskolakoncepciókat jelentenek. /Németh András-Boreczky Ágnes, 1997.55.1./

Az utóbbi évtized egyik legfontosabb jelensége tehát az *alternatív pedagógiák* megjelenése a hazai közoktatási rendszerben. A pedagógusok fogékonysága ezek iránt érthető: az állami iskolamonopólium időszakában tanárgenerációk nőttek fel úgy, hogy nem vagy alig ismerték a századfordulón útjukra indult progresszív pedagógiai irányzatokat, az „Új Iskola” mozgalom intézményeit, a reformpedagógia gyűjtőnévvel illetett újításokat. A 80-as évektől fokozatosan táguló pedagógiai horizont lehetővé tette, hogy a nevelők megismerkedhessenek azzal a sokszínű elméleti és gyakorlati pedagógiai világgal, amelyet reformpedagógiáknak, illetve alternatív pedagógiáknak neveznek. Ezek alkotó felhasználása, az ezekhez való viszony kulcskérdése a mai pedagógiának.

Reformpedagógia néven azokat a századfordulón kibontakozó pedagógiai irányzatokat és koncepciókat emlegetjük, amelyek a hagyományos tekintélyelvű, intellektuális fejlesztésre alapozott pedagógiai paradigmával szemben, a pszichológiai tudományok alapján *gyermekközpontú*, a gyermekből kiinduló szemléletmóddal igyekeztek a korabeli tömegoktatástól eltérő nevelést, oktatást megvalósítani. A reformpedagógia gyűjtőfogalom számos irányzatot foglal magában: ide sorolhatjuk többek között Maria Montessori, Ovide Decroly, Rudolf Steiner, Peter Petersen különböző filozófiai alapról induló és különböző tanulói munkaformákat, személyiségfejlesztést megjelenítő pedagógiáját. /vö. Németh András, 1996/ A század folyamán e különböző irányzatok „pedagógiailag

megalapozott, kiérlelt” formái mellett az ún. szabad nevelés képviselőinek nézetei, iskolakoncepciói is a hagyományos tömegoktatás alternatíváiként jelentek meg: az angol Alexander Neill és az amerikai Carl Rogers a legismertebbek. /Németh-Boreczky, 1997; Bábosik István szerk., 1997/ A különböző reformpedagógiai irányzatokból kinövő alternatív pedagógiák „abban különböznek a tradicionális reformpedagógiai irányzatok iskolakoncepcióitól, hogy nem követték teljes mértékben az ‘összülő’, az ‘alapító atya’ munkásságát.” /Németh-Boreczky, 1997, 120. l./ Az eredeti reformpedagógiai koncepciók elemeit felhasználva koherens, egy adott nevelési problémákörre /pl. hátrányos helyzetű gyerekek felzárkóztatása/ koncentráció iskolai programot dolgoznak ki. Az alternatív pedagógiák nevelési céljai általában a gyermeki személyiség kibontakoztatását fogalmazzák meg, és nem elsősorban a társadalmi normák felől közelítenek a nevelés célkitűzéseiseihez. /Bábosik szerk., 1997./ Elvetik a teljesítménycentrikus társadalmi elvárásokat. A gyermeki önállóság, szabadság, öntevékenység különböző mélységű vállalásával, az egyéni és közösségi munkaformák változatos alkalmazásával végzik a nevelést-oktatást.

A gyermeki önkibontakoztatás, a személyiség önmegvalósítása kérdésében a humanisztikus pszichológia és pedagógia nagy alakja, az említett Carl Rogers nézetei az irányadóak napjainkban. Személyiségfelfogása szerint az ember önmaga kiteljesítésére törekszik. Az ember alapvető szükségletei lehetőségeinek és képességeinek kifejlesztése. A személyiség fejlődését a feltétel nélküli pozitív elfogadás biztosítja; ez az emberek lelki egészségének alapja. /Németh-Boreczky, 1997, 90. l./ Rogers szerint „három feltétele van a fejlődést elősegítő légkörnek...bármely helyzetben, ahol a fejlődés a cél: kongruencia, feltétlen pozitív elfogadás, empátiás megértés”. Az önmegvalósítás a legfontosabb történés. /vö. Bábosik szerk., 1997, 54. l./ A humanisztikus pedagógia és pszichológia szerint az emberi élet célja a mindenkiben benne rejlő emberi potenciálok, a kreativitás kibontakoztatása. /Vajda, 1997/ E felfogásból következően a nevelésnek az egyén önkibontakoztatását, az egyénben rejlő képességek felszínre juttatását kell elősegítenie. A pedagógus ebben az értelemben segítő, facilitátor. Nem a hatalom, a tudás birtokosa, aki tanárszerepénél fogva az autoritás letéteményese. Nem

intellektuális tartalmak átadója. A rogersi felfogás szerint értelmezett pedagógiai munka nem a hierarchikus tanár-diák viszonyon alapul. A „fejlődést elősegítő légkör” — ahogy láttuk — bizalmon alapszik, amelynek középpontjában a tanulási folyamat elősegítése áll. Ez a folyamat azonban nemcsak az intellektus útja, hanem az egész személyiségé. A facilitátor tanár bízik abban, hogy a tanuló képes az önfejlődésre. Az előírások, társadalmi kényszerek nem abba az irányba hatnak, hogy ez az önmegvalósítási folyamat végbemenjen. A facilitátor tanár abban segít, hogy a tanuló megtalálja, mit akar tanulni, milyen problémákat szeretne megoldani. Segít megtalálni a forrásokat — ezek lehetnek könyvek, de élmények, tapasztalatok is — és segíti a tanulót saját munkájának értékelésében is. /*vö. Carl Rogers, 1986/* „A facilitátor tehát önbizalommal és nagy kapcsolati biztonsággal rendelkező személy, aki...kellő mértékű inspiráló bizalmat sugároz tanítványai felé. A feldolgozandó anyag és tanulási módszer megválasztásában tanítványa érdeklődésére, kíváncsiságára alapoz. Ezen a téren megosztja a felelősséget a munkatársaival és tanítványaival is. Feladata a források megteremtése, a tanulási folyamat megszervezése... Megteremti az optimális pszichológiai légkört a kreatív tanuláshoz, melynek lényege az életszerűség, a törődés, a megértő hallgatás, az empátia és az együttműködés. Az érdeklődésből és önként választott tananyag elsajátításáért az egyén és a csoport kötelezettséget vállalhat, melynek eredménye a belülről fakadó önfegyelem.” /*Bábosik szerk., 1997, 82. l./*

A rogersi humanisztikus személyiségfelfogásra építő pedagógia, de legalábbis számos eleme roppant népszerű. Az általa közvetített személyiségkép optimista; a tolerancia, a szabadság, a demokrácia világát sugallja. A túlzott tekintélyelvűség elleni fellépés, a tanulóknak választási lehetőségek adása, beleszólási lehetőségeik bővítése az iskola életébe — ezek mind e felfogás pozitív hozadékának tekinthetők. Azoknak a tanári technikáknak az elsajátítása pedig, amelyek e szemlélet jegyében fontos kelleivé váltak a „tanári hatékonyság fejlesztésének”, hosszú évek óta folyik különböző tréningek formájában /*vö. Thomas Gordon, 1990/*

Egyre hangosabb azonban a bírálók hangja is. A teljesítményközpontú nevelés, a normatív pedagógia teljes elutasítása sokak szerint hiba. A gyermek számára a normák nemcsak korlátokat, hanem védeltséget is jelentenek. „A humanisztikus pedagógia olyan döntések felelősségét hárítja a gyermekre, amelyre még nem érett... Az egyéni élmény, az énefogadás hangsúlyozása hedonisztikus viselkedéshez vezethet.” /*Vajda, 1997/* A gyermeki világ, gyermeki szükségletek különböző pedagógiai antropológiai megközelítései az individuum önkibontakoztatásán kívül más fontos személyiségjellemzőket is felsorolnak, és ezek más pedagógiai felfogás kiindulópontjaként szolgálnak. Ehrenhard Skiera a gyermeki szükségletek rendszerét a következő felépítésben képzei el:

- az érzelmi védeltség, a biztonság és a törődés szükséglete
- a dicséret és az elismerés iránti szükséglet
- az új tapasztalatok megszerzésére irányuló szükséglet
- a szabadság iránti szükséglet

- a mások és önmaga iránt érzett felelősség szükséglete
- az esztétikai élmények iránti szükséglet
- a gyermek szükséglete belső állapotainak spontán kifejezésére /*Skiera 1994/*.

E „lista” igazi pedagógiai használhatóságát, nevelési szemléletét részletesen megvilágítja a következő idézet, egyértelműen utalva arra is, hogy a szerző a humanisztikus pedagógia felfogását szintézisbe igyekszik hozni normatív felfogásokkal is:

„A fentiekben ismertetett, a lelki fejlődéssel összefüggő minden egyes szükséglet magatartási aspektusok és kívánságok egész sorát foglalja magában. Ezen alapvető szükségletek különböző komponensei összességükben az egymással összefonódó, egymást kölcsönösen támogató, s ugyanakkor korlátozó indítékok komplex repertoárját alkotják. Az iskolában létrejövő pedagógiai szituációban tehát fordítsunk figyelmet arra, hogy a jelentkező szükségleteket az egyes gyerekek fejlődési szintjének és pszichoszociális helyzetének megfelelő módon közelítsük meg. Eltúlzott megítélésük a pedagógiai céltudatosság ellen is hathat, például az információk dömpingje a gyermek kérdező és kutató beállítódását veszélyezteti, a túlzott odafordulást pedig korlátozósként, sőt akár fenyegetésként is megélheti. Másfelől azonban a nem eléggé előzékeny vagy hiányzó segítség oda vezethet, hogy a gyermek szükségletei oly mértékben a háttérbe szorulnak, hogy az már patológiás viselkedést okoz. A következmény ebben az esetben a védeltséget, odafordulást, elismerést kereső igény olyan túlzó megnyilvánulása lesz, ami lehetetlenné teszi, hogy a gyermek kellő empátiával viszonyuljon más emberekhez. A gyermek szükségleteit tehát nem foghatjuk fel olyan készletként, amelyek számára csupán a szabad kibontakoztatás feltételeit kell biztosítanunk. Bármennyire fontosak is ezek a készletek és az azokat előhívó szükségletek, kifejlődésük az iskola pedagógiai szituációiban elsősorban attól függ, miként viszonyul hozzájuk a tanár vagy a nevelő, ezek közül melyek kielégítését ösztönzi, 'provokálja'. Az iskolai oktatást, képzést nem értelmezhetjük csupán a képességek természetes fejlődéseként, mivel az erőteljesen kötődik ösztönző tartalmakhoz és formákhoz. Már az 'iskolás gyermek' fogalma is ezt fejezi ki. Nevezetesen olyan szervezeti és tartalmi keretek megteremtését jelenti, amelyeken belül a gyermeknek tovább kell képeznie önmagát. A kulturális tartalmak áthagyományozása, a közvetítés, elsajátítás és társadalmi érintkezés szociális formái, valamint a gyermeki szükségletek figyelembe vétele szorosan kapcsolódnak a személyiség kialakulásának dinamikájához. A szükségletek kielégítésének 'természetes joga' /*Maslow/* arra kötelezi a nevelőt, hogy ennek megvalósulását humánus értékorientációk segítségével biztosítsa. Mindez természetesen olyan tanárszemélyiséget feltételez, aki /*fel/*ismeri és elismeri a gyerekek szükségleteit, mert önmagában is képes észlelni és elismerni ezek megfelelőit.” /*Skiera, 1994; Németh-Boreczky, 1997/*

Ugyancsak a gyermek oldaláról igyekszik a személyiségről a pedagógia számára is érvényeset mondani Nyíri Tamás keresztény megközelítéssel. Itt is azzal a szemlélettel találkozunk, amely a gyermekben rejlő lehetőségeket és a külső világ adta feltételeket szintézisben szemléli.

Az emberi méltóság tisztelete a gyermek iránti feltétlen tiszteletet is jelenti; ez felel meg az Isten képmására teremtettségének. /vö. Németh-Boreczky, 1997, 86.1./ „A gyermeki lét nem csupán a felnőttkorra való előkészület szakasza, a gyermekkor az emberi lét egészének lényegi részét alkotja; melynek önálló értelme és értéke van. Az ember már gyermekként is megvalósítja az emberi létezés önálló és önmagában értékes alakját, amelyben sajátos módon találkozik a világgal, és amelyben sajátos módon érvényesül a tökéletességre való törekvés. Fontos azonban, hogy ne abszolutizáljuk a gyermekkor értékét, hiszen minden életkori fokozat az emberi fejlődés egészén belül nyer értelmet.” /uo./ A keresztyén antropológia szemléletmódja beszél a gyermekről mint titokról. „A gyermek titok, olyan kezdet, amely a jövő felé tart, de nem egyszerűen belülről történő pusztá kibontakozás. Ezért a felnőttek eltemetett reményei is újjáélednek a gyermekben. Az Isten minden gyermekben mintegy újjateremtí az összes dolgot, és újból próbára teszi a mindenséget.” Nevelési vonatkozásban fontos a gyermek és a szabadság Nyíri Tamás által felvázolt összefüggését is kiemelni. „Az emberi szabadságot előzetes külső és belső feltételek előzik meg, melyek nélkülözhetetlenek a véges szabadság megvalósításához, maguk is végesek, és ezzel korlátozzák a szabadság lehetőségét. A gyermek még nincs birtokában tényleges döntési képességeinek; a belső és külső hatások elősegíthetik vagy korlátozhatják szabadságának feltételeit. A hatások kényszerű korlátozása vagy megszüntetése a nevelés által történik. A gyermek nevelésre szorultsága azt bizonyítja, hogy a szabadság és a megkötöttség nem zárja ki egymást. A gyermek szabadsága, létének bizonytalanságával együtt esélyeket ad neki arra, hogy azzá legyen, ami voltaképpen lehet. Miután az ember méltóságához hozzátartozik a szabadság, a keresztyén nevelés megköveteli a szabadságban, a szabadságra való nevelést, ezért az engedelmséget nem szabad a nevelés vezérmotívumává tenni.” /uo./ Tovább árnyalja a keresztyén emberfelfogásnak a nevelésre vonatkozó nézeteit az az összefüggésrendszer, amely az emberi kudarc és a gyermek együttes szemléletét fogalmazza meg. „A gyermek maga az ellentmondásos kezdet: Tudatában kezdetben semmiféle szerepet nem játszik a világban és az emberi viszonyok között fennálló feszültség: éppen ez adja a gyermekkor különös varázsát. A gyermekből egy új, még romlatlan, érintetlen élet fénye sugárzik; ezért egy gyermek jelenlétében nem lehet megfellebbezni az élet értelmét. A gyermek azonban nem tudja ezt a kezdeti ártatlanságot megőrizni; a gyermek teljes mértékben kiszolgáltatott környezetének...A felnőttek tanítják meg szeretni, bizakodni, de ugyanakkor megtanítják a bizalmatlanságra, gyűlöletre is. Ezáltal alkalom adódik arra, hogy a gyermek tapasztalatot szerezzen a bűnről. A keresztyénység ezért már a gyermekben is annak az embernek a kezdetét látja, akinek létállapotához tartozik a bűn, a fájdalom, az élet összes keserősége.” /uo./

Pedagógiai szempontból tanulságos az a tanulmány, amely szinte a neveléstörténet egészét áttekintve jut el korunk keresztyén nevelési elgondolásaihoz, ismét csak a humanisztikus pszichológia és pedagógia jelenünket megtermékenyítő hatását értékelve és összevetve a bibliai gondolkodással. A *humanisztikus pedagógia* szerint az

ember az erkölcs forrása, nincs felette tekintély, a maga ura. Az aktív, alkotó ember eleve jó, akiben minden lehetőség benne van. „Ha sokszor mégis rossznak és tehetetlennek bizonyul, annak vagy a civilizáció az oka, vagy a tekintély tisztelete; mindkettő korlátozza ugyanis szabadságát és kibontakozását.” A humanisztikus pedagógia lényege ezért a korlátok megszüntetése, az önmegvalósítást segítő feltételek megteremtése. A *keresztyén gondolkodás* az erkölcsöt Isten kijelentéséből vezeti le, az embert pedig Isten által teremtett lényként értelmezi, „aki csak úgy képes eredeti rendeltetésének megfelelően harmóniában élni a Teremtőjével, a természettel és saját magával, ha Istennel szoros függőségben él... Az ember hivatása: Isten képét hordozni, Istent képviselni a világban... az istenképesség ad méltóságot az embernek.” Az egzisztenciálisan bűnös ember nevelése a keresztyén felfogás szerint egy olyan értékrendváltozást jelent, amelynek értelmében az embernek „le kell mondania arról, hogy önmaga ura legyen /meg kell tagadnia magát/ és át kell adnia az élet feletti uralmát Istennek. Ha ez megtörténik, akkor az ember visszakerül eredeti pozíciójába: Istent képviseli a világban. ... A nevelés fontos szerepe abban lehet, hogy előkészítheti és elősegítheti Isten igéjének és a Szentléleknek a munkáját.” /Pálhegyi, 1995/ Az önmegvalósítás ebben az értelemben tulajdonképpen lelki növekedés, amely „azon múlik, hogy az ember mennyire veti bizalmát Istenbe”. /uo./

Az emberről, a gyermekről való pedagógiai gondolkodás szükségképpen jutott el arra a pontra, amelyről kitekintve egy humánusabb tevékenység- és kapcsolatrendszerben értelmezte a nevelést, akár családi, akár iskolai keretekben. A humanisztikus pszichológia és pedagógia korlátai nem teszik szükségtelemmé a nevelési eljárás módok megismerését, beépülését a pedagógiai közgondolkodásba. A keresztyén pedagógiai szemlélet képes integrálni az emberrel kapcsolatos tudományok új meglátásait, képes a gyermeki szükségletek figyelembe vételére olyan humánus értékorientációk alapján, amelyeket a nevelő „Isten munkatársaként” tár a gyermek elé.

Szabolcs Éva

Felhasznált irodalom

- Bábosik István szerk. 1997; A modern nevelés elmélete — Telosz, Budapest
 Thomas Gordon 1990; A tanári hatékonyság fejlesztése — Gondolat, Budapest
 Németh András 1996; A reformpedagógia múltja és jelene — Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
 Németh András-Boreczky Ágnes 1997; Nevelés, gyermek, iskola — A gyermekkor változó színterei — Eötvös József Könyvkiadó, Budapest
 Pálhegyi Ferenc 1995; Van-e keresztyén pedagógia? — Iskolakultúra/15-16-17
 Carl Rogers 1986; A tanulás szabadsága — Szeged
 Ehrenhard Skiera 1994; Egy antropológiai pedagógia alapvonásai — ELTE TFK, Budapest
 Vajda Zsuzsanna 1997; Humanisztikus pszichológia — Pedagógiai Lexikon

A hitvallásosság jelentősége evangélikus iskoláinkban

A Fasori gimnázium 1989 szeptemberében nyitotta meg újra kapuit. Azóta tíz középiskolája, 4 általános iskolája van egyházunknak. A zsinat a legelsőők között fogadta el az oktatási-nevelési intézményekről szóló egyházi törvényt. Az állandó anyagi gondokat leszámítva evangélikus iskolarendszerünk olajozottan működik. Van oktatási osztályunk, alakul az önálló pedagógiai intézetünk, az igazgatók, gazdasági vezetők rendszeresen találkoznak, véleményt és tapasztalatokat cserélnek, és az egyházi vezetés rajta tartja a szemét iskoláinkon. Mégis, ahány iskola, annyi világ. Kevés közös van iskoláink életében, gondolkodásában.

Ez a különbözőség a „visszaegyháziasítás” alapvetően két útból fakad elsődlegesen. Másodlagosan az ezt levezényelő iskolaigazgatók és igazgatótanácsok szemléletéből, célkitűzéseiből. Harmadik a helyi adottságok sokszor igen kemény feltételrendszere. Három változó esetén nagyon kicsi az esély, hogy akár csak két iskola is lényegében megegyező vonásokkal rendelkezzen.

Az első és nagy lehetőségeket magában rejtő út a Fasor útja: korábbi hagyományokra építve a semmiből kellett iskolát teremteni: az igazgató maga vehetett föl minden tanárt és minden diákot. Ezt az utat jártuk a Deák téren is.

A második út egy meglévő, működő iskola átvétele, amikor is az állammal-önkormányzattal kötött egyezmény előírta, hogy minden tanárt és minden diákot át kell venni, s az egyház adja az igazgatót. Majdnem ez lett a Deák tér sorsa is. Így azután egyházi irányítás alá került olyan gimnázium is, ahol csak az új igazgató volt evangélikus, és olyan is, ahol a hatvan fős testületből mindössze három tanár tartozott egyházunkhoz. Olyan, ahol erős szakszervezet volt, s olyan, ahol egyértelműen egyházellenes ideológiát valló párt funkcionáriusa dolgozott a testületben. Azt hiszem, már ez a kis visszatekintés is elég annak érzékeltetésére, hogy mekkora különbségek vannak iskola és iskola között, hiába ugyanazon egyházi törvény hatálya alatt működünk, s hiába ugyanazok az elvárások mindannyiunkkal szemben, legalábbis azok részéről, akik nem ismerik egyházunknak ezt a munkaterületét részleteiben.

Jellemző volt, hogy a zsinaton milyen felháborodást keltett, majd más körökben is, amikor azt kértük, ne mondja ki a törvény a hittanoktatás feltétel nélkül kötelező voltát, a helyi adottságok figyelembe vételében legyen rugalmas. Ha egyszer közfeladatot lát el az iskola, és a városkában egyetlen gimnázium van, az oktatásügyben uralkodó liberális ideológia és gyakorlat számára elfogadhatatlan a kötelező hittanoktatás. Mi a Deák téren eleve úgy hirdetjük iskolánkat, hogy 10–20%-ban veszünk föl más felekezethez tartozókat, de mindenkinek lelkészi vagy hitoktatói ajánlással kell rendelkeznie, s a hitoktatás kötelező minden tanuló részére. Megtehetjük, akinek ez nem tetszik, válogathat vagy hatvan másik gimnázium között. Ezt a Fasoron és rajtunk kívül nem teheti meg egyetlen vidéki

iskola sem, a legkevésbé Bonyhád. (Amikor a Sárospataki Kollégium visszakerült a református egyházhoz, az egyházi iskola ellenségei kieroszakolták, hogy a város építsen egy vadonatúj gimnáziumot a nemreformátusok számára. Melyik kisváros bírja ezt a luxust?)

Ha a Deák téren is ez a második út valósult volna meg, amint arról sokáig érdemi tárgyalások folytak, az egyház által kinevezett igazgatónak egy igen liberális felfogású, az egyházzal szemben közömbös vagy idegenkedő, részben ellenséges testületet kellett volna irányítania, ahol egyetlen kolléga, egy a nyugdíjkorhatár közelében levő napközis nevelő volt evangélikus. Elbocsátani senkit nem lehetett volna, az általános iskolai rész fokozatos leépítésével és a gimnázium kiépítésével lehetett volna új tanerőket fölvenni: így 4 év alatt kicserélhető lett volna a testület *egyharmada*. A diákság teljes kicserélődéséhez viszont nyolc esztendő kellett volna, így ebben a mostani tanévben még három olyan évfolyam lenne, akiket nem mi vettünk fel, s ahol evangélikus tanuló csak véletlenül, mutatóba lenne. Az iskola nevében azonban az evangélikus jelző hatodik éve benne lenne, s az egyház és a hívek elvárása ugyanolyan lenne, mint amilyen most. De talán nem is az elvárás a lényeg, hanem az egyház szükséglete.

Nem akartam egy mondatot sem írni egyik vidéki testvériskola helyzetéről, problémáiról se, hiszen életük, gondolkaik részleteit nem ismerem, nem szerettem volna senkit se megbántani egy rosszul fogalmazott mondattal. Ami itt a Deák téren rám várt, s amit igen sokszor átgondoltam, s közben megtanultam, milyenek az álmatlan éjszakák, az érzékelteti a másik út nehézségeit. Úgy számoltam, következetes munkával tíz év kellett volna ahhoz, hogy a Deák tér többé-kevésbé evangélikus iskolának legyen nevezhető. De lehet, hogy sokkal több.

Az iskola konfesszionális elkötelezettsége még a mi kedvező körülményeink között sem könnyen elérhető cél. A pedagógiai programban, különféle nyilatkozatokban természetesen könnyű bármit is megfogalmazni, ami nem sokat ér, ha nem a tantestület meghatározó többségének gondolkodásmódját és életvitelét tükrözi. A mi pedagógiai programunk egyértelműen mutatja a testület többségének elkötelezettségét az evangélikus egyház iránt. A testület kinevezett tagjainak, s a meghatározott időre szerződöttnek is mintegy 70%-a evangélikus, rendszeres templomjáró, van több presbiter, többen végeztek vagy végeznek hittanári szakot. De más felekezethez tartozók is aktív tagjai saját felekezetüknek. Jobb nekem egy hívő katolikus kolléga, mint egy csak formálisan evangélikus.

Az elmúlófélben levő kommunista világ a legnagyobb pusztítást az egyházhoz kötődő értelmiség körében végezte, különösen a pedagógusok között. Évtizedeken át pedagógus pályára nagyon nehezen kerülhetett vallásos fiatal. Így a ma működő középkorú vagy afelé haladó tanárok között alig-alig van elkötelezett evangélikus. Így pályázatainkra

befutott, nagy gyakorlatú tanár ritkán jelentkezik. 1989-ben a Fasor indulásakor bármekkora is volt a lelkesedés, a remélnél és ideálisnál jóval kevesebb evangélikus tanár pályázott. A befutott, elismert tanárok közül kevesen adják fel más iskolákban megszerzett pozíciójukat. Így a Deák tér tanárainak átlagéletkora meghökkentően alacsony: sokan nálunk kezdték tanári pályájukat, vagy mindössze néhány év gyakorlattal a hátuk mögött kerültek hozzánk. Lendület, lelkesedés van is, tapasztalat annál kevesebb.

Mivel pályázatainkra nem mindig jelentkezik evangélikus tanár, más felekezetűeket, sőt felekezeten kívülieket is felvesszünk időről időre. Igen sokan nőttek fel az utóbbi évtizedekben minden egyházi kötődés nélkül, de nem feltétlenül egyházellenes légkörben. Amikor hosszas tárgyalások folytak a Deák téri általános iskola átvételéről, néha az volt az érzésem, hogy a fiatal kollégáknak mindössze olyasféle elképzeléseik voltak az egyházzal, amiket a francia antiklerikális filmekből szűrtek le, ahol savanyú és zord apácák terelgetik a mindig minden huncutságra kész kamaszlányokat. Abszolút komolyan kérdezték tőlem, hogy ha majd én leszek az igazgató, atyának kell-e szólítaniuk, és hogy mínusz tíz fok esetén szabad-e nadrágban iskolába jönniük. Időnként nehéz volt komolyságot megőriznem.

De nem ők tehetnek róla, kiváló tanárok vannak ebben a generációban is, és dolgozik nálunk néhány olyan, aki vallástalansága ellenére közénk való, aki ugyanabba az irányba húzza az iskola szekerét, mint a többiek. Ha a tantestületben elkötelezett evangélikus többséget lehet összehozni, akkor a többiek is átveszik a szellemet, a gondolkodásmódot. Aki nem, az nem érzi magát otthon, és elmegy.

Habár megbeszéléseken, értekezleteken, hivatalos megnyilatkozásokban az evangélikus jelző sokszor elhangzik, nagyon igyekszem, hogy a más felekezetűeket, kívülállókat ne sértse, hogy egy pillanatig se érezzék magukat másodrendűnek vagy háttérbe szorítottak. Megértik, tudomásul veszik a helyzetet, vállalják a feladatokat.

Sokszor kérdezték tőlem, még a teológián is, hogy mitől evangélikus egy iskola. Nincs evangélikus matematika és földrajz. Minimális az *evangélikus* szempont a történelemtanításban, és nem alapvető az irodalomtanításban sem. Keresztyén nézőpontról inkább beszélhetünk, de jómagam Petőfi evangélikus voltával nem tudok mit kezdeni. Görgeivel sem. A biológia tanításában van egy keresztyén alapállás, nem specifikusan evangélikus, ami a tananyagban egy nagyon kicsiny szeletét érinti. Ugyanez vonatkozik a fizikára is. Fontosnak tartom viszont, hogy az ének-zenét és a művészettörténetet egyházzal kötődő, lehetőleg evangélikus tanár tanítsa.

Evangélikus matematika nincs, de van evangélikus matematikatanár! Hívó kémikus és hívó testnevelő. És akkor az ő munkájuk nyomán valahogy átformálódik minden tantárgy, anélkül, hogy át kellene írni a tankönyveket vagy a vezényszavakat. Valami kisugárzik az elkötelezett, hívó tanárokból, ami megfoghatatlan, leírhatatlan, utánozhatatlan. Itt van a konfesszionálisan elkötelezett iskola titka, nem a törvény vagy a pedagógiai program megfogalmazásaiban. Abban, hogy milyen az igazgatóság, a szűkebb és tágabb értelemben vett iskolavezetés

(munkaközösség-vezetők, osztályfőnökök is, nemcsak az igazgató és az általa kiválasztott helyettesek valamint az igazgatótanács) viszonya az egyházzal, annak vezetéséhez.

Egy már meglévő, működő tantestület arculatának formálásában is nagy lehetőségei vannak az igazgátónak, de egy fokozatosan, lépésről lépésre felépülő tantestület kialakításában, az egyház életébe, munkájába történő beépítésében egyértelműen döntő szerepe van. Az induló célrendszerét, s ebben az egyházzal, a konfesszióhoz, egy-egy konkrét gyülekezethez való viszonyát alapvetően az igazgató határozza meg. Deklarációkban, programokban lehet akármi, a fontos a mindennapi élet, az adott, apróbb-nagyobb kérdésekben való állásfoglalás, a spontán megjegyzések, a konkrét iránymutatások. És ha az igazgató alapállása az egyházzal való hűség és elkötelezettség, akkor az általa irányított iskola is ezt az utat fogja járni. Ahol mások a célok, más lesz az irányvonal is, az egyházzal való viszony is.

Az iskola és az egyház kapcsolatának számos olyan apró formája van, amit a más felekezetű kollégák is gyakorolhatnak, és sokszor nagy örömmel teszik is. Gondolok például az iskolakezdet megelőző csendesnapokra, amikor is augusztus legvégén osztályonként szétrajzik a diákság, legtöbbször vendéglátó vidéki gyülekezetekbe, s az osztályfőnököt a helyi lelkész és felkért teológusok segítik munkájában. Ezek a csendesnapok sok érdekes találkozást, beszélgetést eredményeztek már. De nem okoz az sem felekezeti feszültséget, ha egy betlehemes játékot nem csak evangélikus kolléga tanít be és visz el egy szeretetotthonba.

Mit jelent a konfesszionális hitoktatásban? Iskoláinkban a hitoktatás összehangolása, a közös követelményrendszer meghatározása (különösképpen az érettségi tekintetében) jelenleg folyik. Kissé elkésettnek tűnik, de mostanra jött össze annyi tapasztalat, hogy a nézeteket ütköztetni lehessen.

A nemrég megjelent finnől fordított valláspedagógiai kézikönyv nagyon érdekesen sorolja a hittantanítás irányzatait, a különböző országokban érvényesülő alternatív lehetőségeit. Magyarországi egyházi iskoláinkban a természetes alapállás Jézusnak a tanításra és keresztségre vonatkozó parancsa alapján történő hitoktatás, fűszerezve — és csak fűszerezve! — némi kultúrtörténeti, antropológiai és társadalmi-erkölcsi-etikai indoklással. Jelenlegi helyzetünkben tévútnak érezném némelyik német, de főként angol hittantanítási irányzatnak az átvételét, akár a moralizálást, akár a vallástörténetet, a világvallások viszonylag mélyreható tanítását. Más helyzet, más igények.

A hitoktatásba az iskolának kevés beleszólása van. A hitoktatók között válogatni — és ennek nagy lehet a jelentősége! — is inkább csak Budapesten lehet. De az iskolának az egyházzal, annak különféle szervezeteihez, különböző munkakörű és beosztású személyeihez fűződő kapcsolatait már tudatosan irányíthatja, legalábbis befolyásolhatja az iskolavezetés. Vonatkozik ez a külföldi kapcsolatokra, partneri viszonyok kialakítására is.

Az én gyerekkorom óta a hitvallásos alapon történő hitoktatás tartalma is nagyon megváltozott. Én az „Amit minden evangélikusnak tudnia kell” című hittankönyvből tanultam. Akkoriban úgy tanítottak minket, hogy a világon a legkülönb ember a magyar, s a mi kassai evangélikus

iskolánkban még ehhez hozzátették, hogy azon belül is a legkülönbek az evangélikusok. Emlékszem, milyen büszke voltam arra, hogy az analfabéták és törvénytelen gyerekek százalékos aránya a mi egyházunkban a legalacsonyabb. Hogy az utóbbi mit jelentett, arról fogalmam se volt, de tudtam, hogy büszke lehetek rá. Hogy ez a szemlélet mennyire nem megy ma már, azt akkor tapasztaltam, amikor a Sólyom – Wiczian-féle egyháztörténeti könyvből tanítottam két évben is. Ma is büszke lutheránus vagyok, de a tankönyv megfogalmazásait sokszor túlzónak, és ezért feszélyezőnek érzem még evangélikus diákjaimmal

szemben is. Egyházi iskoláinkban azonban teljesen természetes a konfesszionális alapállás, hiszen a legtöbb helyen lelkészek tanítják a hittant.

Tömör összegzés: nincs evangélikus matematika, nincsenek megszentelt evangélikus falak, amikből valami sugárzik. Van viszont elkötelezett evangélikus matematikatanár és van elkötelezett evangélikus iskolavezetés. És evangélikus iskola ott van, ahol ez a kettő együtt megvan.

Schulek Mátyás

*„Légy bátor és erős, és kezdj hozzá,
semmit ne félj és ne rettegj; mert az
Úr Isten, az én Istenem veled lézzen,
téged el nem hagy, tőled el nem távozik.”*

I. Krón. 28. 20. (Károli)

Evangélikus iskola — Evangélikus nevelés

A kezdetek

Amikor a rendszerváltás után — nagy lelkesedéssel, kevés gyakorlattal — sorban indultak az evangélikus gimnáziumok, egyedülálló és elnéző mosolyra készítő volt az a kezdeményezés, mely a győri gyülekezetben indult el az Öregtemplomtól körülölelő épületegyüttes adottságai és egy nevelési elképzelés kapcsán: evangélikus környezetben felkínálni a gyermeknevelés intézményi lehetőségeit óvodáskortól az érettségiig. Ma, működésünk hatodik évében örömmel mondhatom, hogy minden elképzelésünket felülmúlta az a fejlődés, ami jellemző intézményünkre.

A kezdetek a szervezés, az építkezés lázában teltek, meglehetősen kevés volt az a tapasztalat, ami segíthetett bennünket. Azt tisztán láttuk, hogy nosztalgiából nem lehet a kilencvenes években egyházi iskolát szervezni. Össze kellett hát hangolni a szép hagyományokat az új kihívásokkal, a régi formákat tartalommal kellett megtölteni.

Az alapvető gondot éppen a nevelés kérdései jelentették. Leírtuk, mondtuk is, hogy a ránk bízottakat keresztyén szellemben, a Biblia tanítása szerint kívánjuk nevelni, ki is alakítottuk a mindennapi élet formai kereteit, az ünnepek rendjét, beépítettük a hittanórákat a tanrendbe, de csak homályos sejtéseink voltak a keresztyén nevelés lényegét illetően.

Mi, pedagógusok, akik előző munkahelyünket feladva az ügy szolgálatába álltunk, lelkesedéssel, hittel, hatalmas tettvággyal indultunk a soha nem próbált, nem tanult feladat elé. Súlyos felelősség volt a gyülekezet, a szülők bizalma, elvárása, hiszen ők is valami jobbat, tartalmasabbat vártak el tőlünk, mint az állami iskolák nevelőitől.

Állandóan eszembe jut Nagy László egyik sora: „Műveld a csodát, ne magyarázd!” Jomagam is sokszor hályogkovácsnak érzem magam, hiszen az első perctől

kezdve gyakorolni kellett azt, amiről még csak halvány elképzeléseink voltak. Naponként jöttek a problémák, s ha nem is tudatosan, de a lelkünk mélyéből megsejtettünk néhány nagyon fontos, ma is élő és ható elvet, amely szükséges ahhoz, hogy igazán keresztyén, igazán evangélikus közösséggé váljunk. Az eltelt idő és a tapasztalatok aztán kikristályosították azokat az alapelveket, amelyek mentén eligazodhatunk. Ebben a tanévben az intézmény Pedagógiai programjának kialakítása szembesített bennünket ezekkel a kérdésekkel. Megfogalmaztuk azokat a célokat, feladatokat, elvárásokat, melyek az evangélikus nevelésre, és konkrétan intézményünkre vonatkoznak.

Az evangélikus nevelés alapjai

Általános elvek

Az evangélikus egyház oktatási intézményeként a Biblia szellemében, a lutheri tanítások szerint és iskoláink hagyományaihoz híven kívánjuk tanulóinkat nevelni. Nyíltan vállaljuk tehát a felekezeti elkötelezettséget, azonban — az ökumenizmust szem előtt tartva — nyitottak vagyunk más keresztyén egyházak felé is. Az egyház irányítása meghatározza nevelőmunkánkat is. A keresztyén világnézetet, világképet és értékrendet kívánjuk gyermekeinkben kialakítani és megerősíteni. Ennek érdekében tanrendünkbe szorosan beépül a hitoktatás, melyet felekezet szerinti megoszlásban biztosítunk tanulóinknak. Mindennapjainkhoz szervesen kapcsolódnak egyházunk hagyományai, szokásrendszere: Közös áhitat, ima, csendesnapok, egyházi rendezvények, ünnepek, műsorok, tanévnyitó és -záró istentiszteletek stb.

A gyerekekkel való mindennapos foglalkozás erősíti mindnyájunkban a keresztyén értékek elfogadását és gyakorlását: a személyre szóló szeretetteljes bánásmód, a

következetesség, a türelem, a hitelesség, az egymás iránti szeretet példájával, a családokkal összefogva neveljük a ránk bízott gyermekeket.

Tudjuk, hogy a minket körülvevő világ nem tartja sokra ezt a fajta nevelést, de hisszük, hogy a fiatalok tőlünk kikerülve ép gondolkodású, szilárd erkölcsű felnőttek lesznek, akik tudnak választani jó és rossz, igaz és nem igaz, helyes és helytelen között, így egyházunknak és hazájunknak hű és hasznos polgárai lesznek. Ennél többet pedig egyetlen iskola sem kívánhat, amikor megfogalmazza a nevelés céljait.

Az evangélikus nevelés célrendszere

„Én tehát úgy futok, mint aki előtt nem bizonytalan a cél”

1 Kor 9,26

Az evangélikus nevelés általános célja: segíteni az embert, hogy higgyen a Szentháromság Istenben, aki különös módon Jézus Krisztusban nyilatkozta ki magát. Ezt a hitet úgy tudja betagolni személyes élete teljességébe, hogy egész élete során érezze Isten közelségét, egyúttal elkötelezze magát, és részt vegyen Isten akaratának megvalósításában.

A nevelési célok részletezése

- A tanulók ismerjék meg a Biblia és az egyház tanításait, hogy ezek által indíttatást kapjanak a keresztyén világkép és világnézet, a személyes meggyőződés kialakításához.
- Vezessük rá a tanulókat egyházuk hagyományainak és szokásainak elsajátítására, az istentiszteleti és imádkozó élet és egyéb lelki tevékenységek megértésére és gyakorlására.
- A tanulók ökumenikus szellemben ismerjék meg más keresztyén egyházak életét, tiszteljék mások vallásos meggyőződését.
- Az iskola nevelje szeretetre tanítványait felebarátaik iránt, tanítsa őket az együttélésre a másként gondolkodókkal.
- Alakítson ki a tanulóiban derűs keresztyén világszemléletet, hogy legyen erejük és bátorságuk új és meglepő élethelyzeteket szeretettel és helyesen kezelni.
- A nevelés során a tanulók sajátítsák el a Biblia tanításain alapuló keresztyén etika és értékrend szabályait, azokat építsék be magatartásukba, segítse őket arra, hogy választási helyzetekben helyes döntéseket hozzanak.

Az erkölcsi nevelés-értékrend

A nevelési célok mindig a háttérrel adó értékeket tükrözik. Tartalmazzák az ember Istenhez, a többi emberhez, a környezethez, a természethez, a társadalomhoz való viszonyát. El kell érni, hogy a ránk bízott gyermek döntéseiben a szabadság mellett a felelősség kapjon fontos szerepet, a közösségekben tanulja meg az egymás iránti szeretet és kölcsönös tisztelet fontosságát. A nevelési rendszerbe be kell építeni a tanulók életkori sajátosságait, a családi nevelés vallásos vagy ateista háttérét, a társadalmi háttér sajátos, sokszor ellentétes hatásait. Ügyelni kell arra,

hogy a gyermek magától fogadja el az általunk közvetített értékeket, személyes szabadsága tiszteletben tartásával, indirekt módszerekkel vezessük el a helyes út választására.

A gyermek morális fejlődése összekapcsolódik az ítélőképesség és az intelligencia fejlődésével. A heteronóm szakaszban (2–6 év) a szülői ház hatása és a tekintélytisztelet, az átmeneti szakaszban (7–11 év) a társhatások érvényesülnek és bizonyos megegyezés tapasztalható, ezután alakul ki az autonóm erkölcs, mely saját döntéseken alapuló viselkedést eredményez. Ez a leegyszerűsített séma is jelzi a nevelésben résztvevők személyes felelősségét a gyermek erkölcsi arculatának kialakításában.

Olyan világban élünk,

- amely rákényszeríti az embereket az önzésre, a saját érdekük, előnyük hajszolására,
- amelyben a jó, az értékes ember az, aki fogyaszt, aki vásárol, sikeres és ellenállhatatlan,
- melyben a szeretet és egymásra figyelés helyett a pénz és az információ az úr. A média a külső, talmi csillogást reklámozza, és elhitheti, hogy ez a boldogság kulcsa, és ez a boldogság megvásárolható,
- melyben csökken az értéke az őszinte szónak, a versnek, a klasszikus zenének, a csendnek,
- melyben manipulálhatóvá válik az ember, mert amit sokan és sokszor mondanak, akár igaz is lehet(ne),
- melyben nem érték már a családi hagyomány, egy település, az ország hagyománya,
- melyben nem érték az élet.

Ebben a világban kell nekünk egészséges lelkiéletű fiatalokat nevelnünk, olyan mintát adva, hogy ne legyenek meghasonlottak a kétféle értékrend miatt.

Meg kell tanítani őket

- együtt élni a világban tapasztaltakkal, ugyanakkor meg kell tanítani azt is, hogyan kell megőrizniük identitásukat és értékeiket,
- az önhietség és az önmagukban való hit különbségére,
- hogy nem értéktelenebbek (de nem is értékesebbek) másoknál, hogy életük, egészségük is érték, életüknek transzcendens távlatai is vannak,
- az élet tiszteletére, a szenvedés értékére, saját valamint mások épségének óvására,
- hitük okos megvédésére, véleményük bátor, de másokat nem sértő kimondására, és arra, hogy belső értékeikért is meg kell dolgozniuk.

Erkölcsi elvárások az intézményben

Erkölcsi elvárások a tanároktól

A gyermekek nevelése felelős, örök életre szóló feladat. Ahhoz, hogy a diákok harmonikus, kellő önismerettel, önfegyelmel rendelkező, szépre, jóra fogékony, Istent és embertársat szerető felnőttekké váljanak, a pedagógusoknak is ilyennek kell lenniük, hiszen az evangélikus iskola sajátos jellegének biztosítása nagyobb részben az ott tanítók tevékenységén, tanúságtételén múlik.

A pedagógus legyen nyitott minden értékre, amelyet beépíthet saját életébe és nevelő-oktató munkájába, hiszen minden pillanatban értéket közvetít. Élete példázza az általa

és az iskola által képviselt értékeket, szavai és tettei legyenek összhangban egymással. Vállalnia kell a diákok előtt teljes személyiségét, korlátaival együtt.

Ezért fontos, hogy minden pedagógus belső indíttatásból (és ne külső drill hatására) pontos, fegyelmezett, alapos munkát végezzen. Ígéreteit megtartsa a diákok és kollégái felé is. Konfliktusait szeretettel, emberi módon kezelje, tudjon megbocsátani. Családi élete rendezett legyen. Ezt a feladatot csak magasan kvalifikált, hitükben elkötelezett, gyerekeket szerető és értő pedagógusok tudják ellátni.

Az intézményben azok a pedagógusok dolgozhatnak — felekezetre való tekintet nélkül —, akik elfogadják az iskola evangélikus sajátosságait, tanulmányozzák a Biblia tanításait, munkájuk közben nem tesznek elmarasztaló, sértő megjegyzéseket az egyházra és annak tanítására. Tanítványaikkal együtt részt vesznek az intézmény hitéleti tevékenységében, az egyházi alkalmakon, rendezvényeken segítik a hitoktatók munkáját.

Az iskolában dolgozó, más felekezeti hitoktatóktól is elvárjuk, hogy tartsák tiszteletben egyházunk tanítását, iskolánk rendjét, tegyenek eleget — az itt tanító pedagógusokhoz hasonlóan — az iskola erkölcsi elvárásainak.

Az intézmény vezetőségének meg kell teremtenie azokat a feltételeket, amelyek között a nevelőtestület az elvárások szerint dolgozhat. Fáradoznia kell a szeretetteljes, derűs légkör kialakításán, egymás elfogadása, tisztelete, a türelem és empátiakészség területén példát kell mutatnia, tördönie kell kollégái szellemi, lelki épségével, gondjait, problémáikat kezelni kell. Alkalmat kell teremteni a lelki épülésre (tanári csendesnapok, konferenciák), a szakmai továbbfejlődésre, meghatározott rend szerint (másoddiploma megszerzése, továbbképzések szervezése helyben, részvétel szakmai tanfolyamokon stb.).

Erkölcsi elvárások a tanulókkal szemben

A nevelés célja, hogy a diákok személyisége helyes irányban fejlődjön, hogy minél jobban megközelítsük azt a személyiség-ideált, amely az emberi kiteljesedésre vezet tanulóinkat. E munka során egyes tulajdonságokat erősíteni kell, míg másokat lefaragni, helyére tenni. Nem gyökerestül kell kiirtani a rossz irányba vivő tulajdonságokat, hanem átalakítva a jó szolgálatába kell állítani őket. Az általános emberi értékeken túl mindig szem előtt kell tartanunk az egyénre jellemző értékeket is.

A legfőbb általános értékek keresztyén hitünkben, a Biblia tanításában — Tízparancsolat, Jézus Krisztus szeretetparancsa, tanításai — gyökereznek, legteltesebben Jézus életében mutatkoznak meg. Ezért kell az Ő alakját — életkori sajátosságokhoz igazítva — állítanunk követendő példaként diákjaink elé.

Nagyon fontos:

- a hitre, szeretetre nevelés,
- hűség Istenhez és embertársainkhoz,
- a helyes önértékelés,
- az igazi értékek felismerése, megbecsülése és kiállás mellettük,
- józan, megfontolt ítélőképesség,
- nyitottság mások felé, befogadóképesség,

- szelídség, türelem, alázat,
- alaposság, mértékletesség, önfegyelem,
- a bűnbánat és a megbocsátás,
- a belső csendre, elmélyülésre való igény,
- felelősség magunk, mások és a teremtett világ iránt.

Elvárások továbbá:

- részvétel az iskolai és a vallásának megfelelő egyházi programokban,
- tiszteletteljes, kulturált beszéd a felnőttekkel, egymással egyaránt,
- alapos, rendszeres, pontos munka,
- a rábízott feladatok lelkiismeretes elvégzése,
- a házirend felelős betartása.

Erkölcsi elvárások a szülőktől

Minden iskola létét, szükségességét a mögötte álló szülő társadalma igazolja. Az intézmény igazi keresztyén szellemisége csak akkor születhet meg, ha a szülői ház támogatja nevelési elképzeléseinket. Annak ellenére, hogy az intézményünkbe érkező szülők saját akaratukból kívánják hozzánk iratni gyermekeiket, s ezzel elfogadják legfontosabb nevelési elveinket, nagyon sokrétű a szülői döntés motivációs háttere. Ennek érdekében meg kell ismertetni a szülői közösségekkel az iskola szellemiségét, nevelési alapelveit, a szülők jogait és kötelességeit. A szülőkkal való folyamatos kapcsolattartás formái: szülői értekezletek, fogadóórák, igazgatói tájékoztatás, szülői levelek, családlátogatások, közös rendezvények, kirándulások és a személyes beszélgetés.

Foglalkozni kell személyesen a családi problémákkal, alkalmat kell adni arra, hogy a gyakorlatban is megismerjék munkánkat. Ugyanakkor elvárható, hogy a szülők elfogadják és tiszteljék intézményünk evangélikus jellegét, értékrendszerét, nevelési elveit, becsüljék az intézményben dolgozó pedagógusokat. A családban is próbálják felelősen, a keresztyén értékrend szerint nevelni gyermekeiket, ne neveljék ellenünk őket, ellenkező esetben újra fennáll a „kettős nevelés” veszélye, csak ellenkező előjellel.

Szükség van rá, hogy erkölcsileg, szükség esetén anyagilag támogassák az iskolát, problémáikat az érintettekkel beszéljék meg, s közösen keressenek megnyugtató megoldást a gyermek érdekében. Csak közösen, az egyház és a család segítségével sikerül nevelési céljainkat megvalósítanunk.

A nevelés gyakorlati dilemmái

A gyakorló pedagógus munkája során számtalan nevelési helyzettel találkozunk, amelyet meg kell oldania, döntenie kell konkrét élethelyzetekben, s ítéletének helyességéről talán csak évek, évtizedek múlva kap visszajelzést. Azzal a szeretettel, bizalommal, optimizmussal és felelősséggel kell nevelnünk, ahogyan a kertész fát ültet, óvja, vigyázza, nyesegeti a fiatal csemetéket. A naponta adódó konkrét helyzetek megítéléséhez sok segítséget nyújthat, ha a fentiek szerint megfogalmazzuk, mit minek az érdekében cselekszünk, ugyanakkor a keresztyén értékrendnek be kell épülnie az életünkbe, irányítónak kell vezetnie döntéseinket.

Jó pszichológiai érzék, empátiás képesség kell egy-egy eset megítéléséhez. Ismernünk kell a situációt, a gyermek családi háttérét, baráti körét, ügyelnünk kell az életkori sajátosságokra, fel kell mérni tettének várható következményeit saját magára, de a közösségre nézve is. Minden gyerek egyszeri és megismételhetetlen, a bánásmód is ehhez igazodik.

Iskolánkban két alkalommal is megesett, hogy lopáson értünk egy-egy gyereket, mégsem volt egyforma a döntés. Az első esetben a szülővel, osztályfőnökkel és hitoktatóval együtt eltekintettünk a megszegéstől, elég volt a beszélgetés ahhoz, hogy jó irányba tereljük a gyereket. A második esetben nem lehetett ilyen módszerekkel eredményt elérni, nyilvánvaló volt, hogy a közösséget rombolja, ha elnézzük a vétséget. Határozott intézkedést követelt az eset, a tanulót — szomorú szívvel ugyan — azonnali hatállyal eltanácsoltuk az iskolából. (Egy héten belül újból lopott egy üzletben.) Ritkán élünk az ilyen súlyos elmarasztalással, és mindig kudarcként éljük meg az ilyen eseteket.

Fény és árnyék, eredmény és letérés, felemelő élmény és elkésztő kudarc — ez jellemzi mindennapjainkat. Mégis, nehezen megfogalmazható és csodálatos az az atmoszféra, amiben élünk és dolgozunk, és amit a hozzánk érkező vendég mindig megérez.

Végezetül néhány vélemény illusztrációként régi és mostani diákjainktól (a vélemények jól érzékeltetik az életkori sajátosságokat is).

„Szerintem ez az iskola valahogy más. Itt nem gúnyolódnak olyanért, amiért a másik iskolában. Itt sokkal kedvesebbek a tanárok. Ebben az iskolában sokkal több barátot találtam, mint a másikban.” (Jankowski András 4/a, 10 éves)

„...Az egész iskola kedves és jó légkört sugároz. Nekem ez az iskola olyan, mintha a második otthonom lenne. Hanna néni a családfő, Andi néni anyát helyettesíti. A legnagyobb tisztelet és hálás szeretet jár minden tanító néninek, aki a gyereket neveli és tanítja. Ez az őszinte véleményem az iskoláról.” (Herkely Zita 4/a, 10 éves)

„Az iskola közössége összetartó, nincsenek osztályok közötti 'háborúk'. Nem uralkodik csúnya beszéd és a káromkodás.” (Farnady László 6/II.)

„Szeretem a csendesnapokat, mert ilyenkor az egész iskola összegyűlik, és együtt örül annak, hogy Istent dicsérheti.” (Világi Dávid 6/II.)

„A csendesnap egy olyan ünnep, amikor elfelejtjük az iskolai dolgokat, és Istenről, Jézusról beszélgetünk. Nekem az igék adnak kitartást és erőt az életben.” (Fleck Alexandra 7/b)

„...ott lehetünk egy új intézmény és egy új közösség létrejötténél... Először szokatlan volt a hétfői áhítat, de később már életünk részévé vált. Jól éreztük magunkat a csendesnap programjain is, élveztük az éneklést, az érdekes előadásokat. A vallásoktatás, a vallási ünnepek rendezvényei és a hit szelleme, ami az iskolában érezhető volt, csakis javunkra vált.” (Horváth Krisztina, Révai gimnázium IV. oszt., 1994-ben végzett)

„...Tanáraink meggyőződése, életük jó példája, lelkiismeretes munkavégzésük, bölcs és megfontolt beszédük segített engem Krisztus követésében. E falak között formálódott vallásos lelkülem, s általa kerültem egyre közelebb Istenhez...

Kívánom, hogy a következő ige kíséren mindenkit az útnán:

A reménységnek Istene pedig töltsön be titeket minden örömmel és békességgel a hitben, hogy bővelkedjete a reménységben a Szent Lélek ereje által. — Róma 15, 13” (Beck Ádám, Bencés gimnázium II. oszt. 1996-ban végzett iskolánkban)

Jancsó Kálmáné

Fehasznált irodalom

Jancsó Kálmáné (szerk.): A Győri Evangélikus Gimnázium, Általános Iskola és Óvoda Pedagógiai programja és helyi tanterve, 1998. Évkönyv 1997.

Kalevi Tamminen – Laulikki Vesa – Markku Pyysiäinen: Hogyan tanítsunk hittant? Teológiai Irodalmi Egyesület, Budapest, 1997.

A spiritualitás és az ezredforduló katechézise*

1. Közelebb kerülni a hitoktatás reális dilemmájához

Néhány évvel ezelőtt még nagyon meg kellett volna magyarázni ezeket a címben szereplő szavakat. Elegendő önmagában a *spiritualitás* szónak régebbi korokban betöltött szerepére és a mai összefüggésekben történő használatára gondolni. Amennyire a történelem során inkább negatív jelentéssel terhelt kifejezés volt, annyira lett a mai korban pozitív tartalmat hordozó szóvá. Maga ez az egyetlen változás is mutatja számunkra azt, ami az utóbbi években a közvetlen környezetünkben is tapasztalható, hogy ti. a pusztán egyházi és vallásos

közegben használt kifejezések belekerültek a szélesebb kapcsolódási rendszerbe. Ez könnyít is a munkánkon, de sok esetben nehezít is, mert nem biztos, hogy a hagyományos tartalommal kerülnek át a köznyelvbe a korábban csak vallásos összefüggésben használt szavak.

Megfigyeltem az utóbbi években azt a jelenséget, hogy míg korábban a lelkészi vagy hittantanári pályát választók elsősorban az embereken való segítést nevezték meg pályaválasztásuk fő motívációjának, addig az utóbbi években inkább a *"lélekkel"*, a *"lélekápolással"* vagy az *emberi élet érzelmi oldalával történő foglalkozást* helyezték előtérbe. A gyakorlati teológia

magyarországi helyzetében is számottevően megnövekedtek a lelki étellel foglalkozó publikációk és elemzések. Mindehhez még az az elvárás is hozzájárul, ami a hitoktatással kapcsolatban újra és újra megfogalmazódik, hogy ti. az elsősorban *"nevelés lélekben és igazságban"*. Egyidejűleg jelentkezik az a tapasztalatunk is, hogy talán éppen ez az oldal a legnehezebben megvalósuló terület a hazai hitoktatásban. Sokszor lehet türelmetlenséget vagy éppen már csalódottságot is felfedezni akkor, amikor az alig pár éve elkezdett intenzívebb és szakszerűbb hittanoktatás eredményeit keressük.

A *katechetika* mint a hitoktatással foglalkozó gyakorlati teológiai tudományág is különleges helyzetbe került. *Majdnem félvszázadnyi kirekesztettségét próbálja legyőzni* akkor, épp olyan időben, amikor a nem egyházi pedagógiai diszciplinák is önmaguk gondjaival vannak elfoglalva. A rendszerváltó évek elején még itt-ott lehetett érezni egy befogadó, elfogadó attitűdöt az oktatási és nevelési tudományok területéről, ma ez hazai környezetben nemigen található meg. Pedig alapjaiban azonos, majdnem ugyanolyan probléma érint mindenkit: *hogyan alakítható át az elavult közvetítőrendszer* az oktatói és nevelői munkában úgy, hogy az jobban a tanulóra tekintsen és jobban segítse az egész emberi életet a maga teljességében. Ennek a követelménynek csak egy kifelé nyitott és a *közszolgálati területen* helyet találó hittanítás tud eleget tenni. *Nem lenne jó fejlődési irány, ha rezignációba hajlana és a szűkös gyülekezeti keretek közé vonulna vissza a magyar hitoktatás.* Fontos az a kérdés, hogy határozott kihívási rendszerrel kelljen szembenéznie az egyházi oktatói-nevelői munkának ott, ahol az általában folyik.

A spiritualitás felől megközelítve is igaz az, hogy egészséges lelki fejlődésért csak reális kontextusban lehet küzdelmet folytatni és nem egy kis, konfessionális szigetre visszahúzó formában. Mindent meg kell ezért tenniük a történelmi egyházaknak ma, hogy a nagyobb nyilvánosság előtt és a társadalmi méretek tudatában szemléljék és alakítsák át a hitoktatási programjukat. Mindennemű beszűkülés egyben elidegenedést is hoz magával, és így hatását tekintve is csak szűk, belső környezetben tud érvényesülni. Egy olyan korban, ahol a lelki értékek felmutatása, illetve az ezekre való alkalmasság tétel a legenyhébben fogalmazva is háttérbe szorul, elengedhetetlen része az egyházak küldetésének ez a korszerű értelemben vett missziói jelenlét. A lelkiismereti- és vallásszabadságot nem sérti meg egy olyan lelkigondozói prioritással rendelkező hitoktatási modell, amely számol a mai társadalom egyértelműen jelentkező hiányterületeivel. A türelem, az odaadás és az elesettek felkarolása ugyanúgy belefér ebbe a programba, mint az egészségesebb lelki életű és belső teherbíró képességre is felkészített, modern keresztyén életforma tanítása és reprezentálása.

Amikor ma hittanárképzéssel foglalkozunk, akkor nem elég a hagyományos rendszerbe belekapcsolni a hallgatóinkat, hanem fel kell vázolnunk a pálya várható küzdelem-karaktereit is. Egészséges hittanári öntudatra éppúgy szükség van, mint bármely más szak tanári öntudatára. A tanárkép rehabilitálása és megújítása közös feladat mindannyiunk számára, akik ezen a területen tevékenykedünk. Ebben segíthet nekünk az a

felismerés, amely az ezredvég felé haladva egyre világosabban rajzolódik ki előttünk: *spirituális tartalom és forma nélküli hitoktatásnak nincsen igazi perspektívája.*

2. Mit értünk spiritualitáson és mi valósítható meg ebből a katechetika területén?

A spiritualitás mindenek előtt olyan lelki beállítottságot jelent, amely képessé tesz arra, hogy *a megfelelő életkorban a megfelelő lelki élet gyakorlata* kialakulhasson. Komolyan számolni kell azzal a régóta kifejezett igénnyel, hogy az emberi élet igenléséhez, felvállalásához testi és lelki egyensúly megteremtésére van szükség. Hiába tanítunk meg nemzedékeket a fizikai életküzdelem szabályaira, ha a belső összetartó erő és a stabilitást kialakító lelki fejlődés teljesen kezeletlen marad.

Nemrég pár napos pihenésre hazajött hallgatónk mesélte el az élményeit egy nyugat-európai családnál eltöltött pár hónapos gyermekőrzői munka után. *"Tetszik, ahogy megtanulnak élni a családban a gyermekek már szinte a legkisebb életkorban is. Irigylem azt, ahogy egyértelműen elválik egymástól a hivatalos iskolai kötöttség és a szabadidő időtartama és stílusa. A stresszmentes gyermeki lét eddig elképzelhetetlen volt számomra, de most látom, hogy mit jelent, amikor nem programpontok nyomása alatt kínlódik egy gyermek. És még egy: a szülők odamennek kirándulni a 6-10 éves gyermekükkel, ahol a gyermek számára érdekes és élmény a kirándulás, nem pedig fordítva. A gyerekek lelki élete, imádsága és éneke nem kényszer, hanem majdnem kedvtelés és lazaság csupán, ám valahol mégis mélyen bennük él."* Ez csak kiragadott kép egy olyan világból, ahol az elmúlt ötven évben folyamatosan élt és jelen volt a vallásoktatás *a nyilvános társadalmi életben.* Ki volt téve a kényszerű fejlődésnek. Nem idealizálni akarom ezt a véleményt, de elemezni abban az értelemben igen, hogy a megváltozott életformához igazodó és a gyermekek önállóságát testi és lelki értelemben egyaránt figyelembe vevő módszerrel nekünk is többet kellene foglalkoznunk és nem szabadna egyszerűen a tradicionálisat, a konzervatív és a kényszerűt kapcsolni oda, ahol a lelki élet kialakításáért folyik a küzdelem családban és iskolában.

A spiritualitás jelenti azt a keresztyén életmódot, vagy életformát, amelyben megszületik *az életigenlő és a lelki dimenziókat is érzékelő magatartásforma.* A spiritualitás sohasem csak forma vagy módszer, hanem *tartalom.* A Szentírás és az egyháztörténet is igazolja azt, hogy az emberi lélek képességeinek kutatása és a velük való élés begyakorlási időszakai mindig életet segítő és a jövő felé bátorító korok jellemzője (ld. Deuteroészaiás környezete, a Zsoltárok születése, a Jelenések könyve vagy a 2. Korinthusi levél világa). Kiegyezett közösségi és egyéni életek igazi gyógyulása is éppen ezeken a lépéseken keresztül következett be.

A modern kor keresztyén spiritualitása megélésének csak úgy tudjuk megteremteni a feltételeit, ha rámutatunk, illetve rásegítjük a tanulókat a lelkiség átélésének lehetőségeire. *A spiritualitás nem más, mint a lélek képességeinek kifejlesztése és a velük való élés naponkénti gyakorlata.* Ha a klasszikus, bibliai alapokon nyugvó képességekre figyelünk, már meglátjuk, hogy

ennyire fontos és aktuális témák lehetnek ezek a mai hitoktatás területén is:

→ a csendes megállás és az életútról való elgondolkodás

"Eszembe jutnak énekeim éjjelente, szívemben elmélkedem és ezt kutatja lelkem: vajon végleg eltaszít az Úr, és nem tart tovább jóakarata?"

(Zsolt 77,7-8)

→ öntudattal és érzelmmel elfogadni azt, ami körülveszi az emberi életet kívülről a környezetében

"Magasztallak téged, mert félelmetes vagy és csodálatos, csodálatosak alkotásaid és lelkem jól tudja ezt."

→ a gyermeki léttel összekötött ismeret, a jó és rossz közötti megkülönböztetés képessége a lélekben alakul ki

"megtanulja a rosszat megvetni és a jót választani" (Ézs 7,15)

→ az emberi lélek teszi képessé az embert arra, hogy látható világ fölé emelkedjen a láthatatlan Istenhez

"Isten után szomjazik a lelkem, az élő Isten után." (Zsolt 42,3)

→ a lélek valódi képessége az öröm és szomorúság hordozása, a bennük való élés

"Magasztalja lelkem az Urat, és az én lelkem ujjong Istenben..." (Lk 1,46)

→ a változás, az életvitel legfontosabb területe is itt fogalmazódik meg

"Újulatok meg lelketekben és elmétekben, öltsetek fel az új embert..." (Ef 4,23)

"Az új szövetség szolgálói legyünk, nem betűé, hanem a Léleké, mert a betű megöl, a Lélek pedig megelevenít..." (2 Kor 3,6)

Ezek közül elegendő csupán néhány alapterületnél megállnunk, ha arra gondolunk, hogy milyen távolra került a mai gyermekektől a csend, az öröm, a gyönyörködés, a nyugalom, a tervezés, a jó értelemben vett megállás az életúton, hogy ne kényszerpályán kínlódó és annak örökös súlya alatt szenvedő, rohamtempójú életük legyen, hanem ismerjék az érzelmeire és a lélek belső területeire is fogékony, spirituális életformát. Ennek az útnak a felmutatása, a megközelítése lehet egy erőszakra, szerzésre, előnyre, győzelemre siető világban az a különleges érték, ami mégis lehetővé teszi a másokra is figyelő, az odaadásra is képes és a megértésre is vállalkozó embertípust.

A hittantanítás célja

□ a gyakorló keresztyén élet lehetőségének biztosítása

□ alapos ismeretek átadása a vallások területéről

□ tájékozódási képesség fejlesztése személyes hitbeli kérdésekkel kapcsolatban

□ az életúton történő eligazodás segítése

Ehhez a négy nagy irányhoz szervesen hozzátartozik a jól megélhető lelkiesség begyakorlása egy "lélekvesztő" kor idején. A megüresedés és elsekélyesedés veszélye kétségtelenül jelen van a lelki élet területén környezetünkben. Jelenségek tömege mutatja, hogy a lelki életre való figyelésre illetve az abban történő fejlődésre alig van igazi lehetőség ma. A hitoktatásban e tapasztalat ellenére valóban folyhat a megalapozás a "lélekplántálás" munkájában. Így a hitoktatás alapvető részeként fel kell vállalni azt, hogy az érzelmi és lelki élet kialakításában része van a keresztyén hitoktatásnak. A lelkiesség, a spiritualitás nem tanítható kényszerrel vagy

erőszakkal, hanem a megtapasztalás - felfedezés - begyakorlás hármasságában ér el oda, hogy megélhetővé váljék. Nagyon nagy veszteség lenne, ha tömegesen kimaradnának korosztályok a megismerés lehetőségéből már azért is, mert a hitoktatás körüli viták és feszültségek közben elmaradna a fejlődés ezen a téren és helyette egyfajta leépülés következne be. A spiritualitás felvállalásával és ennek modern megvalósulásával válhatna igazán társadalomformáló, mentalitás - alakító erővé a keresztyén hitoktatás Magyarországon.

3. A spiritualitást felvállaló hitoktatás távlata

A perspektívát fűrkésző gondolatainkban két jelenséget mindenképpen üdvözlőnk kell. Az egyik az, hogy teljesen egyértelművé vált: a vallásos életvitel iránti vágy világméretben nem csökkent, hanem éppen megnövekedett az utóbbi években. Természetesen láthatjuk ennek szélsőséges megnyilvánulásait is. A másik, hogy a katechetikai munka kilépett abból a zárt rendszerből, amely hosszú ideig jellemezte, és kezd odafigyelni arra, hogy tevékenységében a teológiai tartalom a döntő, a módszertani kérdések amúgy is a környezeti hatások alapján valósulnak meg.

A katechétika számára az ezredvég táján Magyarországon nem lehet kérdés, hogy a hitoktatást csak egy nevelési színezettel kiegészítve végezheti. Nem maradhat meg a vallásoktatás szűkebb, talán néha egyszerűbb szférájában, hanem fel kell vállalnia a nevelői megnyilvánulást is egy olyan történelmi folyamatában, amelyet az értékvesztés ugyanúgy jellemez, mint új értékek teremtése. A hitoktatásnak-katechézisnek alapvető célja így az, hogy a felnövő nemzedékek számára elérhetővé és megélhetővé tegye a keresztyén értékeket, és úgy formáljon ez a tanítási folyamat egyéniségeket, hogy bennük az *ökumenikus kapcsolódás* ugyanúgy valós tulajdonság legyen, mint a *világvallásokkal kapcsolatos tolerancia*.

Aki ma hittanszakos tanári pályára (is) készül, annak ezt a kirajzolódó lehetőséget, illetve kihívást komolyan kell vennie. A "gyógyító szó" utáni vágy mellett a "gyógyító magatartás" utáni vágy is kíséri a hitoktatás munkáját. A keresztyén hitoktatás akkor újulhat meg, ha depresszív, kudarcízú, veszteségorientált megközelítés helyett fel tudja mutatni a lelkiesség értékének pozitív példáját.

Valószínű az is, hogy a hitoktatás különböző megítélésének ellenére az állandó biztosíték az *egyházi háttér* lesz a jövőben is Magyarországon, de nem mindegy, hogy milyen kapcsolódási rendszerben. Nagyon sok kiaknázatlan lehetőség rejlik még mindig a történelmi egyházak örökségében éppen a hitoktatás terén. El kellene szakadni az élettől távoli, néhol szinte fájdalmasan elidegenedett tananyagtól, és meg kellene érkezni az ember mai, konkrét megszólításáig, a mindennapi tájékozódás segítségének (kísérésének) felvállalásáig.

A spiritualitás tudatos vállalása és a készség továbbadása abban az értelemben is csak javára van az ezredvég katechézisének, hogy ezzel *alapvető hiányterületet tölthet be a mai oktatásban*. A csak objektív értékekre törekvő, erősen eredménycentrikus és

szellemi-lelki nyugtalanságra ösztönző oktatási rendszerben hiánypótló elemként jelentkezhetne az ember szubjektív területeit komolyan vevő és annak művelésére felkészült, spirituális megközelítésű hitoktatás. Olyan értékek kerülhetnének előtérbe, mint a csend tanulása, a türelem megismerése, az átadás gyakorlása vagy az életterekbe történő beilleszkedés gyakorlása. Szükséges lenne egy olyan körültekintés, szemlélődés, amelyik valóban lehetőséget ad a lelki erőnlét fejlesztésére a gyermek- és ifjkor világában. A technika egyeduralma, ami ma jellemző életünk egész környezetére, szinte lehetetlenné teszi a lelki értékek növekedését a gyermek- és ifjkorban. A hitoktatás nem nélkülözheti a személyesség, a közvetlenség és a tanári "őszinte részese" jelenlétét. Ki tudná pontos százalékokban megmondani, hogy milyen arányban játszik szerepet a személyes élet példa ebben az összefüggésben?

A tét számunkra az, hogy legyen, illetve lehessen "lelki élete" a következő nemzedékeknek. Ehhez szükséges egy spirituális megújulás a hitoktatás területén, hogy valóságos értékek és hatások módszerek alakuljanak ki a jövőben. Az őszinte átéléssel közvetített élményanyag - akár mint egy megelevenedő bibliai történet humán kincse - kiválthat csodálkozást, a felfedezés élményét a tanulóban, hogy azután a tolerancia, az életigenlés és sok egyéb lelki érték növekedhessen a hitoktatás folyamata alatt. Ekkor nem lesz idegen a legkisebb gyermek számára sem a nagyhorderejű filozófiai kérdéssor - honnan jöttünk? - merre tartunk most? - mi a célunk? -, mert a válaszadás születik és fejlődik a spiritualitást felvállaló hitoktatásban.

Szabó Lajos

* Elhangzott Nyiregyházán a Bessenyei György Tanárképző Iskola jubileumi ünnepségén

Az iskoláskor időszerű pszichológiai kérdései

I. rész: bevezető, azaz hitünk próbája

A címként hozzátelhetjük ehhez kiegészítő magyarázatként, tépelődő gondolatainkat eligazító szándékkal azt a kérdést, hogy hogyan közelíthető meg egy mai 14-18 éves hitbéli kérdések területén — legalábbis ez lenne a feladat.

Tépelődő gondolataink oka pusztán az a fájdalmas valóság, hogy katasztrofális csődben van a magyar keresztyénség. Ez azt jelenti, hogy soha nem látott méreteken idegenedett el a magyar nép a keresztyénség mindenféle történelmi változatától, és vagy egy vulgárisan tömény anyagelvűség meg sem fogalmazott, csak animális szinten gyakorolt filozófiájának hitvallását torzítja elénk nap mint nap, vagy személyiségét torzító látszat-keresztyén szekták idegileg kizsigerelt, önálló egyéniségétől megfosztott áldozatai lesznek. Feltehetően, minden különösebb vizsgálat nélkül megállapítható, hogy a vulgár-materialista pénzistent imádó, jólét-bálványt hajhászó mobiltelefonos embervilág a nagyobb létszámú, szemben a társadalom neuraszténiás egyedeinek szektás behálózásával elért megszállott közösségeinek létszámával.

Nyilvánvaló mindannyiunk számára, hogy amikor az iskoláskor időszerű pszichológiai kérdéseiről töprengünk, akkor nem elégséges a normális intrapszichés folyamatok ismerete és ismertetése, mivel ezek a diákok a maguk teljes testi-lelki valóságában benne élnek egy totálisan fertőzött, rengeteg hazugságtól, csúsztatástól átitatott reklámvilágban, amely mögött egy silány, a lelket már évtizedekkel ezelőtt elvesztett, sőt megölt autista filozófia áll, amely gátlástalanul kiszolgálja a gazdasági sikeremberek percnyi érdekeit. Amikor a diákjaink 14-18 éves korosztálya felé fordulunk oktatási szándékkal és ráadásul nem az ún. modern tudományok (köztük is a természettudományok)

oktatására készülünk, hanem egy kétezer évesnél idősebb történés sorozatról velünk összefüggésbe hozott módon akarunk pedagógiai keretben bizonyosságot tenni, akkor világosan kell látni Don Quijote-i harcunk látványát és makacsul kell őriznünk azt a hitünket, hogy a mi erőfeszítésünket majdan egyszer — egyénben vagy közösségben is — Isten áldása mégis értelmessé teszi minden látszat ellenére is.

Korunk totális ateizmusa — díszítve primitív bálványistenkével — járta át kortársaink szívét és fejét. Nem feladata ennek a szubjektív hangvételű dolgozatnak tárgyalni azt a kérdést, mi lenne, ha gyülekezeteinkben csak a presbiterek között vizsgáldást végeznénk a legalapvetőbb hittani kérdések tekintetében. Szerény — és nem egy gyülekezetre korlátozódó — megfigyelésem és tapasztalatom, hogy vagy rendkívüli méretű a hittani ismeretek hiánya, vagy a meglévő picinyke hitismeret is nagyon messze csatangol az egyház hivatalos tanításától. Nem egyszerűen az egyházon kívüli, az élő Isten valóságától elidegenedett társadalom hitbéli tudása mérhetően nulla, hanem sajnálatos módon az egyházon még belül levők hittani ismeretei is szélsőségesen korlátozottak, és érdekes módon a racionalista gondolkodásba ütköző hittételek kritikus, de inkább kételkedő kezelése a jellemző (különösen feltűnő ez a feltámadás vonatkozásában, akár Krisztus feltámadásáról, akár a halottak feltámadásáról van szó). Hálát adunk Istennek, hogy természetesen mindig vannak kivételek, azaz mégis mindenképpen is nagyon mély hitű hittestvérek, akiken szinte jól esik megpihentetni a csüggedt lelkipásztor és igehirdető tekintetét, de gyülekezeteinkben sajnos nem ők a mértékesség és egyáltalán nem ők a hangadók.

Keresztyén hitem igazi próbája: reménytelen helyzetben mégis reménykedni. Mert pusztán a helyzetelemzés semmi jóval nem kecsegtet bennünket. Egy öngyilkos nép gyermekei vagyunk, akik 1956 óta 4 millió gyermeket

(abortusz) gyilkoltunk meg — de aligha jut eszünkbe a bűnbánat, sőt az új pogányság szelleme vakítja el a tömegek nagyobb részét, akik ugyan az élő Istenbe vetett hitet lesöpörték életük asztaláról, de mégis mindent elhisznek a médiaprédikátoroknak — és különösen a fiatalok veszélyeztetettek, akiknek nem filozófiailag megalapozott előadást kell tartani, csupán ömlesztani kell a számukra silányabbnál silányabb tv-filmek még silányabb és hitványabb szereplőit, mint a viselkedés megfigurázott mintáit — és ebben az érintőlegesen felvázolt közegben kell nekünk megközelítenünk a 14–18 éves korosztályt, hogy hitbéli kérdésekről beszéljünk nekik. Kedves, régi, valahol olvasott kép: a bolond katona, aki két frontvonal között virágot szed... a gyilkos halál kísértete lebeg be mindent, de ő zavartalanul (?) formálja virágcsokrát, amit nincs kinek odaadnia, hiszen gúnyos nevetéssel fogadják puskájukat görcsösen szorongató cimborái.

A helyzetelemzés semmi jóval nem kecsegtet bennünket: mert vastag falakon kell áthatolnunk a diákok lelki világához, és amikor már a közelében vagyunk a lelküknek, riadtan menekülnek önmaguk védelmét biztosítandó, nekünk pedig nem marad más hátra, mint a mérhetetlenül alázatos türelem, s ama reménység, hogy emberi erőfeszítéseinket egyszer majd Isten áldása koronázza meg (talán majd akkor, ha megszabadultunk attól az önhittség-kísértéstől, hogy az esetleges eredményeket a magunk tudásának és ügyességének tulajdonítsuk).

II. rész: érintőleges lélektani megjegyzések

A társadalmi kontextus mellett természetesen figyelembe kívánjuk venni az egyén, a diák intrapszichés történéseit is, a fejlődés (nem mechanikus) törvényszerűségeit is, de itt elsősorban a számos szakkönyvre hívjuk fel a figyelmet, hiszen még a tradicionális poimenika is használhatónak és felhasználhatónak tartja a lélektan tudományának eredményeit, információit (Thurneysen is komoly megjegyzéseket tesz ezzel kapcsolatosan).

Ha a szakkönyvek leírását vesszük figyelembe, akkor azt lehet mondani, hogy a következő megfigyelésekben mindegyik megegyezik, és általában a 12–20 év közti korosztályt veszik figyelembe. Természetesen ezen belül is van tagolási, osztályozási lehetőség, de nagy általánosságban ezt a korosztályt ölelik fel. S ezt a korosztályt két alapvető ismertetőjegy, két alapvető történés jellemzi: 1. a test átalakulása, megváltozása, a testrészek növekedése, arányának érdekessége, a kisgyermeki testből ebben az időszakban lesz felnőtté váló test, és ennek kíséretében 2. az ifjak magatartása, érzésvilága, világról alkotott felfogása különleges mértékben változik meg, alakul át, és egy kritikus időszakon megy keresztül.

Tehát a testi és érzelmi változások feltűnő mérete jelentős krízishelyzetet teremt az ifjú életében, ami természetesen a mindennapi kapcsolataiban is erőteljesen befolyásolja. Saját lelkén és testén belüli konfliktusait nem lehet képes lelkének birodalmán belül tartani, ezért saját lényének határain kívülre vetítődnek a konfliktusai, és könnyen összeütközésbe kerül az egész világgal, de legalábbis azokkal, akik lélek- és test-közben a jelen valóságát képviselik a számukra; szülőkkel, pedagógusokkal, vagy az autoritást képviselő szimbólum-

hordozókkal, különösen is a lelkéssel vagy hitoktatóval. Éppen a bevezető sorokban felvázolt, Istentől elidegenedett, materialista korszak miatt jelentős konfliktushelyzet alakul ki az egyházi ember és a középiskolás diák között, rengeteg elfojtással együtt. Különösen az evangéliumi lelkületet nélkülöző, elsősorban törvényeskedő hitoktató — aki tehát parancsszóval kísérel meg rendet és fegyelmet teremteni — kerül súlyos összeütközésbe a diákjaival.

Átmeneti processzusnak is tekintendő ez az időszak, hiszen a kisgyermekkorból kinőve éppen a felnőtté válás felé tartva rengeteg bizonytalan, ki nem forrott, ki nem alakult, állandó változásoknak kiszolgáltatott testi és lelki képlet van, amely az én tudatát és érzetét szinte imperfectum amorfi bizonytalanságban tartja. Feszültséggel együtt járó korban a nemiség felbukkanása is jelentős mértékben színezi a képletet és nehezíti az ifjak kezelhetőségét, tekintettel ugyancsak a korszak egyelőre mérhetetlen szabadosságára. Hiszen a helyes biblikus alapokkal rendelkező hitoktató vagy lelkész a társadalmi mércével és gyakorlattal összevetve meglehetősen konzervatív tanítást képvisel, mint pl. a házasság előtti nemi élet tilalma, vagy hogy Istentől kell elkérni a leendő férjet (a házasságok az égből köttetnek), és hogy a keresztyénség házasságon kívül semmiféle kapcsolatot nem engedélyez, a 6. parancsolat szigorúsága — ehhez képest tragédia a társadalmi gyakorlatunk (amikor e sorokat gépre vetem, éppen egy teherbe esett 13 éves kislány izléstelen esetét szajkózza a média már napok óta — bár igaz, ennek az álhírnek semmi más szerepe nincs, csak annyi, hogy az előttünk álló választásokról, és pártokról a figyelmet egy felé tereljék, ez ravasz média-cirkusz). De azon a tényen nem változtat még a média-cirkusz sem, hogy éppen a nemiség vonatkozásában totális liberalizálódás ment végbe az utóbbi évtizedekben, és a rendszerváltozás szintjén rekedt rendszerváltás még inkább rossz értelmű felszabadítást gerjesztett éppen a mindenféle morális értékrendszerrel elidegenedett ifjúság lelkében, és napjainkban már a tovább aligha fokozható discó-őrület droggal fűszerezve több, mint rettenetes lelki helyzetet teremtett. És a hitoktató (lelkész) döbbenet áll látva fiataljai, diákjai kísértéseit. Mellesleg valóban szükséges komolyan venni azt is, hogy nagyon is jelentős zavarokat okozhat intrapszichésen is a nemiség problémája, de sok minden egyéb is.

III. rész: egy mellékes pillantás a szakirodalomra

Kísérletet sem teszek a probléma szakirodalmi felvázolására, hanem inkább megemlítem, hogy milyen művek adtak bizonyos információkat számomra az ifjúsággal kapcsolatosan.

Így ebben az összefüggésben segítségemre volt Demcsákné Dr. Kelen Ilona: Pszichoszomatikus zavarok gyermek- és ifjúkorban, Medicina, 1982. Valamint: Dr. Lux Elvira: Lépépróbák egymás felé, Móra Ferenc Könyvkiadó, 1987. Nem teszek kísérletet egyik mű ismertetésére sem, tekintettel az elolvashatóságukra, illetve, hogy bizonyára másoknak más fontos mű került a kezükbe és azon tájékozódhatnak. Mindenesetre akár ezeket, akár másokat veszünk figyelembe, a szakmai vonatkozásokon túlvan a

könyvek, talán akaratlanul sugározta filozófiát kritikusan kell kezelni.

Időigényes, de nem haszontalan a régi idők nagyjainak ismerete sem, különösen is Eduard Spranger: Az ifjúkor lélektana című, magyarul is olvasható, 1929-ben megjelent műve, és ennek a súlyos kötetnek az egyik fejezete „az ifjú vallásos fejlődésével” foglalkozik. Ebből érdemes egy részletet idéznünk. Miután a szerző tisztázta a vallás és a vallásosság definícióját, ezt írja: „Az objektív vallásos milieu, amelyet mindenki ott talál maga körül, amikor felébred benne a vallásosság. Ezekkel a képletekkel kell tisztába jönnie mindenkinek elfogadás és visszautasítás, beleegyezés és ellentmondás által. A legközelebbi környezetnek: a szülői háznak, a szülőfalunak, az iskolának, az egész életkörnek különleges vallásos befolyása még elhatározóbb erővel jelentkezik. Tehát minden vallásos fejlődés már meglevő szellemiség befolyása alatt áll. A mi kultúránkban a keresztyénség birtokában van minden vallásos tradíció és képződmény.” (E. Spranger: Az ifjúkor lélektana, Mezőtúr, 1929. 270. oldal). Szükségtelen kommentálnunk ezt az idézetet.

A Szent István Társulat kiadványaként jelent meg 1983-ban a Teológiai Vázlatok II. kötetében Szentmártoni Mihály tollából „A személyi érettség felé” című tanulmánya, amely az 'érzelmi érettség' és a 'vallási érettség' fő fejezeteire oszlik, és természetesen elsősorban etikai vonatkozású végső kialakításán fáradozik, hiszen a célja az 'erkölcsi érettség'. Szentmártoni az érett vallásosság négy jellemzőjét különbözteti meg: 1. differenciált globalitás, vagyis az egész életnek a vallással való átítatottsága, életstílus, 2. autonómia, vagyis a vallásos önállóság, amely nem függvénye a tudatalatti vágyaknak és a környezetnek, hanem megrendíthetetlen önállóság, 3. dinamizmus, vagyis állandóan mozgásban, fejlődésben van, az igazság magasabb megismerésére törekszik, új tapasztalatokra törekszik, és végül 4. következetesség, vagyis a vallásosság jelen van az ember minden dimenziójában (136–137. oldal).

Még megemlíthető Vikár György: Az ifjúkor válsága, Gondolat Budapest, 1980 — amiből a felnőtté válás processzusát követhetjük végig, de természetesen a vallásosság kérdésével még csak érintőlegesen sem foglalkozik, ám ennek ellenére bepillantást és információt nyerhetünk az említett komplikált folyamatba.

És hasznos továbbá, sőt a hajdani kommunista korszakon már túlmutató rövid lélegzetű művek között figyelemre méltó Ole Hallesby: Személyiség típusok című pár oldalas írása (Harmat, Budapest, 1997), amely leírja a klasszikus lélektani alaptípusokat: 1. szangvinikus, 2. melankolikus, 3. kolerikus és 4. flegmatikus. Ugyanígy használandó Pablo Martínez Vila: Imádság és lelki alkat (Harmat, Budapest, 1994). A lelki alkatok függvényében dolgozza fel az imádság lehetőségét az ifjú ember életében, s természetesen ezen a korosztályon túlmutató szerepe és jelentősége is van a nem terjedelmes, de nagyon olvasmányos könyvecskének.

Ezek a könyvek kerültek eléem az elmúlt években, nyilvánvaló, hogy számos egyéb hasznos mű is megjelent a magyar könyvpiacra, és kinek kinek módjában áll azok tanulmányozása. Szándékosan nem említek ebben a rövidke írásban — melynek célja nem az oktatás, hanem dialógus kezdeményezése jelenünk tragikus helyzete kapcsán — német nyelvű irodalmat, tekintettel arra, hogy nem

szakdolgozat ez, csupán egy fontos területen tájékozódási igénnyel szorgoskodó lelkes felvezetése. Mert jelenleg kevésbé az intrapszichés jelenségek foglalkoztatnak, hanem sokkal inkább a társadalmi kontextus kényszerítő hatása.

A társadalmi kontextus és az intrapszichés folyamatok elkülöníthetetlenek egymástól, hiszen az ún. társadalmi kontextus mindenféle módon és állandóan beleszól az ifjú diák életébe, és nagyon jelentős hatással (vö. média). Ugyanakkor a ma már szülői korba jutott 40–55 évesek generációja — a keresztyénség vonatkozásában — lelki ürességgel van megverve, a keresztyénségről mit sem tud. S nemcsak az ilyenkorú szülők nem részesültek már semmiféle hitismeretben, hanem az ilyen korú pedagógusok sem, akik párhuzamosan tanítják őket pl. biológiára, vagy semmiféle (és ez lenne a jobbik eset) ismerettel nem rendelkeznek a keresztyénségről Bibliáról, erkölcsi értékekről, vagy (és ez a rosszabbik eset) csak nagyon hiányos, torz, a lényegét nem ismerő, felületes, majdnem az értelmetlenség határát súroló ismereteik vannak az egyházzal, keresztyénséggel kapcsolatosan. S ezért is merészelik a Szentírást ironikus módon — olykor rejtett iróniával, ami azonban veszedelmesebb a nyílt támadásnál — meggyanúsítani elavultsággal, avíttssággal. Konkrét élményem volt hazánk egyik nem megnevezendő gimnáziumában — ahol nem vártam volna ezt —, hogy a teremtéstörténet magyarázata hirtelen és váratlan akadályba ütközött, mert a diákok — nyíltságuknak köszönhető — elmondták, hogy xy tanár az óráján mellesleg odavetőleg kijelentette, hogy még mindig vannak olyanok, a tudományról tudomást venni nem akarók (egyháziakra célozva), akik régi, penészes mesékre tanítják a diákokat... 'no de ti csak tanuljátok, ha jól esik' — tette hozzá mellékes és destruáló megjegyzését, és haladt tovább a saját anyagában. A következő hittanórák szerencsétlen hitvédelmi (apologetikai) erőfeszítésekkel teltek el, s maradt a klasszikus kijelentés: valóban megkísérletem értelmesen tálni a kérdést, azaz bizonygattam érvekkel, hogy mégsem méltatlan az értelmünkhöz a kérdés, de most (ultima ratio) bizonygatás helyett hitemmel bizonyosságot teszek... ennek a nagyon személyes hangvételnek volt némi hatása, s még bennem megmaradt az a remény, hogy majd később, esetleg sok év múlva szökken szárba az elvetett mag.

IV. rész: vajon minden kálvária feltámadáshoz vezet?

Amikor megkaptam a feladatot — Az iskoláskor időszerű pszichológiai kérdései, vagyis hogyan közelíthető meg egy mai 14–18 éves fiatal hitbeli kérdések területén? —, akkor némi szomorúságot és kevéske örömet éreztem, mert lezajlott előttem az utóbbi 4 esztendő fergeteges küzdelme, amit a helyi önkormányzati gimnázium ún. egyházi tagozatos osztályaiban folytattam. Szomorúságom oka a keserves küzdelmek emléke, a rengeteg megsértés az ifjúkori vagdalkozások miatt, és a kevéske öröm pedig röviden leírható az alig, de valamennyire mégis látható eredményecske miatt.

A hajdan lelkesen megkezdett, de időközben megfeneklett rendszerváltás (és csak változás lett belőle) idején kicsi alföldi városkánkban is lelkesen szervezték a nagy

önkormányzati gimnázium falain belül és kívül az egyházi tagozatos osztályokat, évfolyamonként egyet (párhuzamosan 4 világi osztállyal). A szervezők lelkesedésének gyér gyümölcse volt, kis létszámú osztály jött létre, s — tisztelet a kivételnek — a minőség sem sikerült a legmagasabb szinten. Én csak 1994 őszén kapcsolódhattam be a gimnáziumi oktatásba, és az idén utolsóként kifutó egyházi tagozatos osztály lett a feladatom. Többszörös ok miatt szüntetjük meg a világi gimnázium falain belül az egyházi tagozatos osztályokat: 1. idén ősztől saját általános iskoláinkra épülő saját gimnáziumnak van, 2. a világi gimnázium tanulóinak és részben tanítóinak is gúnyos ellenségeskedése, 3. s a legnyomósabb ok, a mesterségen és ügyesen megteremtett hangulatkeltésben teljesen kihuny az érdeklődés a lehetőség iránt.

Naiv örömmel és hittel feszültem neki 1994 őszén az elsősök oktatásának, hiszen mindig szerettem ezt a különleges válságokon keresztülmenő korosztályt, és korábbi szolgálati helyeimen szinte kivétel nélkül jó kapcsolatba is kerültem velük — igaz, sosem kötelezően, hanem szívesen és fakultatívan jöttek hozzám azok a tizenévesek.

A mi kis városunk gimnáziumában naiv örömmel mentem az órarend szerinti órára, és nagyon gyorsan súlyos és fájdalmas meglepetésekkel kellett szembesülnöm. A képhez természetesen az is hozzátartozik, hogy voltak néhányan, akik tisztességes és normális diák- és ifjúkori krízisek mellett teljesen elfogadhatóan viselkedtek, de megdöbbentő volt a diákok egy nem kis részétől a gyűlölködő és dühödő magatartás. Hamarosan — iskola fajain kívüli — csoportos, de személyes hangvételű beszélgetésben kiderült, hogy — kevesektől eltekintve — a többség nem akart ebbe az osztályba kerülni. Mivel más lehetősége nem lett volna korábbi tanulmányi eredményeik miatt gimnáziumi felvételre, de szándékukban állt érettségit szerezni, ezért sorsszerű lett az egyházzal való találkozás. Hangsúlyozandó, hogy volt kb. 5 olyan diák a 22-ből, akik relatíve szívesen vállalták az egyházi tagozatot, de a többségben elképesztő és dühödő ellenállás volt. S ez nemcsak a hitoktató lelkésszel szemben nyilvánult meg, hanem a többi tanárral szemben is, akik közül többen élvezettel fokozták a katasztrofális helyzetet. A képet színezte még az is, hogy az egyházi tagozatosok között (főleg lányok közt) voltak túlkorosak (korábban nem nyertek felvételt a gimnáziumba), akik pl. más megkezdett, alacsonyabb szintű iskolából kerültek oda az egyházinak mondott tagozatra. Megdöbbentő lázadások sorozata következett, amelyek jelentős része magán hordozta az infantilis tiltakozás minden jegyét (hétvégén egy részük vad diszkózásba menekült, természetesen itallal, iskolaidőben a szünetekben meglógás az épületből, nyilvános botrányokozás köztéren, s az igazgató nem győzött csapkodva és dorgálva fegyelmezni, és kialakult a romboló hatású jelszó: 'ja persze, már megint az egyháziak...'. Viselkedésüket befolyásolta sok minden: az is, hogy — tisztelet a nagyon kevés kivételnek — a többség nagyon megbetegedett családi környezetből jött. A családi betegség elsősorban nem az elválságban állt, hanem az együtt élni nem tudásban, kiderült később a veszekedő szülők kínos valósága. Másrészt a világi gimnazisták szinte infantilis kegyetlenséggel bántak a kevés számú 'csuhásokkal', sőt a korábbi iskolavezetés ezeket a gyerekeket nem engedte be a

nagy épületbe, valahol az 'igazi' gimnáziumon kívül kaptak osztálytermet, amit ők egyébként éveken nagyon nehezményeztek.

Hangsúlyozni kell, volt közöttük néhány nagyon tisztességes és normális, tanulni akaró diák, de a teljesen megdöbbentő extravaganciák miatt szinte semmi idő, vagy csak alig valamicske jutott rájuk — tanulni természetesen alig tudtunk. Ennek egyik oka az volt, hogy vallási ismeretük a nullánál is sokkal kevesebb volt, hiszen nem arról volt szó, hogy nem tudták az Úrtól tanult imádságot, de fogalmuk sem volt arról, hogy ilyen egyáltalán létezik. Nem igazán vagyok képes leírni a képtelen helyzetet, már ami a tudásukat illeti, de talán érthető, ha azt mondom, 2–3 diáktól eltekintve egyáltalán semmiről sem volt fogalmuk sem. S különleges helyzetük miatt nem is akarták, hogy legyen. Ebben a szellemi helyzetben nem létezett olyan tankönyv, amit a kezükbe adhattam és taníthattam volna (legfeljebb dedó), s ők maguk pedig lázadásukban nem voltak hajlandók egyetlen sort sem írni, hiszen megmagyarázva diktálni akartam a legalapvetőbb fogalmakat, képleteket. [Közöttük volt olyan kedves diák, aki 3 évi küzdelem után arra a kérdésre, hogy milyen napon feszítették meg Jézust, hosszas gondolkodás után kinyögte, hogy 'hétfőn' — magyarázatul azt tette hozzá, mert az a hét kezdete.]

Ebben a helyzetben a következő lehetőségek adódtak a számomra: 1. diktátorrá változom, és felhasználom a durva lelki fegyelmezésre is kész akkori iskolavezetést (pellengér, fegyelmi, osztályfőnöki, fenyegetőzés és hasonló) — ösztönösen is tudtam, hogy ennek semmi haszna nem lesz, így eltekintettem a parancsolástól, a dirigizmustól. 2. Másik lehetőség, hogy abbahagyom az egész megalázó kínlódsát (vezeklésnek neveztem az egészet annak idején), és csődöt jelentek, de senki más nem vállalta volna át a velük való küzdelmet. Természetesen nem egy hittanórának szánt megalázó alkalom után jöhettek úgy haza, hogy többé be sem teszem a lábam. Közben a diákjaim jelentős része sztrájkba kezdett, 4–5 kivételével egyszerűen negligálták az órát. Kellemes ebben az volt, hogy őket legalább taníthattam valamire. 3. Így megmaradtam a türelem és a szeretet módszere mellett, sosem estem nekik, hanem megértéssel kezeltem a lázadást, nem vontam be közös kínunkba az osztályfőnököt sem, hiszen aligha vezetett volna eredményre. S így daráltuk az időt elvesztegetve a tanulás komoly és szent lehetőségét — tisztelet annak a kevés kivételnek, akik mégis hajlandóságot mutattak némi tanulásra és figyelemre. De a többiek hittanóra alatt matekot tanultak, történelmet olvastak, levelet írtak, s ha kísérletet tettem rá, hogy 'ezek a dolgok hasznosak, részei a műveltségnek', vagy hasonlókat mondtam, teljesen eredménytelenül peregetek le róluk. Templomba sem voltak hajlandók járni, két kivételtől eltekintve: vízkeresztkor és mennybementel ünnepén, mert akkor lógni lehetett a gimnáziumból (szószékről láthattam, amint ügyes óvatossággal kilógtak a templomból).

Ma hol tartunk? Nehéz megmondani, de talán jelez valamit az, hogy 1 kivételével mindenki érettségizni akar hittanból és ketten azzal a gondolattal küzdenek, hogy elkészíti pályára szeretnének menni. Nem tudom, hogy mindez eredmény-e; de a kapcsolatunk közben, a nagyon

keserves idők után mégis megváltozott. Hogy lesz-e ebből több is, az az Isten titka.

A fontos lélektani ismeretek mellett a lelkipásztori odaadás — és mindent Istenre bízni!

Új reménységünk a saját általános iskolánk és a rá épülő — évfolyamonként 1 osztályos — gimnáziumunk (6+6). A nagy gimnáziumból kijövünk, és Istenbe vetett reménységgel tekintünk arra az iskolára, ami „Orosházi Evangélikus Általános Iskola és Gimnázium” néven válhat közismertté — és itt már csak egyetlen fájdalmat említhetnek: vészesen

fognak a gyermekek. Egy teljes (önkormányzati) iskolát már be kellett zárni a kis városban, de a mostani esztendőök születési adatai még katasztrófálisabbak.

Tragédia, hogy hitét, Istenét, egyházát, vallását — minden lelkiségét veszítve ez a nemzet a halálára szavaz. Tisztelet a százalékosan nagyon kicsi kisebbségnek, de hátha a magban, a maradékban ébreszt fel Isten valami hatalmas, nemzetet mentő lelki ébredést. Hátha... Talán...

Ribár János

Kapcsolódás és jelenlét a mai magyar közéletben, társadalomban

A rendszerváltás meghozta azt a nem is oly régen hihetetlennek tűnő lehetőséget, hogy a Magyarországi Evangélikus Egyház ismét megnyithassa kapuit a közoktatás számára. Kezdődött a Fasorral, s sorban szerveződtek újjá a valamikor méltán nagyhirű iskolák. Kardinális kérdés volt és kardinális kérdés ma is: inkább több iskolánk legyen, vagy a mennyiség rovására a lényegét a minőségre helyezzük. Úgy tűnik, számomra is helyesen, ezen utóbbi elv érvényesül.

Erre predesztinál a múlt emléke, de ezt súgja a jövő elvárása is. Közhely, de igaz: az evangélikusság számarányához képest mindig túlreprezentálta magát az alkotó értelmiség, a közigazgatás vezető egyéniségei között. E napokban elegendő csak a 48-as Szabadságharc meghatározó egyéniségeire gondolni, hogy igazolva lássuk megállapításunkat. Természetesen az egyházi oktatási rendszer felvállalt más, rétegfeladatokat is, hiszen egyes körzetekben a domináns evangélikusság körzeteiben népszkolai feladatokat is ellátott.

Ma a túlsúlyos állami oktatási feladatvállalás, valamint az alternatív oktatási formák megjelenése mellett szinte minden iskolánk versenyhelyzetbe került, s küldetését csak a minőség, sokoldalúság igen erős artikulálása mellett képes betölteni. A 10-18 éves korosztály számára biztosított sokszínű iskolakinálat, valamint a felsőfokú oktatás államilag finanszírozott kontingensének folyamatos csökkentése is arra kényszeríti iskoláinkat, hogy a hagyományos szakmai és erkölcsi értékek bemutatása, megismertetése, a protestáns közösségi normák mindennapi gyakorlattá tévése mellett elsősorban arra helyezzük a hangsúlyt, hogy gyerekeink jó eséllyel induljanak az egyetemi, főiskolai felvételikén. Lehet ezzel egyetérteni, lehet ezt tagadni, de a szülő és a jelenkor ebben a pillanatban ezt követeli tőlünk.

Ebben a tekintetben kardinális kérdés a tanári kar összetétele, szellemisége, képzettsége, kreativitása, munkastílusa. Milyen kvalitásokkal kell rendelkeznie annak a tanárnak, aki eleget tud tenni a fentebb vázolt kihívásoknak? Ez elsősorban iskolavezetési-szakmai kérdés, s jelen írásomnak nem ez a fő témája. Itt és most arról szeretnék szólni, hogy a fentebb vázolt keretek és feltételek mellett milyen közösségi - társadalmi szerep, feladat és

kötelezettség vár tanárainkra, diákjainkra. Melyek azok az értékek, s melyek azok a tevékenységi formák, amelyekkel azonosulni tudunk.

Értelmiségi szereplőkkel értelmiségi képzésre vállalkoztunk. Egy adott társadalmi környezetben dolgozva próbáljuk a jövő társadalmi szereplőit későbbi feladataik elvégzésére alkalmassá tenni.

A tanár

Első és legfontosabb megállapításunk, hogy a tanár az értelmiség része, munkája alkotó, kreatív, munkájának hozadéka pedig, egy az értelmiségi élet- és viselkedésmódra felkészített diák. Ez pedig egyértelműen predesztinálja közösségi szerepét.

Az iskolában

A tanár közösségi szerepvállalásának alfája és omegája az iskolában, akár tudatosult formában, akár csak ösztönszerűen a példamutatás. A diák számára a tanár elsősorban minta, példakép, fogódzkodó a társadalomba, akár az iskolai mikroközösségbe való beilleszkedésének folyamatában.

A szülő, mint minta egy eleve hierarchizált közösségi szerepvállalás normáját vetíti a diák elé, ahol az ő helye előre meghatározott, rendkívül nagymértékben determinált. Az iskola porondján a tanár helyzete a tantestület tagjaként egyenrangú a diákéval, mint a testület, illetve az iskolaközösség szereplője. Így mindenképpen mintául szolgál, nemcsak szakmai tudásának, emberi kvalitásainak köszönhetően, hanem mint egy közösségnek a diákéval hasonló helyzetben levő tagja. A diákok rendkívül jól látják, s meglehetősen pontosan érzékelik a testületen belüli viszonyokat, az egyes tanár - diák kapcsolat jellegét, s a kapcsolat mozgatórugóit. Mindennapjainkban talán nem is érzékeljük, de az érettségi találkozók, memoárok egyértelműen igazolják, hogy milyen nagy hatással voltunk, lehattunk volna diákjainkra, akarva-akaratlan mennyire befolyásoltuk, meghatároztuk azokat a viselkedési attitűdöket, amelyeket a későbbiekben sajátjukként alkalmaztak egyéni és közösségi pályafutásuk során.. Tolerancia, türelem, igazságosság - mind olyan fogalom, amelyet diákjaink kimondatlanul is nap mint nap

számunkra. Azonban mindezek az egyébként megtanulható, elsajátítható viselkedési normák is csak akkor hatnak igazán, ha együtt járnak valami megfoghatatlan, de mindenképpen szükséges kisugárzással, figyelemfelkeltő képességgel, amit legegyszerűbb talán szeretetnek nevezni. Szeretni annyi, mint feltétel nélkül elfogadni a másikat, megértéssel lenni iránta, elérni, hogy azt érezze - ő fontos a számomra. Ez nem sok, de nem is kevés. Pontosan annyi, amit úgy fejezek ki, hogy „testvérem az Úrban”. Hiszen hitünk és egyházi tapasztalataink szerint a fenti értelemben vett szeretet a leghatékonyabb közösségi szervező erő. Nos nincs ez másképp az iskolai mikroközösség szintjén sem. A szeretet megnyit, a szeretet szárnyakat ad, a szeretet alkotó erővé válik.

A közéletben

A tanár a közéletben is, legyen ez a gyülekezete, lakókörnyezete, civil vagy párt alapú szervezete, elsősorban **értelmiségi**, s mint ilyen mintául szolgál környezete számára. A jövő generáció nevelése bízott rá, s nem kerülhet abba a skizofrén állapotba, hogy más mintát mutasson az iskolában és mást a közéletben. Értelmiségi volta ki is jelöli helyét abban az értelemben, hogy minden esetben és minden esetre kell, hogy legyen **megalapozott véleménye** a közösségekben felmerülő kérdésekben. Ez a vélemény mindenképpen saját kell, hogy legyen, nem alapulhat sémákon, pártiszlogeneken, s semmiképpen sem lehet kvázi tekintélyek kijelentéseire alapuló súlytalan dogmaszósz. Az evangélikus értelmiségnek, így az evangélikus iskola tanárának élni kell mindazokkal a lehetőségekkel, amiket a mai társadalmi berendezkedés felkínál, hogy érvényre juttassa és hangsúlyozza álláspontját a szűkebb és tágabb környezetét érintő kérdések megválaszolásának ügyében. A gyülekezet egyértelműen elvárja és számít a tanár véleményére. Ezt a hosszú évek során kialakult tekintélyt nem szabad veszni hagyni, s azzal visszaélni sem szabad. Közéleti szerepvállalásunkat pedig hozzá kell tudnunk igazítani a hit és meggyőződés megszabta keretek közé. Minden pillanatban azonban tudatában kell annak lenni, hogy a közéleti szerepvállalás mindennapos visszacsatolást jelent az iskola, a tantestület, a diákság felé. Talán ez az egyetlen „szakma”, ahol a munkahelyi és közéleti szerepvállalás ennyire feltételezi egymást.

Itt kell felvetnünk a **felelősség** kérdését. Nem az un. politikai felelősségről van szó, amelyet gyakran emlegetünk politikusokkal kapcsolatban, de inkább kevesebbszer látunk érvényesülni. Az evangélikus iskola tanára, vagy egyházi szereplő közéleti megnyilvánulása nem egyéni megnyilvánulás, még ha a szereplő ezt esetleg hangsúlyozza is. Minden kijelentése, állásfoglalása a közösség olvasatában átlényegül egyháza, iskolája állásfoglalásává. Ez bizonyára így nem helyes, de mindenképpen tudatában kell lenni annak a ténynek, hogy az elmúlt évtizedekben az egyház megjelenése a közéletben nem volt természetes jelenség, s így képviselői sem élvezhetik azt az immunitást, amit a társadalom egyéb szféráiban el lehet érni.

Mindezek ellenére, vagy talán éppen ezért, jelen kell lennünk a közösségi, társadalmi élet minden színpadán. Nemcsak és nem elsősorban a permanens jelenlét bizonyítása miatt, hanem azért, mert minden fórumon

vállalnunk kell feladatainkat, küldetésünket. Intézményi rendszerünk lehet szekularizált, de életünk nem. Ezért jelen kell lenni, hatást kell gyakorolni, a magunk választotta úton végig kell menni.

A diák

Ha a klasszikus értelemben az érettségi ma már nem is belépő az értelmiségi életformába, azért mindenképpen arra kell törekednünk, hogy diákjainkat az önálló, szabad döntéssel alapuló életvitelre megtanítsuk.

Az iskolában

Azt hiszem, hogy akkor járunk el leghelyesebben, ha diákjaink számára biztosítjuk mindazokat a lehetőségeket társadalmi szerepük megtanulására, amit mi is elvárunk a magunk számára. Ezért a jog adta kereteken felül támogatnunk kell minden önszerveződést, minden kezdeményezést, tűnjék az az első pillanatban bármilyen vadnak is, amely a diákok részéről indul ki. Itt a tanár tanácsadó, moderátor kell, hogy legyen, s semmiképpen sem a hatalom birtokosa. Diákjaink az iskola keretein belül megtanulhatják azokat közösségi viselkedési formákat, attitűdöket, amelyekre oly nagy szükségük lesz a későbbiekben. A mindennapos tanár-diák kapcsolat, de különösen a hittanóra, illetve a hitoktató-diák kapcsolat az a kulcskérdés, amely meghatározza, hogy milyen közösségi indíttatással hagyják el az iskolát gyerekeink.

A közéletben

Diákjainknak jelen kell lenni a szűkebb-tágabb környezetük közéletében. Szerepet kell vállalniuk városi és regionális diák szervezetekben, országos diákmozgalmakban. Talán, ami ebben a korban, s ilyen tapasztalati háttérrel még korai, a direkt politizálás valamely párt ifjúsági szervezetében. Az érdekérvényesítés pártiszteri formái, illetve a társadalmi csoportok pártideológiai alapú csoportosítása nézeteim szerint ebben a korosztályban határozottan káros. (A kereszténységhez való tartozás vállalását nem pártideológiai fogalomnak tekintem.)

Jelenlegi helyzetkép

Az evangélikusság megjelenése, illetve manifesztálódása a mai közéletben nem érhető tetten annyira nyíltan, mint az a háború előtti időkben nyilvánvaló volt. De szekularizált világunkban ez nem is lehet cél. Ami elvárható, az a protestáns hit, szellem és etika megjelenése a közéleti szerepvállalók körében.

Tehát a mindennapokban. Örvendetes, hogy ha lassan táguló körben is, de nő azoknak a száma, akik - nem egyházi illetékesként, s nem deklarativ - de észrevehetően tudunkra adják - műveiken, megszólalásaikon keresztül, hovatartozásukat. Országos szinten, számarányunk miatt csak lassú ütemben, de helyi, regionális szinten gyors növekedésre számíthatunk. Hiszen az iskolák, a tanári kar, a szülők aktivizálódása olyan háttér, ami mindenképpen éreztetni fogja hatását. Van azonban egy alapvetően fontos mozzanat. Az elmúlt 40 év hiánya talán itt érhető tetten leginkább. Nevezetesen a lelkészek és a tanárok, diákok, szülők kapcsolatán. Egyszerűen arról van szó, hogy az egyház olyan nemzedékkel kerül mindennapi kapcsolatba.

akinek nincs egyházi előélete, vagy csak alig. Hihetetlen türelemre van szükség, s nem vitás, melyik félnek kell többet áldozni a türelem oltárán. Viszont az eredmény nagyszerű lesz. Még inkább igaz ez a diák nemzedékre. Az egyház és a lelkész társadalom előtt óriási potenciális lehetőség áll. Az iskolákban dől el, hogy lesz-e, és ha igen akkor milyen lesz

az eljövendő evangélikus értelmiség. A tanár közvetve, implicite szólítja meg a diákot, a lelkész viszont közvetlenül szól hozzá. **Ugyanazt kell mondaniuk, ha másképp is. Ezen áll vagy bukik a jövő.**

Nánai László

Az igehirdetés és a lelkigondozás lehetőségei a hitoktatásban

A Budapesti Evangélikus Gimnáziumban /Fasor/ tanítók harmadik éve, most éppen 11. osztályosokat. Ezenkívül az elmúlt év szeptembere óta a Rózsák téri középiskolai kollégium lelkésze vagyok. Ezért szeretném mondandómat leszűkíteni, és a gimnáziumi hitoktatás területére koncentrálni. A Fasori helyzetből indulok ki akkor, amikor a lehetőségeket és a jelenlegi helyzetet próbálom meg tapasztalataim alapján átgondolni.

Lelkész - hitoktató Tanuló - gyülekezet

Az igehirdetői és lelkigondozói kapcsolat alapja az a közösség, ami a hitoktató vagy lelkész és a tanulók mint gyülekezet között él. Egy hittanóra, egy reggeli áhítat, vagy ünnepi istentisztelet akkor lehet jó, ha ez a közösség érzékelhetően megjelenik minden beszélgetésben, igehirdetésben, tanórán. Ennek a közösségnek a kialakítása fontosabb a jó tankönyvnél, a nagyhirű igehirdetőknél, a liturgiai szempontból csodálatosan szervezett istentiszteleteknél.

Nem elegendő az általános pszichológiai ismeret arról, hogy a gimnazista korú fiatalok milyen életkori sajátosságokkal bírnak, milyen problémáik vannak általában, milyen kérdések foglalkoztatják őket ebben az életkorban. Szükség van arra, hogy a fiatalokat az adott helyükön ismerjük, hogy az adott iskolában létező problémáikról tudjunk. Fontos, hogy ők is ismerjenek minket, hogy legyen közöttünk személyes emberi kapcsolat. Fontos, hogy mi magunk is részt vegyünk az iskola életében, hogy belelássunk, sőt részt vegyünk a tanári kar életében. Együtt kell élnünk azokkal, akiket meg akarunk szólítani. Ha ez a közösség nincsen meg köztünk, akkor az esélyeink mind az igehirdetés, mind a lelkigondozás terén lényegesen kisebbek.

Itt adódik mindjárt az első igazán mély problémánk. A jelenlegi gyakorlat szerint a legtöbb evangélikus gimnáziumban óraadó hitoktatók vannak, nem pedig gimnáziumi lelkészek. Az ember a gyülekezeti munkából esik be az órára, és a kicsöngetés után temetésre, gyülekezeti

hittanra, kórházi beteghez szalad. Külsősnek számítunk az iskolákban. Így van ez a tanári karban, ahol például csak azokat a tanárokat ismerjük meg /arcról/, akiknek az órája egybeesik a mienkkel. És így van ez a diákokkal kapcsolatban is, akik közül legtöbbször csak az általunk tanított osztályokat ismerjük közelebről. Belső feszültségekről, problémákról a legtöbbször csak utólagosan értesülünk. Fontos eseményeken, megbeszéléseken, közös kirándulásokon időhiány miatt gyakran nem tudunk részt venni. Nehéz így az iskola közösségének részévé válni, az iskola véráramában lenni. Nem ismerjük az igehallgatóinkat úgy, mint Jézus ismerte a gazdag ifjút, vagy a samáriai asszonyt, és így igehirdetéseink gyakran erőtlenekek, érthetetlenek, célt tévesztettek, visszhangtalanok.

Gyakorlat a gimnáziumokban, hogy egy-egy ünnepre, csendesnapra vendég-igehirdetőt hívunk, ami sokszor önmagában elárulja önbizalmunk hiányát. Sokszor tapasztaltam, hogy bármennyire jó igehirdető is a vendég, borotvaélen táncol akkor, amikor számára ismeretlen hallgatóság előtt beszél. Ritka az a pillanat, amikor a gimnázium sajátosságait, a gyerekek valós problémáját eltalálja, a veszélyes, kínos pontokat elkerüli egy ilyen igehirdetés. Sokszor érzem magamat is ilyen "éjtőernyősnek", aki a zuhanás után földet érve kapkodja a fejét, hogy vajon hová is került valójában.

Megoldásnak egyedül azt látom, ha gimnáziumainkat önálló gyülekezetekként fogjuk fel. Egy önálló lelkész, aki csak ezzel a feladattal van megbízva, sokkal jobban láthatná el azt a feladatot, amit örömeivel és egyben felelősségével magunkra vettünk gimnáziumaink újraindításakor. Egy hatszáz fős gyülekezetnek lelkészre van szüksége, nem csak óraadó hitoktatókra.

Az igehirdetésről

Kiknek prédikálunk tehát akkor, amikor hitoktatóként, lelkészként megszólalunk egy gimnáziumi áhítaton, istentiszteleten, vagy akár csak a hittanóra bevezető részében? Néhány gondolatot arról, hogy milyen hallgatóságunk összetétele. Vegyes, talán a legvegyesebb gyülekezet, amit el lehet képzelni. Meghatározó az életkori

távolság a kis elsős és a végzős tizenkettedikes között. A kollégiumban egyik esetben még esti mesével alszanak el a gyerekek, a másik esetben pályát választanak. Óriási a különbség a fiatalok családi hátterének tekintetében. Tapasztalataim szerint elmondható, hogy a gyerekek nagy részénél a család nem segíti a lelkes munkáját. Egy húsz fős osztályból öt-hat gyerek vesz részt rendszeresen családjával vasárnapi istentiszteleten, a helyi gyülekezetben. Sokan hiányos ismeretekkel, gyorstalpaló konfirmációval érkeznek. Ugyanakkor vannak olyanok, akik rendszeres templomba járók, kisgyerekkoruk óta részt vesznek valamelyik gyülekezet életében. A hallgatóságnak legtöbbször a tanárok is tagjai, akik megint csak színesítik a gyülekezetet.

A gyerekekben az istentiszteletek, áhítatok, mint iskolai programok élnek. Éppen ezért az iskola - gyerek ellentét könnyen átragadhat az igehirdetés alkalmaira is. Az igazgató által, a hangosbemondóban kihirdetett istentisztelet egy helyre kerül az iskolai ünnepéllyel, a kötelező kirándulással. Könnyen érezhető tehát egy általános ellenszenv minden "egyházi program" iránt.

Ugyanakkor fontos elmondani a gyerekekről, hogy rendkívül nyitottak és fogékonyak akkor, ha az igehirdető megnyeri őket. Hajlandóak végiggondolni alapvető kérdéseket. Hajlandóak változtatni gondolkodásukon. Készek arra, hogy változzanak. Keresők, akik most alakítják ki az életről gondolataikat. Valóban keresgélnek, és ezért hálásan fogadnak minden olyan segítséget, eligazítást, ami az előbbieken elsorolt sok-sok akadály között mégis eljut hozzájuk. Gyülekezeti igehirdetések során ritkábban tapasztalja az ember azt, ami egy jól sikerült prédikáció során végbemegy az iskola gyülekezetében. A gyerekek visszatérnek a hittanórán az igehirdetésre, sokszor jönnek oda egyenként is, hogy elmondják a véleményüket, az élményüket. Ha az igehirdetés az iskola valóságos életét komolyan veszi, akkor a tanárban is témává válhat egy-egy igehirdetés. A reakciók, a visszajelzések gyorsabban, erősebb, érzékeltetőbb formában jutnak el az igehirdetőhöz.

Mivel a gyülekezetünk összetétele ennyire sokszínű, ezért én tartózkodom a bonyolult, elsőre nehezen érthető alapigéktől. Az igehirdetéseknel előnyben részesítem a könnyen, jól érthető történeteket, példázatokot. Tapasztalatom szerint az Ószövetség történetei nagyon jól használhatóak. Jákob, Jób, vagy Illés személyén keresztül könnyebben megragadhatjuk a figyelmet. Jó lenne újra felfedezni igehirdetéseink alapigéiként az ősi történeteket. Az emberi sorsok, történetek a hallgatók számára is emészthetőbbek, mint egy bonyolult teológiai gondolat, mégoly kitűnő krisztológiai megfogalmazás. Sokakat megszólítóan kell fogalmaznunk, egyes részeket különböző korosztályoknak címezve kell kitöltenünk azt a rövid időt, ami rendelkezésünkre áll.

Fontos, hogy igehirdetésünk elsősorban lelkigondozói indíttatású legyen. A fiataloknak segítségre van szükségük, nem pedig kioktatásra, útbaigazításra, nem útmegjelölésre.

A feladatunk az, hogy segítsünk jól megfogalmazni a kérdést, hogy megmutassuk, merre érdemes keresni a válaszokat.

Készen kell lennünk arra, hogy kételyeiket, amelyek sokszor csak otthonról hozott felszínes sablonként, máskor komoly problémaként élnek bennük, elfogadjuk. Nem kényszerből kell velük Krisztus követését választatni. A feladatunk inkább az, hogy megmutassuk az Istenkeresés, a Krisztus követés életörömét, valós izgalmát, életet kitöltő értelmét.

A lelkigondozásról

Ha az igehirdetésünk lelkigondozó szándékkal hangzik, akkor van esélyünk arra, hogy személyes beszélgetésekben, csoportos beszélgetésekben bízzanak bennünk fiatalok és tanárok egyaránt.

A jelenlegi helyzetben minden hitoktató csak saját csoportját, azaz tanítványait tudja figyelemmel kíséreni. Meg kell különböztetnünk a személyes lelkigondozói alkalmakat és a csoportos lehetőségeket. Tapasztalatom szerint ez utóbbival gyakrabban találkozhatunk. Érzékenynek kell lennünk az osztály problémáira. Sokszor ezek éppen a hittanóra közepén kerülnek a felszínre. Ilyenkor késznek kell lenni arra, hogy a tananyagot félretelve, az órát egy beszélgetésre szánjuk. A hitoktató nem tanár. Nem jó az, ha a gyerekek a hittanórát az ének és testnevelés óra után említik csak, de az sem jó, ha a véres fizikaórát is megelőzi a hitoktató. Nem jó, ha a megszokott tanár - diák viszony alakul ki. Fontosabb ennél valamiféle cinkosság, ahol a gyerekek tudják, hogy bizhatnak bennünk, hogy számíthatnak ránk, hogy elmondhatják gondolataikat. Nem elég csak meghallgatni őket, ha felvállaljuk a gondolataikat, akkor segíteni is kell nekik, hogy valóban azt tapasztalják, melléjük álltunk. Ilyenkor jönnek a tanári kar tagjaival való beszélgetések, ahol sokszor kell képviselnünk a diákokat.

A lelkigondozás szempontjából tehát olyan hitoktatóknak kell lennünk, akik egyben lelkigondozói lehetőségünket sem játszuk el, akik a tananyagban, az órákon érzékenyek vagyunk a problémákra, akikben a fiatalok társra, segítőre találhatnak.

Összefoglalva az eddigieket, fontosnak és nagy örömmel tartom azt a lehetőséget, amit visszacapott iskoláink jelentenek. Ugyanakkor szeretném az öröm után a hangsúlyt arra a felelősségre helyezni, amit ez a feladat ránk ró. Óriási lehetőségeink vannak az evangélikus gimnáziumokban, de ha a feladatunkat nem, vagy nem jól végezzük, szándékunkkal ellentétes hatást érhetünk el. Valóban a jövő evangélikus értelmisége indulhat a mostani gimnáziumokban, de nem mindegy, hogy ők egyházukat szerető értelmiségiként élnek majd, vagy csalódottságuk és kiábrándultságuk miatt egyházuktól tudatosan elforduló értelmiség lesznek.

Krámer György

Emberi kapcsolatok az iskolában

Emberek vagyunk. Egész életünkben emberek vesznek körül bennünket. Életünk folyamán mindig nagyon fontos, hogy kikkel és milyen kapcsolatban vagyunk. Legtöbbször nem tőlünk függ, hogy kikkel élünk együtt, kikkel kerülünk szoros kapcsolatba. Az viszont rajtunk múlik, hogy milyenné igyekezzünk alakítani kapcsolatainkat.

Az iskola (a közoktatás) a család mellett a következő nemzedékek felkészítője az életre, az ország jövőjének záloga. Ezért nem mindegy, hogy az iskolában dolgozó tanárok és az iskola minden más dolgozója milyen kapcsolatban, milyen munkatársi viszonyban vannak egymással, milyen példát mutatnak egymás megbecsülése terén diákjaiknak és a szülőknek. Nem tőlem, a tanártól függ, hogy milyen kollégákkal kerülök egy testületbe, nem én határozom meg, hogy kik vannak azokban az osztályokban, amelyeket tanítanom kell. Nagyon jó, hogy ez így van. Nem lenne jó, ha a szimpátia és az antipátia alakítaná túl nagy mértékben az iskolai munkát. Tanár vagyok. Lételemem az iskola. Az iskolai emberi kapcsolatokról írok le néhány gondolatot aköré csoportosítva, hogy ki-kivel van kapcsolatban.

I. Tanárok közvetítő (híd) szerepben

Az előttünk járó nemzedékek sok ismeretanyagot halmoztak fel. Műndezt a tudást, a viselkedési és erkölcsi normákat a mindenkor élő nemzedéknek kell továbbhagyományoznia az akkor élő és a majdan utánuk következő nemzedékekre. Tanár nemzedékek adják át egymásnak a stafétabotot. A folytonosság nem szakadhat meg, de a továbbadandó értékek mindig különös hangsúlyt kapnak. Tanítunk és nevelünk, ismereteket, magatartásbeli példát, erkölcsi tartást adunk tovább tanítványainknak. Különösen az olyan értékvesztő, régi értékeket tudatosan feladó korunkban döntő, hogy minél több diáknak adjuk át az ismereteket és az erkölcsi alapokat. A világ mindig változik, de az örök értékek sohasem változnak meg.

Nagyon megváltozott körülöttünk a világ, benne a diákok, és természetesen mi tanárok is. Tanulni mindig lehet és kell - az előttünk levőktől és az utánunk jövőktől - életkorra való tekintet nélkül.

A tanár állandóan döntési helyzetben van. Az oktatási és nevelési helyzetekben mindig egy állandó (és valójában befejezhetetlen) folyamat részese. Idővel minden módszert javítani, finomítani kell, hiszen környezetünk, tanítványaink és mi magunk is változunk. Ezek között a nagyon változó körülmények között kell nyugodt állandóságot biztosítani az iskolában - minden ennek ellentmondó körülmény ellenére is. Felelősségünk tudatában kell lennünk: Nem minden régi alapvetően rossz, és nem minden új feltétlenül csodaszor. Meg kell találni a helyes arányt. A rosszat feltétlenül el kell vetni, a jót pedig mindenképpen támogatni és alkalmazni kell. Mindent lelkiismeretünk tükrében kell megvizsgálnunk. A mi felelősségünk, hogy felelősen

döntünk ebben a szinte követhetetlenül gyorsan változó világban - ahol egyre többen szinte minden szépet és jót, kultúrát és erkölcsöt megkérdőjeleznek. Tudnunk kell: *Mit kell elvetni, mit kell változatlanul megtartani, és mit kell megváltoztatva megtartani.*

A döntés mindig a ténylegesen tanító-nevelő tanárnemzedék felelőssége. Most még sokkal nehezebb dönteni, hiszen napjaink tanártársadalma nagyon heterogén. Az életkorbeli, neveltetésbeli, felfogásbeli, módszertani, tapasztalatbeli különbségek túlságosan nagyok. A hozzáállásról, az igyekezetről, a tudatosan vállalt gyerekközeliségről nem is beszélve. Mind kevesebb tanár akar a szó nemes értelmében nevelni. És az sem mindegy, hogy mire akar vagy tud nevelni a tanár.

Máig ható régi élménnyel szeretném érzékeltetni, hogy számomra milyen sokat jelentett idősebb kollégától tanulni:

Amikor elkezdtem tanítani, egy igen jó hagyományú gimnáziumba kerültem kollégiumi nevelőtanárnak. (Azóta is ebben az iskolában tanítok.) Heti nyolc órában tanítottam mindkét tárgyat (az orosz és a németet). A gimnázium előtte nemrégiben még tanítóképző és annak gyakorlóiskolája volt. Akkoriban számos olyan tanár dolgozott (régóta) az intézményben, aki a nevelést elsődlegesnek tartotta. Ha nem is beszéltek erről sokat, munkájuk és példaadásuk, mai szóval hozzáállásuk, kollégáik és diákjaik felé kisugárzó emberségük, következetes követelményrendszerük teljesen világossá tette nevelési alapelveiket.

Különösen sokat tanultam egy nálam körülbelül 45 évvel idősebb kollégától, aki nyugdíjas tanárként még rendszeresen adott zeneórákat a gimnázium épületében. Szívvel-lélekkel tanított zongorázni, pedig igazi hangszere a hegedű volt. És mennyire nevelt! Sok órájára beültem. Mindig tanultam valamit a tanulókkal, a különféle egyéniségű gyerekekkel való beszélgetés, a velük való kapcsolatteremtés és kapcsolatfenntartás, egyszerűen a NEVELÉS művészetéből. Későbbi osztályfőnöki munkámban sokat felhasználtam a látottakból-tapasztaltakból. Nagyon sokat beszélgettem ezzel a kedves és közvetlen kollégával, amikor én a hatodik órában a főbejárati folyosón ügyeletes voltam. Ő már bent volt, mert nyugdíjasként naponta az iskolában ebédelt és zongoraórákat tartott hetente néhány napon. Én még bent voltam az iskolában, mivel ügyeletes voltam, vagy utána még más dolgom is volt (pl. tanulószoba). Sokat mesélt az életéről, főleg zeneakadémiai tanulmányairól, a prepákról, a tanítóképző és a gyakorló iskola mindennapi életéről, pedagógiai tapasztalatairól. Tőle (is) azt tanultam, hogy mindenek előtt személyes kapcsolatot kell teremteni a ránk bízott diákokkal. *Elsősorban nevelni kell.* Csak ezután lehet oktatni, tanítani. Napjaink súlyos erkölcsi válságában, az emberi kapcsolatokat megromító és sokszor tönkretévő anyagi (ilyen értelemben materialista) világában, az embertelen (tettleges) durvaság eluralkodásának időszakában egyre jobban tudom értékelni mindazt, amire

akkor felhívta a figyelmemet. Ezt a nevelő alapelvet és kiskorú tanári magatartást hangsúlyozva búcsúzott el tőle sírjánál megrendítően egyik általam ugyancsak igen nagyra tartott kolléga, aki sokáig volt tanártársa.

II. a/ Tanár-diák kapcsolat b/ Diák-diák kapcsolat

a/ Diákjainkat jól meg kell ismernünk. A valamikori kötelező családlátogatások, a 3 napos tanulmányi osztálykirándulások ebből a szempontból nagyon hasznosak voltak. Ma is minden módon igyekeznünk kell, hogy megismerjük és meg tudjuk érteni tanítványainkat. Minden tanárnak elemi kötelessége, hogy jó emberi kapcsolatot igyekezzen kialakítani a rábízottakkal. Nagyon különbözőek vagyunk mi tanárok, természetesen diákjaink is. Nem alakíthatunk ki mindenkivel egyformán mély kapcsolatot. De legyen néhány tanítványunk - a nem osztályfőnököknek is -, akik előrehaladását, emberi fejlődését szívünkön viseljük.

Ha év elején belépő új osztállyal kezdjük el a munkát, vagy ha egy osztályt átveszünk, világosan meg kell mondani a tanulmányi, a magatartásbeli és az erkölcsi követelményeket, és ahhoz következetesen tartani kell magunkat. Még akkor is, ha a megvalósítás nagyon nehéz, vagy bizonyos esetekben teljesen kilátástalannak tűnik. A követelmények tisztázására szánt idő egy egész tanév vagy több egymás utáni tanév munkáját alapozza meg.

A nevelés és az oktatás mindig a tanár személyén átszűrve valósul meg. A nevelés még inkább lélektől-lélekig ívelő belső kapcsolatot feltételez tanár és diák között. Személyes, bizalmi kapcsolatot.

Legyen *személyre szóló* a diákomnak szóló mondanivalóm. Csak neki, személyesen neki mondom mindazt, amit mondok. Tesztek, felmérések dömpingjét éljük. Eközben elsikkad a személyes megfogalmazás, a személyes mondanivaló. Igen gyakran sem a tanár, sem a diák nem tud igazán megnyilvánulni. De a legtűskebb, a legprimitívebben viselkedő gyerek is valahol belülről vágyik az emberi kapcsolatra, a tanár csak neki szóló figyelmére. Észrevesszük-e ezt a vágyát? Közeledünk-e felé, mi, a felnőttek, a tanárok? Nekünk kell megtenni az első és a sokadik lépést is. A szünetben. A tanórak után. Sokszor van szükség az általánosító, mindenkinek egyformán szóló megjegyzésekre. De a személyes mondanivaló mindig fontos marad. Az igyekezetet észre kell venni, bátorítva bírálni és segíteni kell. A gyerek bármilyen egyéni problémáját is észre kell venni.

Mindig megértő emberként, segítő szándékkal, de következetesen és határozottan, diákjaink képessége szerint kell követelnünk. Rendszeres, komoly és felelősségteljes munkára kell szoktatni őket. Maximális segítséget, helyes irányítást és mindenben jó példát kell adnunk tanítványainknak.

Minden diákot azonos mércével kell mérni, de az esetek többségében más és más módszer a valóban célravezető. Némelyikük ért a szép szóból, a szemvillanásból. Mások csak az igen erőteljes megfogalmazásra - bár nem feltétlenül hangos szóra - reagálnak. Képességeik szerint is nagyon különböznek diákjaink. Ugyanazon teljesítményért az egyiket megdicsérik, a másikat elmarasztalják. De a

diáknak mindig éreznie kell, hogy személy szerint róla van szó.

Sajnos tény, hogy mind nehezebb a diákokra hatni. Sokszor bezárkóznak, nem hallgatnak a jó szóra. A rendszeres és szorgalmas munkára buzdítást sokan meghallgatásra sem méltatják.

A diáknak is lehetnek rossz napjai. Lehet beteg, súlyos anyagi vagy családi problémák hatnak rá nyomasztóan. (Munkanélküliség, csonka családok, gyökértelenség stb.) Vagy csak egy napról-napra többször előforduló "apróság" zavarja: ha az állandó mozgásban, egyik teremből a másikba sietve, a sokszor üvöltő hangerejű iskolarádió hangjait hallva nem tud átállni a következő órára, felelésre, dolgozatra.

A tanár is ember. Ő is tévedhet a szakórán vagy az egyre nehezebben kezelhető (nevelési) konfliktushelyzetekben. De ha korrigáljuk tévedésünket, számos diákunk kedvesen, megértően és érzékenyen reagál.

A tanárnak is sokat jelenthet a diákjairól felé sugárzó megértés, megbecsülés, hasonló gondolkodás. Nekem is volt (és van) sok ilyen élményem. Az első 10-15 évben (kb. 1969-84) különösen sokat segített tanári munkámban. Iskolám közvetlen közelében, Budapest határán kívül volt (és van) egy aktív és erős evangélikus gyülekezet. Minden évben tanítottam arról a településről bejáró diákokat is. Főton a kántortanfolyamon is találkoztam néhányval, harmóniumra vagy orgonára is tanítottam némelyiküket. Ez a külső ember számára észrevehetetlen belső kapcsolat szárnyakat adott. Egy-egy szemvillanásból, félszavakból is megértettük egymást. Nem tudhatom, hogy jelentett-e nekik is valami hasonlót. Őszintén remélem, hogy igen.

b/ Az iskola jellegét nagy mértékben az is befolyásolja, hogy a diákok, az osztálytársak, az azonos és a különböző évfolyamokon tanulók milyen kapcsolatban vannak egymással, tudnak-e jó példát mutatni egymásnak, magukénak érzik-e az iskolát.

Pedagógiailag nagyon megfontoltan kell segítenünk diákjainkat, hogy egymást is jól megismerhessék. Segíteniük kell őket abban, hogy kultúraltan tudják megmondani egymásnak a véleményüket. Hogy megérezzék, hogy kin-mikor-hogyan lehet segíteni, hogy a jószándékú, de csendes diákok mindig elmondhassák a véleményüket, hogy a nagyhangú, kultúrátlan diákok ne kaphassanak vezető szerepet.

III. A nevelőtestület egysége

Nagyon fontos a tanárok, a tantestület *sokszínűsége és egysége*. Csak így valósulhatnak meg az iskola pedagógiai programjában lefektetett nevelési elvek és az egységes, magas szintű szakmai munka (munkaközösségeken belül és az egész testületben). A tanárok egymást is nevelik, pozitív vagy negatív hatással vannak egymásra. Sokszor a kollégák széthúzása, rossz munkaerőlcse, a hozzáállás különbözősége miatt nagyon gyenge az iskola oktató-nevelő munkája.

A munkahelyi közérzet hihetetlenül fontos olyan helyen, ahol azonos célokért kell küzdeni, ahol többszáz ember - tanár, diák, iskolai dolgozó - van állandóan együtt, ahol a tízpercekben sem lehet nyugodt és csendes kis kuckót találni, mivel ez az idő a diákokkal és a kollégákkal való

beszélgetés és a sok elintézendő dolog ideje. Végsősorban sem a tanár, sem a diák nem tud igazán kikapcsolódni, tiszta fejjel a következő órára koncentrálni.

Nagyon jó és hasznos, ha a tantestületben együtt dolgozó kollégák egymást is lehetőleg jól ismerik. A mostani átmeneti, igen nehéz helyzetben ezt különösen fontosnak érzem. Csak egymás gondját, örömet-bánatát (meg)ismerve tudunk egymás és tanítványaink segítségére lenni, és az iskola munkáját hatékonyabbá tenni.

A nagy létszámú testület óhatatlanul kisebb egységekre bomlik. Ezekben a kisebb csoportokban az emberi kapcsolatok valószínűleg intenzívebbek. Nem szerencsés, ha néhány kolléga szinte sohasem beszél egymással, bár ez nem feltétlenül az egymás iránti érdeklődés, vagy az együttműködési képesség hiányát vagy ellenszenvet jelent. Sokkal egyszerűbb (talán nehezen kiküszöbölhető) okai is lehetnek ennek. Pl: más tanáriban vannak a kollégák, más a szakpárosításuk, más kollégákkal vannak osztályfőnök-szaktanár kapcsolatban.

Az iskola nevelőtestületét összecsiszolhatja a jól átgondolt és célszerűen megvalósított közös program. Közhelynek számít, hogy a diákokat a tanórán kívül lehet a legjobban megismerni. Ez a tanárookra is vonatkozik. Az ember saját kollégáit jóformán csak az órán kívül látja - a ritkán megvalósuló óralátogatást leszámítva - a tanórák közötti szünetben, különféle megbeszéléscsen és értekezleteken, az iskolai élettel kapcsolatos szervezési munkák közben. *Figyelnünk kell egymásra.* Érdemes időt szánni rá. Elbeszélgetni egymással, megismerni egymás életkörülményeit, családját, anyagi helyzetét, gondját-baját, *de örömeit is.* Az iskolavezetésnek tudatosan alkalmat kell

adnia baráti együttlétekre. Régi testületi kirándulások jutnak eszembe, amikor zöldfülű tanárként vehettem részt olyan egész napos kirándulásokon, amelyeken a teljes tantestület és az iskola minden dolgozója részt vett. A magunkkal vitt ennivalót ettük, vagy bográcsgulyás készült a helyszínen. Mindennek hangulata és varázsa volt. Valóban kötetlen beszélgetések alakultak ki. Igaz, kezdőként nehezen szólaltam meg. Ma sem beszélek sokat. De az akkori kötetlen alkalmak nagyon sokat segítettek a beilleszkedésben, és hogy a velem hasonlóan gondolkodó kollégákat megismerjem.

Befejező gondolatok

A jó munkatársi kapcsolat teszi lehetővé az eredményes iskolai nevelő és oktató munkát. Ez fokozottan vonatkozik az abszolút számban és arányokban sokkal kevesebb egyházi iskolára, hiszen munkájuk példaértékű. Az iskola, de főleg az egyházi iskola elsődleges feladata és célkitűzése a nevelés, az egymásra figyelés, az erkölcsi nevelés kell hogy legyen. Ezen keresztül valósulhat meg az alapos és magas szintű oktatás. Csak így tudjuk felvértezni tanítványainkat az élet váratlan és nehéz helyzeteiben is célt és útmutatást adó belső tartással. Az erkölcsi nevelésben kell előre jutni, belső igényt kell kialakítani. "Az igazságosság felmagasztalja a népet, a bűn pedig gyalázatára van a nemzeteknek." (Péld 14,34) Nem csak Magyarország, hanem egész emberi kultúránk is, az emberiség hosszú távú, emberhez méltó élete, fennmaradása forog kockán.

Thiering Etelka

Hogyan él a hitoktató lelkész egy újraindult felekezeti iskolában?

(Ahogy Solymár Mónika hitoktató lelkész látja)

1. Milyen elvárások kerülnek elő a hitoktató lelkész feladataival kapcsolatban?

Alapvető és egyértelmű elvárás az iskola részéről, hogy a hittanórák megfelelő színvonalon, körülhatárolt tanmenet szerint, ismert és megadott oktatási-nevelési célokkal és követelményrendszerekkel rendszeresen megtartassanak. Akinek manapság bármilyen kapcsolata van az evangélikus iskoláinkban jelenleg zajló hitoktatással, annak egyértelműek akár a színvonalbeli, akár az egységes tanmenet, kézbe adható tankönyv, kialakult és konszenzus alapján elfogadott célok és követelmények területén mutatkozó hiányosságaink. Ráadásul iskoláinkban - ahol az evangélikus felekezeti gyerekek számaránya legtöbbször alulmarad a katolikus felekezettükkel szemben - sohasem kezelhetjük izoláltan az evangélikus hitoktatás kérdését! Nem lehet minőségi az iskolai hitoktatás a katolikus, a református és az evangélikus hitoktatás kérdéseink, problémáink együttes látása, egymásra hatásának ismerete,

megoldási törekvések közös keresése nélkül. Az evangélikus hitoktatónak ugyanúgy fájó, ha egy más felekezeti hittanból érettségiző csoport elviszi az adott iskola hittanoktatásának általános rossz hírét az országba. Az *ökumenikus látásmód és nyitottság* - természetesen a felekezeti identitás megőrzése mellett - elvárás, hisz csak így tudnak együttműködni a különböző felekezeti hitoktatók, és ez óriási hatással van a szintén különböző felekezeti tanárok egyházi, nevelési kérdésekhez való hozzáállására. Természetesen ez a kérdéskör a katolikus és a református iskolákban is megjelenik, de a felekezeti számarányokat figyelembe véve a mi iskoláinkat érinti leginkább és legmeghatározóbban.

A hitoktatás kérdéskörén túl a hitoktató lelkész felé elvárásként fogalmazódik meg az iskola életében való aktív, tevőleges részvétel. Ennek két területét különböztetném meg: egyrészt a tanárként való jelenlétet, másrészt a speciális, lelkési jelenlétet. A tanári jelenlét - ugyanúgy mint bármely, az iskolában tanító tanár esetében - az iskola napi ügyeinek ismeretét, az értekezleteken való részvételt és

aktív közreműködést, az oktatási-nevelési-szervezési kérdésekben való állásfoglalást, az iskolai programok (pl. ünnepek, szalagavatók, érettségi bankettek, iskolai önképzőkörök) látogatását jelenti. Nagyon fontosnak tartom a tanári közösségbe beilleszkedést, illetve a diákok közösségével való kapcsolattartást.

A speciális, lelkesi jelenlét rendkívül fontos az iskola profiljának kialakítása szempontjából. "Mitől evangélikus egy iskola?" - 1989 óta már sokszor feltettük ezt a kérdést, sokféle válaszadási kísérlet született, és az egyes iskolák jelenlegi helyi programjaikkal, adott jellegzetességeik és lehetőségeik figyelembevételével mintegy "a gyakorlatban bemutatják" a feltett kérdésre adott válaszukat. A hitoktató lelkes feladata - természetesen az igazgatósággal együttműködve - az egyházi jelleg meghatározása és kialakítása. Ide tartoznak a csendesnapok, nyári táborok, csendeshétfők, tanári csendesnapok szervezései és itt a vallási jelleg kialakítása és biztosítása. Más egyházi - akár evangélikus, akár más felekezeti - iskolákkal való kapcsolattartásra a tapasztalatok átadása, megvitatása, tanulása szempontjából óriási szükség van. Itt emelem ki különös jelentősége miatt a város különböző felekezeti gyülekezeteivel - hangsúlyozottan pedig az evangélikus gyülekezettel történő szoros együttműködést! Iskolánként, városunként változik ennek az együttműködésnek a lehetősége. Természetesen alkalmazkodni kell a helyi sajátosságokhoz - Budapesten valószínűleg a gyülekezet/ek és az iskola kapcsolata nem lehet olyan intenzív mint egy vidéki kisvárosban, itt viszont a kollégisták jelenléte teheti többértékűvé a kérdést - de a hitoktató lelkesnek törekednie kell arra, hogy a tanárok és a gyerekek megtalálják helyüket a saját gyülekezetükben. A gyülekezetek felől is érkeznek elvárások. Szeretnék érzékelni az iskola hatását a gyülekezeti életre, a fiatalság, a lendületesség és a frissesség megjelenését várják a gyülekezeti életben. A gyülekezeti lelkes és a hitoktató lelkes is szoros összhangban kell hogy dolgozzon (sokszor egy személyben egyesül ez a két funkció), de a szerepeket és a feladatokat nem szabad összekeverni vagy összemosni.

A speciális, lelkesi jelleg másik fontos megvalósulási területe a spirituális alkalmak (kollégiumi, iskolai áhitatok, tanévnnyitó, tanévzáró, egyházi ünnepi istentiszteletek) iskolai életben való jelenlétének biztosítása és tartalommal megtöltése, valamint a lelkigondozás. A fiataloknak természetesen megvannak a kérdéseik, problémáik, és sokszor igénylik a meghallgatást, a türelmet, a jószándékú tanácsolást vagy csupán jelenlétet. Ennek a témának a kifejtése helyett csupán azt jegyzem meg, hogy a lelkigondozói munka ebben az összefüggésben is sok időt és iskolai jelenlétet igényel, másrészt tapintatot is, hiszen a diákoknak gyakran tanárokkal, tanulókkal, az iskolával kapcsolatos problémáik adódnak.

2. Hogyan tud az elvárásoknak a hitoktató lelkes megfelelni?

Az elvárások jellegéből adódóan nagyon nehéz a hitoktató lelkes feladatokról behatárolni. Tanári feladatai is vannak (bizalmas és őszinte tanár-diák kapcsolat

kialakítása, osztályozás, követelmények számonkérése, ismeretanyagok átadása, nevelés, valamint a tanári karban való részvétel és szerep), másrészt a lelkesi jelleg is döntő (spirituális alkalmak, lelkigondozás, gyülekezeti kapcsolatok, iskola egyházi arculata, hittanórák spirituális jellegének megőrzése).

Fontos, hogy a két feladatkör egyikét se veszítsük el! Ha csak lelkesként van jelen a hitoktató lelkes, akkor a hittanórák gyülekezeti jelleget kapnak, ez viszont egy olyan iskolában, ahol kötelező jelleggel, beépített órarend szerint, meghatározott követelmények és célok alapján hittanoktatás folyik, szereptévesztés. Ha csak a tanári jelleg dominál, akkor a hittan csupán egy megtanulandó tárgy lesz a sok közül, másrészt a speciális, egyházi profilt kialakító, illetve azt meghatározó lelkesi jelenlét és spirituális alkalmak nélkül az iskola nem nevezhető egyházinak. Nagyon fontosnak tartom, hogy az Evangélikus Hittudományi Egyetemen hittanári képzés folyik, nagy szükség van a megfelelően képzett, tanulmányi idejük alatt az egyházi iskolákban hospitálási és hitoktatói gyakorlatokat végzett hittanárakra, de az ő jelenlétük és munkájuk mellett az iskoláink evangélikus lelkesi jelenlét nélkül identitásukat veszíthetik el. A Németországi Evangélikus Egyházban jól képzett, valláspedagógiai továbbképzéseken többször is résztvevő hittanárak tanítanak az iskolákban hittant, és az iskolai hitoktatás - a gyülekezeti és lelkesi kötöttségek, a spirituális alkalmak hiányában - az identitása után kérdez.

A jelenlegi magyar helyzetet figyelembe véve többségében gyülekezeti szolgálattal megbízott lelkesek oktatnak hittant felekezeti iskoláinkban. Ennek megvannak az előnyei is: A tanárok és diákok számára a lelkesi jelenlét hangsúlyosan megmutatkozik, a gyülekezet és az iskola közötti kapcsolat egyértelműen meghatározott. Az általában túlterhelt lelkes azonban kompromisszumra kényszerül: Vagy a gyülekezeti élet hangsúlyai mellett az iskolai hitoktatás kérdései és/vagy az iskolai hittanórák színvonala sínyli meg a döntést, vagy a gyülekezeti élet összefüggései (látogatások, temetések, kapcsolattartás az emberekkel, gyülekezeti jelenlét) kerülnek háttérbe.

A hitoktató lelkes jelenlétének módja, munkájának színvonala nagyon meghatározó lehet a tanárok és a diákok számára. Az új osztályok óriási várakozással tekintenek az első hittanórák felé, számunkra pedig hatalmas lehetőség hogy a diákoknak heti 2 órában ott kell ülniük - mint minden más órán is - a hittanórán. A gyülekezetbe az megy el, akinek szüksége van Isten igéjének hallására, a gyülekezet közösségére, vagy valami célja van, valamit akar a gyülekezeti megjelenésével. A gyülekezeti hittanórákra, fakultatív iskolai hitoktatásra azokat a gyerekeket iradják be általában, akik szülői-nagyszülői aktív evangélikus háttérrel rendelkeznek. Az egyházi iskolákban zajló hittanórákon ott vannak azok a nevelhető gyerekek is, akik semmilyen aktív egyházi kapcsolattal nem rendelkeznek, és bennük a gyülekezeti közösség, a Jézus Krisztus evangéliuma iránti igény még nem fejlődött ki! Óriási missziós lehetőség, és ha az evangélikusok csökkenő számarányára, magyar társadalmunkkal egyetemben egyre idősödő népességarányára gondolunk, akkor a Magyarországi Evangélikus Egyház egyik legfontosabb feladata az evangélikus iskolák egyházi jellegének, hitéleti

„Mint csepp a tengerben...”

(Avagy: Hogyan él egy hitoktató lelkész az újonnan indult felekezeti iskolában?)

Ahogy Lackerné Puskás Sára hitoktató lelkész látja

Egyházunkban talán egyedülállóan működik Győrben egy intézményrendszeren belül óvoda, általános iskola és gimnázium. Az indulás évében egy óvodai csoportunk volt, az iskola a következő tanévtől indult, és azóta is folyamatosan bővül. Nagy ajándéknak érzem, hogy részese lehettem a kezdeteknek, munkatársakkal együtt élhattük át a „születés” csodáját, majd az identitáskeresés idejét. Utóbbit talán nem is szabad lezártnak nevezni, hiszen ezzel kapcsolatban mindig adódnak megválaszolandó kérdések.

Melyek ezek a hitoktatás terén?

– Tantárgy-e a hittan?

Az órarendi keretek között történő hitoktatás megkívánja, hogy ne csak formálisan, hanem tartalmában is megfelelő helyet találjon ez az óra a többi között. A fenti kérdés elhangzott már azzal a szándékkal is, hogy ha esetleg ez valami más, mint a többi, akkor hátha nem kell annyit vesződni a tanulásával. Ugyanakkor egyre inkább teret hódít az a szándék is, ami a hittan átfogó jellegét hangsúlyozza, a tudományok között, netán fölött a szemlélet-formálás eszközeit látja benne. (Léteznek kísérletek, melyek bizonyos témákat pl. hittan és valamilyen természettudományt oktató tanár közös vezetésével tárgyalnak.)

– Mi a célja az iskolai hitoktatásnak?

Keresztyén kultúra és erkölcsiség közvetítése? Ez részint társadalmi elvárás. Másrészt nem is szégyen az, hogy világot formáló kultúrát tudhatunk magunkénak. Viszont ha ezzel megelégszünk, akkor lejjebb adjuk igényünket a világnézeti oktatásnál is.

Gyülekezetbe integrálás? Az utóbbi évtizedek panasa, hogy nem érzük utol a gyerekeket, fiatalokat, már nem áll. Rég volt lehetőségünk különösebb szervezőmunka nélkül nap mint nap ennyi gyerekekkel találkozni. De hogyan lesz belőlük a jövő gyülekezete, gyakorló keresztyén? Hisz fennállhat az a veszély is, hogy „a heti adagot letudják” a hittanórán, aztán kikerülnek az iskolából...

Személyes hitébresztés? Azt mondta az egyik tanítványom, hogy „minden hittanórának egy istentiszteletnek kellene lennie”, őt igazából nem nagyon érdekli Palesztina térképe. Evangélizáció, személyes lelkigondozás, igehirdetés alkalmas és alkalmatlan időben? Meggyőződése, hogy személyes vonatkozás nélkül semmit sem ér a munkánk, mégis, ha csak ezt tartjuk szem előtt, parttalaná, szétfolyóvá válhat, amit csinálunk.

Ami eddig megvalósult

– A hitoktatásban: A döntő problémának azt érzem, hogy bármilyen nézőpontból kerülgetem is a kérdést, nem tudom — nem is akarom — elhárítani magamtól azt a feladatot, hogy az iskolai, és bármilyen más hitoktatásnak igen nagy mértékben pótolnia kell a családi hitre nevelést. Alaposnak

éppen nem mondható, de komoly tanulsággal szolgáló felmérésem alapján az evangélikus tanulók alig 20 százaléka volt a karácsony körüli ünnepek valamelyikén családjával akár csak egyszer is templomban. Ez tulajdonképpen mellékes számadat, de mögötte az a valóság, hogy ezek a szülők úgy írárták gyerekeiket az evangélikus iskolába, ahol hittant is tanul, mintha én elküldeném a gyerekeket egy jónévű helyre, ahol majd megtanítják japánul. Ezért tehát jelentős erőfeszítéseket teszek arra nézve, hogy a lehető legtöbb csoporttal sikerüljön személyes kapcsolópontot találni, és ha nem is tudom garantálni, hogy mindenkinek meggyőződésévé válik, amit tanulunk, de legalább egzisztenciát érintő kérdés legyen belőle. (Természetesen ez sem sikerül mindig.) Komoly küzdelmet jelent ez ugyanakkor a tanterv elvárásaival, hiszen amikor végre elárasztanak a gyerekek a kérdéseikkel, akkor elvileg azt kellene mondanom, hogy nincs idő válaszolni. Ugyanakkor lényegesnek tartom, hogy iskolánk életében az „evangélikus identitás” meghatározása és megélése nem csupán a hitoktatás, hanem a mindennapok gyakorlatának kérdése. A tantestület minden félévre csendesnapokkal készül, melyek éppúgy szolgálják az ismeretek gyarapítását, mint a lelki feltöltődést. Reformáció, illetve mennybemenetel ünnepén pedig a gyerekeknek szervezünk csendesnapot. Kihasnálva a helyi adottságokat, szerves része ezeknek a gyülekezettel közös istentisztelet. A tanítási hét mindig reggeli áhítattal kezdődik, a napot pedig imádsággal kezdjük és zárjuk. Ádventi hagyományaink egyre sokszínűbbé válnak, s közös ünneplésre hívnak szülőket és gyerekeket. Külön karácsonyi ünnepe van az iskolának a templomban, ami nem kifejezetten a gyülekezettel közös alkalom, de együtt vannak gyerekek és felnőttek felekezeti hovatartozásra való tekintet nélkül. Ünnepeink örömeivel megajándékozzák a gyerekek Szeretetházunk lakóit is, amikor „elviszik” nekik is műsoraikat. A „templomba hívogatás”-t már az óvodásoknál kezdjük, külön nekik szervezett istentiszteletekkel. A folytatás terén vannak még pótolnivalók, szórványosan bevonjuk az iskolás gyerekeket a délelőtti istentisztelet liturgiájába. Mindezek közös célja, hogy a hittan ne valami szeparált dolog legyen a gyerekek számára, hanem a tartalom és a külsőségek egyaránt közvetítsenek kultúrát, erkölcsiséget, nyújtsanak közösséget, és ha lehet, adjanak példát arra, hogy az élet minden területén hitből élünk.

tevékenységének következetes átgondolása, az optimális személyi és tárgyi feltételek kialakítása! A hiteles megjelenéssel, minőségi, színvonalas és vonzó munkát felmutató gimnáziumi hitoktatói munka következtében felnevelődhetne evangélikus egyházunkban egy olyan

értelmiségi réteg, akik tudnák, hogy mitől és miért evangélikusok, akik tisztelnék értékeinket, akik áldozathozatalra is képesek lennének, mert szeretik egyházukat.

„Mint csepp a tengerben...”

(Avagy: Hogyan él egy hitoktató lelkész az újonnan indult felekezeti iskolában?)

Ahogy Lackerné Puskás Sára hitoktató lelkész látja

Egyházunkban talán egyedülállóan m ködik Gy rben egy intézményrendszeren belül óvoda, általános iskola és gimnázium. Az indulás évében egy óvodai csoportunk volt, az iskola a következő tanévt l indult, és azóta is folyamatosan b vül. Nagy ajándéknak érzem, hogy részese lehettem a kezdeteknek, munkatársakkal együtt élhattük át a „születés” csodáját, majd az identitáskeresés idejét. Utóbbit talán nem is szabad lezártnak nevezni, hiszen ezzel kapcsolatban mindig adódnak megválaszolandó kérdések.

Melyek ezek a hitoktatás terén?

– Tantárgy-e a hittan?

Az órarendi keretek között történ hitoktatás megkívánja, hogy ne csak formálisan, hanem tartalmában is megfelelő helyet találjon ez az óra a többi között. A fenti kérdés elhangzott már azzal a szándékkal is, hogy ha esetleg ez valami más, mint a többi, akkor hátha nem kell annyit veszni a tanulásával. Ugyanakkor egyre inkább teret hódít az a szándék is, ami a hittan átfogó jellegét hangsúlyozza, a tudományok között, netán fölött a szemlélet-formálás eszközét látja benne. (Léteznek kísérletek, melyek bizonyos témákat pl. hittan és valamilyen természettudományt oktató tanár közös vezetésével tárgyalnak.)

– Mi a célja az iskolai hitoktatásnak?

Keresztény kultúra és erkölcsiség közvetítése? Ez részint társadalmi elvárás. Másrészt nem is szégyen az, hogy világot formáló kultúrát tudhatunk magunkénak. Viszont ha ezzel megelégszünk, akkor lejjebb adjuk igényünket a világnézeti oktatásnál is.

Gyülekezetbe integrálás? Az utóbbi évtizedek panasza, hogy nem ériük utol a gyerekeket, fiatalokat, már nem áll. Rég volt lehet ségünk különösebb szervez munka nélkül nap mint nap ennyi gyerekekkel találkozni. De hogyan lesz bel lük a jövő gyülekezete, gyakorló keresztény? Hisz fennállhat az a veszély is, hogy „a heti adagot letudják” a hittanórán, aztán kikerülnek az iskolából...

Személyes hitébresztés? Azt mondta az egyik tanítványom, hogy „minden hittanórának egy istentiszteletnek kellene lennie”, t igazából nem nagyon érdekl Palesztina térképe. Evangélizáció, személyes lelkigondozás, igehirdetés alkalmas és alkalmatlan id ben? Meggy z désem, hogy személyes vonatkozás nélkül semmit sem ér a munkánk, mégis, ha csak ezt tartjuk szem el tt, parttalanná, szétfolyóvá válhat, amit csinálunk.

Ami eddig megvalósult

– A hitoktatásban: A dönt problémának azt érzem, hogy bármilyen néz pontból kerülgetem is a kérdést, nem tudom — nem is akarom — elhárítani magamtól azt a feladatot, hogy az iskolai, és bármilyen más hitoktatásnak igen nagy mértékben

pótolnia kell a családi hitre nevelést. Alaposnak éppen nem mondható, de komoly tanulással szolgáló felmérésem alapján az evangélikus tanulók alig 20 százaléka volt a karácsony körüli ünnepek valamelyikén családjával akár csak egyszer is templomban. Ez tulajdonképpen mellékes számadat, de mögötte az a valóság, hogy ezek a szül k úgy íratják gyerekeiket az evangélikus iskolába, ahol hittant is tanul, mintha én elküldeném a gyerekeket egy jónev helyre, ahol majd megtanítták japánul. Ezért tehát jelent s er feszítéseket teszek arra nézve, hogy a lehet legtöbb csoporttal sikerüljön személyes kapcsolópontot találni, és ha nem is tudom garantálni, hogy mindenkinek meggy z désévé válik, amit tanulunk, de legalább egzisztenciát érint kérdés legyen bel le. (Természetesen ez sem sikerül mindig.) Komoly küzdelmet jelent ez ugyanakkor a tanterv elvárásaival, hiszen amikor végre elárasztanak a gyerekek a kérdéseikkel, akkor elvileg azt kellene mondanom, hogy nincs id válaszolni. Ugyanakkor lényegesnek tartom, hogy iskolánk életében az „evangélikus identitás” meghatározása és megélése nem csupán a hitoktatás, hanem a mindennapok gyakorlatának kérdése. A tantestület minden félévre csendesnapokkal készül, melyek éppúgy szolgálják az ismeretek gyarapítását, mint a lelki feltöltést. Reformáció, illetve mennybemenetel ünnepén pedig a gyerekeknek szervezünk csendesnapot. Kihaszánva a helyi adottságokat, szerves része ezeknek a gyülekezettel közös istentisztelet. A tanítási hét mindig reggeli áhítattal kezd dik, a napot pedig imádsággal kezdjük és zárjuk. Ádventi hagyományaink egyre sokszín bbé válnak, s közös ünneplésre hívnak szül ket és gyerekeket. Külön karácsonyi ünnepe van az iskolának a templomban, ami nem kifejezetten a gyülekezettel közös alkalom, de együtt vannak gyerekek és feln ttek felekezeti hovatartozásra való tekintet nélkül. Ünnepeink örömeivel megajándékozzák a gyerekek Szeretetházunk lakóit is, amikor „elviszik” nekik is m sorikat. A „templomba hívogatás”-t már az óvodásoknál kezdjük, külön nekik szervezett istentiszteletekkel. A folytatás terén vannak még pótolnivalók, szórványosan bevonjuk az iskolás gyerekeket a délel tti istentisztelet liturgiájába. Mindezek közös célja, hogy a hittan ne valami szeparált dolog legyen a gyerekek számára, hanem a tartalom és a küls ségek egyaránt közvetítsenek kultúrát, erkölcsiséget, nyújtsanak közösséget, és ha lehet, adjanak példát arra, hogy az élet minden területén hitb l élünk.

Ahol a Lélek, ott a szabadság?

Hogyan él a hitoktató lelkész egy újraindított egyházi gimnáziumban?

(Ahogy Nagy Zoltán hitoktató lelkész látja)

„...Mert nyitva áll az ég az egyház e zsenge hajtásai előtt, kiket gyengéd és kedves figyelem övez...”

F. Guérard

Élesen és tisztán él az emlékezetemben az a délelőtt, amikor principálisommal először léptem be a Budapesti Evangélikus Gimnázium épületébe. Az impozáns épület tágas és világos folyosói sem tudták ellensúlyozni a fojtogató érzést... Tíz év telt el az érettségi óta (mára már tizenöt) és sok középiskolai élményem megfakult, de akkor valósággal *megrohantak*. Ugyan viszonylag hamar sikerült legyőzni ezt a belső támadást, de azóta sem felejtettem el, milyen érzés volt belépni az ajtón... Miért osztom meg ezt az élményemet az olvasóval? Mert úgy gondolom, hogy Erich Kästnernek lehet igaza, aki szerint a felnőtté válásban kulcsfontosságú a gyermekkorra való emlékezés. Ha valaki nem emlékezik iskolai élményeire, annak szörnyűségeire, megaláztatásaira, akkor mi kímélheti meg attól, hogy elkövesse ugyanazokat a hibákat?

„A húr is csak akkor szól, ha ellene feszül”- emlegette Plótinosz egyik mondatát egy kedves barátom, még akkor, amikor a lelkészi szolgálatba lépés dilemmáiról beszélgettünk.

Köztudomású, hogy vannak olyan dolgok, melyeket nem lehet megszokni: Ilyen például a korai kelés, a hideg és a tömött buszon való közlekedés. De az iskolába járás megszokható, és ez a megszokás teszi alkalmassá az embert arra, hogy úgy járjon az iskola falai között, mint saját közegében. De akkor sem szabad elfelejtenie, hogy milyen érzés volt először belépni a kapun, és hogy milyen érzés volt gyermekfejjel ott ülni a padban...

Mert aki ezt elfelejtette, az fog olyan javaslatlall előállni egy tantestületi ülésen, hogy tiltsuk meg a tanulóknak, sőt szerepeljen a házirendben: a folyosón nem lehet, tilos csak úgy leülni a „földre”. Innen csak egy lépés, és a szünetekben kitiltják az osztálytermekből a tanulókat, sőt bezárják a tantermek ajtaját a szünet alatt, ahogy azt egykori iskolámban megtették.

A lányomok az ajtókon, a labdanyomok a friss meszelésen és a padok közötti már-már összefüggő szeméttakaró persze jó okot szolgáltatna erre, de ezek a tünetek nem csak a néhány évtized alatt végbement erkölcsi zuhanást reprezentálják, hanem a tanulóknak az oktatási rendszer egészéhez fűződő viszonyát.

„Versenyistálló” — így alkották meg azoknak a gimnáziumoknak az elnevezésére ezt a metaforát, amely

találón tükrözi a túlfegyelmezett, termekbe összeterezt és összetereeltsége okán „odapiszkító”, az otthonosság igényét messze idegenül szemlélő ember-kezdemények intézményen belüli őrlődését.

Világos, hogy egy tanuló akkor fogja óvni egy terem tiszta falát, feltakarított padlóját, ha tiszteletet ébreszt benne az ott folyó munka. De hogy ébredhetne tisztelet benne akkor, ha nekrofil ideálok a hangadók egy iskola életében, ha tisztelhetetlen az a kép, melyet egy-egy tanár a diákokról kialakított magában?

Vekérdi Tamás nyilatkozta egyszer, hogy sok iskolában úgy tekintenek a gyerekekre, mint zavaró körülményre. Olyanokra, akikkel csak a baj van, és ha nem lennének, sokkal gördülékenyebben működne az intézmény. Például nem kéne újrafesteni semmit — lényegesen csökkennének a karbantartási költségek.

Visszatérve az őrlődésre: A másnapi dolgozat miatt hajnal kettőig fizikát tanuló, egyébként humán érdeklődésű tanítványom jut eszembe, aki elmondja, hogy meg lehet tanulni a fizikát, illetve azt amit követelnek és meg lehet írni ötösre a dolgozatot, de milyen áron? Kinek van erre energiája és legfőképpen ideje, hogy hajnalokig tanuljon egy olyan tárgyat, amellyel kapcsolatban nincsenek távolabbi tervei. Ez az oktatási struktúra egészét érintő probléma. De persze a saját tantárgyát abszolutizáló tanár is felelős. Amikor becsengetés után tíz perccel — negyedórával támolyognak be a tanítványaim a hittanórára, mondván, hogy kémia dolgozatot írtak, akkor porba sújt a felismerés, mit számít a versenyistálló életében a te kis tömjénszagú, vagy éppen kedélyes hittanórád? Tényleg, mit is számít, hogy néha a város másik végéből, sőt vidékről loholnak be a lelkészek az óráikra? Mit számít a hittan? Néhány tanár kolléga számára olyannyira lényegtelen, hogy pár éve az órarend összeállításával megbízott tanár ki is felejtette teljes egészében a hittanórákat, nem csak az enyémet, hanem valamennyit. Úgyhogy az első két héten azok számára képtelenség volt megtartani az órákat, akik nem ültek egész nap a tanáriban.

Ki figyel egy versenyistállóban arra, hogy a hittanórák mellett más spirituális kezdeményezések is szárnyra kapnak és néhány lelkes tanár teadélutánra, beszélgetésre hívja a diákokat, iskolaidőn kívül? Egyesek figyelme csak arra terjed ki, hogy leszedjék az ilyen rendezvényekre hívó plakátokat a folyosókról, de a tanáriból is.

A Lélek, mint gyenge, sugalmazó erő és annak képviselője gyakorta alulmarad és kénytelen elszenvedni a maga szervilis módján, hogy a követelmények és a teljesítmény igenlésének hajszájában pályán kívülre szoruljon: hatodik órára, késő délutáni szakkörökre, kora reggeli áhítatokra, amelyekre csak a tanulók és tanárok fele ér be, félvétenként megtartott csendesnapokra.

Van olyan hitoktató, aki nemhogy hatodik, de hetedik órában tart hittant. Ha ezt egy önkormányzati iskola produkálja, az manapság korrekt, de egy egyházi gimnázium?

Az áhítatok hétfőn reggel, fél nyolckor kezdődnek. Mondhatjuk, hogy akinek fontos, az keljen fel időben. De gyakorlatilag ez azt jelenti, hogy az iskola egyharmada, olykor fele nincs jelen. Miért nincs reggel nyolctól, mint egyik — másik egyházi gimnáziumban? Ki tudja? Nyilván azt lehet erre válaszolni, hogy az óraszámot másként nem

lehet kihozni. Lám, megint a lelkiség húzza a rövidebbet! A csendesnap egy külön probléma. A tanulókat *betereljük*, a templomba, aztán *áttereljük* őket az osztálytermekbe, majd *visszatereljük* őket a templomba és végül kapnak egy áldást és hazamennek. A gimnáziumi csendesnapok még magukon viselik a jellegzetes népegyházi struktúra sajátosságait. Nincs más választása, mint fegyelmelzetten, ünneplőben végigülni az előadást, és aztán kisebb csoportban megnyílnia a beszélgetésvezető előtt. Végül az istentisztelet, mely a végsőkéig feszíti valamennyi résztvevő türelmét. Ezek után nem meglepő: a végkifejlet hangos zsbongás az úrvacsora vétele alatt. Nagy merészség tőlünk Krisztus reális prezenciáját kiszolgáltatni ennek. De ne csodálkozzunk, mert ahol nincs szabadság, ott nincs lélek. Csak nagy nehezen sikerült egy hitoktató kollégámmal kiharcolnunk, hogy legyen választási lehetőségük a diákoknak, és eldönthessék, hogy melyik témára ülnek be. De ennek felvetésekor az szolgált ellenérvnek, hogy javaslatunk ellenőrizhetetlen, ugyanis attól tartottak — nyilván jogosan —, hogy a felsősök „ellógnak”. De miért lógnak el a felsősök?

Sok múlik az együttműködésen, lelkész és pedagógus között, és vannak az intézményen belül reményt keltő mozgások, de ez kisebbség. Különben pedig milyen együttműködésre lehet ott számítani, ahol a tantestület egyik tagja, akkor amikor gondot okozott a hittanórák elhelyezése, azzal az elképesztő ötlettel lepett meg minket, hogy minek van egyáltalán hittanóra, amikor gyerekek járnak a gyülekezetekbe, és ott úgyis megfoglalják, amit kell. Vagy amikor egy másik pedagógus kolléga azzal állt elő, hogy minek ennyi hitoktató, hiszen őket is az iskolának kell fizetni. Mikor felvilágosították, hogy a hitoktatás nem terheli az iskola költségvetését, akkor megnyugodott, de kérdezem én: mi lenne akkor, ha az iskolának kellene fizetnie a hitoktatás költségét? Akkor anyagi okok miatt megszűnne a hitoktatás? Vagy elküldenék a hitoktatók zömét, mondván, hogy nincs pénz? Egy iskolának nem érne meg, hogy fizessen a hittanóráért, mint ahogy fizet a nyelv, történelem, matematika, fizika és egyéb órákért? Láthatjuk, hogy potenciálisan megint a lelkiség húzná a rövidebbet.

A hitoktató lelkész mai helyzetét bibliikus példával élve Mózeshez hasonlítanám: Ott áll a hegy lábánál, kezében a kőtáblákkal, és látja, hogy kollégája a „cselekedetek”, illetve a teljesítmény általi megigazulás aranyszobrát önti éppen ki. A nép, a diáksereg pedig csekély kivételtől eltekintve — ha nem is az aranyborjú előtt — de táncol a hétvégi technoparty vagy disco dübörgő zenéi és villogó fényei között és próbál kikapcsolni. Mert ki kell kapcsolnia abból, amit egész héten művelt és műveltek vele az iskolában. Hiszen milyen hétvégére is kitartó töprengeni valót hallott hétköznap az iskolában? Lehet, hogy hallhatott volna, lehet, hogy pont a hittanórán, de túlságosan fáradt volt, hogy odafigyeljen, és a többiek túl hangosak voltak ahhoz, hogy hallja a végét... és különben is kicsengettek.....

Gombocz Eszter:

Modern módszerek a Biblia megközelítéséhez

Bevezetés: neurobiológia és hittantanítás

A Magyarországon 1989-ben 40 évi szünet után újra kezdődő hittantanítás különösen nehéz próba elé állította a tanárokat. Fel kellett kelteniük a bibliai ismeretek iránt azoknak az érdeklődését is, akiknek azelőtt alig volt közük a Bibliához. Mára, ha javult is a helyzet, meg nem oldódott, ezért úgy gondolom, érdemes néhány olyan tanítási módszert ismertetnem, amely a tanulók egész személyiségét mozgásba hozva talán mélyebb, maradandóbb ismereteket ültet el.

A neurobiológia legújabb kutatásai szerint agyunk működését a genetikai tényezőknél (tehetség) és a környezeti hatásoknál (szocializáció, iskola, stb.) még nagyobb mértékben befolyásolják az úgynevezett epigenetikai, másnéven önszervező tényezők.¹ Agyunk mintegy múltjából táplálkozva saját sikerein és kudarcain tanul, és csak azt sajátítja el tartósan, amit korábbi tapasztalatai alapján figyelemre méltónak, lényegesnek tart.

Bár köztudomású, hogy minél motiváltabb valaki, annál könnyebben szerez új ismereteket, az azonban kevésbé kézenfekvő, hogy az agy egészét ösztönző módszerek többszörösen megtérülnek a tanulás során. A neurobiológia modern irodalma ugyanis az agy egységes szerkezete mellett foglal állást, megkérdőjelezve a jobb és a bal agyfélteke "munkamegosztásáról" szóló lokalizációs elméletet.² Sikeresebb tehát a tanulás folyamata, ha különböző, kognitív és játékos módszerekre egyaránt támaszkodik.

Szerencsés példa erre az ötvözetre Willi Erl - Fritz Gaiser: *Neue Methoden der Bibelarbeit* /Katzmann Verlag, Tübingen, 1969/ című munkája, amely főleg a 16 éven felüli korosztályt szólítja meg, de fiatalabbak is meríthetnek belőle.

1. A könyv célja

A könyv legfontosabb célkitűzése a Biblia modern, a fiatal generációhoz illő életközeli megközelítése. Úgynevezett "életmákat" vet fel a tanulók körében, hasonló elv szerint épül föl tehát, mint amelyet Frieder Hanz szorgalmaz a *Lelkipásztor* 1997/10. számában /367-371/ ismertetett előadásában.³ Módszereit tekintve a Bibliához híven a párbeszéd és csoportos munkát ösztönzi. Mivel azonban e módszerek átadása fontosabb a konkrét példánál, véleményem szerint bármely más szöveg (pl. novella) clemzésénél is felhasználhatók.

2. A könyv ismertetése

2.1. A csoportvezető feladatai és szempontjai a munka során

A csoportvezető rendelkezzen megfelelő bibliai ismeretekkel, legyen gyakorlott a viták, beszélgetések irányításában. Ügyeljen a következőkre :

a) Mérlegelje, hogy az illető módszer alkalmas-e a kiválasztott szöveg feldolgozására.

b) Amennyiben a kiválasztott módszer előismereteket feltételez, röviden magyarázza el ezeket.

c) Ha a csoportokat alcsoportokra osztja, minél tarkább legyen azok összetétele. Például életkor és nem szerint is kialakíthatók az alcsoportok. Így izgalmasabb eredmények szülehetnek.

d) Az alcsoportok lehetőség szerint külön-külön helyen dolgozzanak. Alcsoportvezetőkre rendszerint nincs szükség.

e) A csoportvezető hagyja magára a csoportokat, ám tartózkodjék elérhető közelben, a viták során pedig legyen minél visszahúzódóbb.

f) Nincs szükség arra, hogy minden kérdésben egyöntetű válasz szülessen, hiszen a Biblia is megenged több párhuzamos értelmezést.

2.2. Az egyes módszerek

Az egyes módszerek ismertetése során a Károlyi-Bibliából merítem az idézeteket.

I. Aktualitások

A rádióban, televízióban, filmekben, slágerszövegekben egyaránt fölvetődhetnek olyan témák, amelyek a Bibliához vezetnek.

Javaslatok:

a) Egy halom újsággal érkezünk az órára. Megkérjük tanítványainkat, lapozgassanak azokban, és keressenek ki egyenként egy-egy képet vagy cikket, ami megragadta őket, majd vágják ki, ragasszák föl és fűzzenek hozzá kérdéseket, megjegyzéseket. Igyekezünk a Biblia alapján válaszolni, de sose erőltessük.

b) Konkrét eset : egy 20 éves leukémiás megtudja, alig két éve van még hátra. A fiatalban fölvetődik a kérdés: "Van-e egyáltalán értelme tovább élnem?" Szükségszerűen bukkan föl az élet értelmének általános kérdése. 1Móz 1,26-31-ig idézhető, ill. megvitatható, illik-e ide ez a rész vagy sem.

II. Ellen-példázat

Lényege a példázat értelmének ellenkező értelművé változtatása, aminek köszönhetően az eredeti példázat mondanivalója világosabbá válik. (Kidolgozásukat teológusok, vezető csoportjára érdemes bízni.)

A feladat menete:

1. Kiosztjuk a szövegeket, majd elolvastatjuk őket az alcsoportokkal vagy egy-egy tanulóval.

2. Kérdéseket teszünk vagy tetetünk föl a szöveggel kapcsolatban.

3. A szembesítéshez (konfrontációhoz) vezető kérdés: ismer valaki ehhez hasonló történetet?

Variáció:

Az ellen-példázat befejező része (csattanója) előtt megállunk. Ki hogyan fejezné be a szöveget?

Sokan az eredeti példázatnak megfelelő javaslatot tesznek. Tehetséges csoportok maguk is kidolgozhatnak ellenpéldázatot.

III. Levélírás

A levélírás háromféleképpen segítheti a Biblia megközelítését:

1. A Bibliában található leveleket mai helyzetbe ültetjük át.

2. A bibliai szövegeket levélformába öntjük.

3. Levelet írunk a Bibliával kapcsolatban anélkül, hogy a témául szolgáló bibliai részt előre ismernénk. A levelek elkészülte után érdemes összevetni az egyes csoportok leveleit azok stílusa, tartalmi azonosságai, különbségei szerint. Csak ezután olvassuk föl az eredeti szöveget a Bibliából.

IV. Kérdésfeltevés

1. A mindennapi életben felmerülő kérdésekből indulunk ki, pl: mit mond a Biblia a házasságról.

A 6. parancsolaton kívül (2Móz 20,14) a következő verseket érdemes megbeszélni:

1Móz 1,27-28; 1Móz 2,18-25; Ef 3,22-39; 1Kor 7,1-9/10-16; 5Móz 24,1; Mk 10,2-12; Mt 5,31-32

2. Konkrét szöveget beszélünk meg előre megadott kérdések alapján: 2Móz 20,1-17: a Tízparancsolat

a) Mi által bírtak kötelező erővel Izraelben e parancsolatok?

b) Mi által bírnak kötelező erővel ma e parancsolatok?

c) Melyik parancsolatot tartjátok ma a *legfontosabbnak* az egyház, a társadalom számára? Miért?

d) Melyik parancsolat szorul ma különös magyarázatra?

e) Elfogadhatónak tartjátok-e ma azt az állítást, hogy a "Szeressed felebarátodat, mint magadat" (3Móz 19,18) parancsolat összefoglalja mind a tíz parancsolatot? Indokoljátok!

3. Szövegkörnyezetre utaló kérdés: segítenek-e az értelmezésben a Bibliában megadott párhuzamos, ill. szomszédos szövegek?

V. Bibliai jelenetek előadása

A Biblia dramatizálásának köszönhetően azok is aktivizálódhatnak, akik a pusztán intellektuális megközelítéstől

ódkodnak. Szerencsés, ha ugyanazt a jelenetet több alcsoport is megrendezi majd összehasonlítják az eredményt.

VI. A Biblia nyelven túli megközelítése

Hasonló, elsősorban a fantáziát mozgásba hozó lehetőség kínálkozik nonfiguratív "művek" létrehozása által. A színes papírdarabokhoz, kartonlapokhoz, ragasztóhoz ezúttal nem adunk ollót. A Bibliához kapcsolódó ábrákat

tépvé, esetleg montázsra alakítva készíthetik el az egyes csoportok.

VII. Poláris tézisek

A poláris tézisek egymással ellentétes állításokat tartalmaznak. A közöttük lévő feszültség elgondolkodtat, vitára sarkall.

a) Ugyanahhoz a bibliai szöveghez két, egymással ellentétes tézissort készítünk. Ezeket más-más vállalkozó adja elő, majd a közös megbeszélésen aszerint vitatják meg az egyes állításokat, hogy azok megfelelnek vagy ellentmondanak a szövegnek.

b) A fölállított téziseket alcsoportoknak is kiadhatjuk, hogy azok ellenőrizzék az állítások igaz vagy hamis voltát. A közös megbeszélés ezután következhet.

c) Ügyes kérdésekkel arra is ösztönözhetjük a csoport tagjait, hogy ők maguk alkossanak poláris téziseket.

Példa (Dupla órát igényel!):

A Teremtéstörténet köré csoportosuló kérdések kipuhatólása. Négy alcsoportot képezünk, amelyeknek legalább öt tézisben ki kell fejteniük, hogy mi az, ami a modern ember számára hihetetlennek tűnik a Teremtéstörténetben.

45 perc után úgy cseréljük ki a téziseket, hogy minden alcsoport más tézissort kapjon, mint amit maga készített. Ezt követően a tézisekhez ellentézések formájában fogalmazzák meg az alcsoportok azt, ami a mai ember számára hihető a Bibliában. Bizonyos idő elteltével fölolvastatjuk a poláris téziseket, s megvitatjuk azokat.

VIII. Szövegváltozatok

A választott bibliai szöveg egyes részeit megváltoztatjuk.

a) Olyan részt választunk a Bibliából, amelyet bizonyosan ismernek a csoport tagjai. A kiválasztott szakaszt azonban más fordításban mutatjuk meg nekik úgy, hogy egy-egy helyen meg is változtatjuk a szöveget.

A csoport tagjai fölismerve a különbséget összevetik az illető részt az eredetivel.

b) A csoport tagjai nem ismerik föl a változtatást (esetleg nem is ismerik az eredetit). A módosított szöveg megbeszélése után összevetik azt az eredetivel.

c) A bibliai szöveg elidegenítése. A 23. Zsoltár modern változata:

A technika az én pástorum; nem szűkölködöm....

Ehhez hasonló zsoltárparafrazist bárki szívesen alkot. A szövegek bemutatása után érdemes kitérni a választás és a változtatás szempontjaira is.

IX. Befejezési változatok

1. Ugyanazt a szöveget különböző befejezéssel bocsájtjuk a csoportok elé.

Az alcsoportok külön-külön vagy együtt megbeszéljük, hogy melyik változatot tartják a legszerencsésebbnek. Ezeket végül a Biblia eredeti záró soraival is egybevetik. (Persze el is rejthetjük az eredetit a megváltoztatott szövegek között.)

A módszert főleg ismeretlen vagy kevésbé ismert szövegekkel ajánlatos kipróbálni.

2. Izgalmasabb, hogyha a befejezési változatokat maguk a csoporttagok fogalmazzák meg. Ebben az esetben egészen a tetőpontig olvassuk a történetet, majd megkérdezzük:

Hogyan folytatnátok a szöveget?

A javaslatokat csoportokban dolgozzák ki, s legalábbis azokat, amelyek érezhető hatást váltottak ki, vitassuk meg, és persze vessük össze az eredetivel.

X. Feliratok szerkesztősége

1. Az alcsoportoknak megadott szöveghez (pl. egy kiválasztott példázathoz) kell feliratot készíteniük. Minden egyes "feliratszerkesztőségnek" indokolnia kell javaslatát. Előfordulhat, hogy nem sikerül közös feliratban megállapodni, így fölvetődik a kérdés, mi is a példázat lényege. Ekkor el kell magyaráznunk, hogy a költői kép és a kifejezendő mondanivaló csak egy vonatkozásban érintkeznek.

(pl. Mt 13,3-9: Sikertelenség ellenére siker)

Az előző csoportok vagy az általunk előre megfogalmazott feliratok közül kell az alcsoportoknak a megfelelőt kiválasztaniuk, majd kb. 15 perc gondolkodás után indokolniuk választásukat. Persze másképp is fogalmazhatunk. Pl: Véleményem szerint az ismertett feliratok közül egyik sem igazán találó, hisz vagy didaktikusak vagy pontatlanok. Igaz ez az állítás? Elképzelhető, hogy sikerül új találó feliratot alkotni.

XI. A Västeras-módszer

A módszer, amely szülőhelyéről, a svédországi Västeras kisvárosról kapta nevét, 3 szimbólumra épül:

- 1) a kérdőjelre
- 2) a felkiáltójelre
- 3) a nyílra

A feladat menete:

Mindenki kézhez kapja a tárgyalandó szöveget (lehetőleg sokszorosítva, versről versre külön sorba gépelve). Arra kérjük a csoporttagokat, hogy lassan, elgondolkodva olvassák a szöveget, s közben a három szimbólummal személyes benyomásaikat rögzítsék a lap szélén.

Kérdőjelet tegyenek, ha az illető vers érthetetlen számukra, felkiáltójelet, ha különös felismerésben volt részük, nyilat, ha úgy érzik, a szövegrész személyesen, mintegy egzisztenciálisan érintette őket.

A szöveg néma olvasása után versről versre haladva megkérdezzük, ki tett kérdőjelet a lap szélére. Magyarázattal azok szolgálhatnak, akik nem tettek ide kérdőjelet. Ha nem születik válasz, azokat szólítjuk, akik felkiáltójelet alkalmaztak. Vannak, akik a személyes élményekre utaló nyílra is rákérdeznek, mások a csoporttagokra bízzák, megnyilatkoznak-e vagy sem. Legyünk minél visszahúzóbbak a feldolgozás során! Ez a módszer szinte

legfontosabbnak tűnő verset. (Adott esetben több versről is lehet szó, illetve egy-egy verset föl is szabad bontani.) A módszernek köszönhetően alaposabban megragadható a szöveg lényege.

Pl: A tékozló fiú példázata Lk 15,11-32

Előkészítés

1. Az előző feladathoz hasonló módon adjuk kézbe a Károlyi-Biblia megfelelő szakaszát.

2. A kontraszthatás kedvéért még két modern fordítást is olvassunk föl, majd kérdezzünk rá a feltűnő eltérésekre. Tisztázzuk az ismeretlen fogalmakat.

A feladat menete:

Alcsoportokat alakítva 10 percen belül a következő kérdések egyikét kell megválaszolni:

a) Milyen összefüggésbe ágyazódik a szöveg?

b) Kihez szól a bibliai szöveg? Kap-e különös hangsúlyt a szöveg azáltal, hogy meghatározott címzethez szól?

c) A Luther-Bibliában több, párhuzamos szövegre történő utalás is található, pl: Lk 15,13-hoz Péld 29,3;

Lk 15,16-hoz Péld 23,21; Lk 15,18-hoz Zsolt 51,6;

Lk 15,24- hez Ef 2,5; Lk 15,28-32-höz Mt 20,15.

Vajon hozzájárulnak-e ezek a tárgyalandó szöveg megértéséhez?

Miután az alcsoportok beszámoltak válaszaikról, most már valamennyien együtt próbálják meg tömören összefoglalni az egyes versek tartalmát. A legnagyobb tetszést arató javaslatok a táblára kerülhetnek.

Ezután 3 forduló keretében fontosságuk mértéke szerint egy-két vagy három * -gal jelöltjük az egyes verseket. (Titkosan, vagy nyílt formában egyaránt lehet szavazni.) Az egyes fordulók után megbeszélés következik, amelynek során mindenkinek indokolnia kell választását. Idővel aztán egyre erősebbé válik a megkülönböztetés képessége. (A legtöbb csillagot általában azok a versek kapták, amelyeknek alanya az apa volt. Pl: Lk 15,28: "Az ő atyja annakokáért kimenvén, kérlelé őt.") A szavazatok összesámlálása után közösen megpróbáljuk egyetlen mondatban összefoglalni a szöveget. Pl: "Az apa elébemeleg fiatalabbik (tapasztalanabb) fiának, és kibékülve vele idősebb, (igazságot szolgáltató) fiának megtérését kéri: ilyen apa az Isten."

Könnyen felvetődhet ezek után, hogy nem a Tékozló fiú, hanem az Apa példázata ez, s ennek nyomán egy új, találékos cím megfogalmazásának kérdése is indokoltá válik

Megjegyzéseim:

Az utóbb ismertetett módszert én is kipróbáltam egy, a Bibliát egyáltalán nem ismerő felnőttekből összetevődő csoportban. A választott szöveg ezúttal is a Tékozló fiú példázata volt. A következő tanulságok/kérdések fogalmazódtak meg.

Mivel a Biblia annak nyelve és eredete miatt túlságosan erős érzelmeket vált ki ahhoz, hogy logikailag meg lehessen közelíteni, versválasztás helyett a legfontosabbnak tűnő szavakat is kikerestethetjük. A címválasztás ugyancsak a megértést segítheti elő. Vitaindító kérdés lehet a következő: Meggyőzőek-e az idősebbik fiú számára az apa szavai, mozdulatai? Végül érdemes a példázatot aktualizálva (esetleg pantomimjáték formájában) előadni.

Jegyzetek:

¹ Gerhard Roth: Gehirn und Selbstorganisation, in: W. Krohn G. Küppers (szerk.): Selbstorganisation, Aspekte einer wissenschaftlichen Revolution, Braunschweig/Wiesbaden, 1990. 169.

²G. Roth: Neuronale Grundlagen des Lernens und des Gedächtnisses, n: S.J. Schmidt (szerk.): Gedächtnis, Probleme und Perspektiven interdisziplinärer Gedächtnisforschung, Frankfurt/Main, 1991. 148.

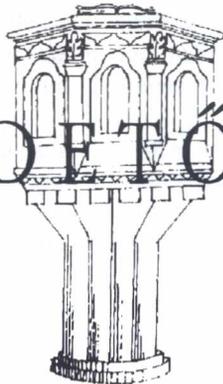
³Frieder Hanz: Hogyan szólíthatunk meg hitkérdésekben gyermekeket és fiatalokat? Fordította: Sólom Anikó.

KITEKINTÉS

A Németországi Evangélikus Egyház (EKD) kilencedik zsinatának első ülése az iskolai hitoktatás helyzetét tárgyalta, melynek főbb témái az alábbiak:

1. Vallásos nevelés az iskolai feladatai közé tartozik.
2. A hittan mint iskolai tantárgy oktatása a vallásos nevelésre nézve olyan lehetőség, amelyet semmilyenképpen sem szabad visszautasítani.
3. Az alkotmánynak megfelelően a hitoktatás a szekularizált állam feladata. Az iskolai hitoktatásban nélkülözhetetlen a másság liberális kezelése.
4. Az evangélikus hitoktatás nem kényszeríti a tanulókat az egyházi életben való aktív részvételre.
5. Az evangélikus és vallási kérdéseket érintő államilag kötelező oktatás nem felel meg a szabad demokratikus elveknek, és felelőtlen módon korlátozná az iskolai nevelés feladatait.
6. Az iskola aktuális fejlesztésében szerepe van a hitoktatásnak is.
7. Az evangélikus egyház szívesen venné az ökumenikus együttműködést a felekezeti hitoktatáson belül.
8. Az evangélikus egyház a hittan ill. etika tantárgyakat az oktatásban egyenrangúnak nyilvánítja és szükségesnek tartja a folyamatos párbeszédet, de leszögezi, hogy a két tantárgy között különbségek vannak.
9. A hitoktatás alkotmányos szabályozása a jövő feladata. Éppen az új szövetségi tartományok miatt lenne célravezető egy olyan „TANTÁRGYCSOPORT” bevezetése, amely vallási és etikai képzésben részesítené a tanulókat.
10. Az egyház felelőségének megfelelően minőségi hitoktatást kell biztosítani.
11. A hitoktatók nehéz pedagógiai munkájuk során nem nélkülözhetik a társadalom és az egyház támogatását és megerősítését.
12. Az élő egyház a hitoktatás legfontosabb támasza.

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Húsvét utáni 3. vasárnap

Jn 16,16-23a exegézise

Ennek a textusnak eddig a Lelkipásztorban *hat* feldolgozását találjuk¹ Ezek is segítséget nyújtanak a készüléshez.

A nagy összefüggés, amelyből textusunkat kivágták: „Jézus búcsúbeszédei” (14-16.r.). Ezeknek a beszédeknek a témaköre a „most” és a „majd”. Perikopánk tartalmazza az eddig mondottak és a folytatás gondolatait, de a „kivágással” máshová kerül a hangsúly.

16. A „mikron” (a legtöbb fordításban kis idő, kevés idő) az evangélium történeti összefüggésében a közeli eseményekre vonatkozik: Jézust hamarosan megfeszítik, meghal. De hamarosan feltámad. János evangéliuma azonban nem a korabeli tanítványoknak, hanem a későbbi hívőknek íródott (20,28b.30-31), így ezt a mondatot is a korabeli történeten túl utaló kijelentésnek kell vennünk.² Tehát nem *csak* nagypéntekre és húsvétra kell gondolnunk.

17-19. (23a) Aki ismeri János evangéliumát, az tudja, hogy János szerint a tanítványok mindig is tele voltak kérdésekkel, nem mindent értettek meg abból, amit Jézus mondott, szükségük volt magyarázatokra. A kérdések azonban megmaradtak a későbbi nemzedékekben is, ezek a krisztushívők kérdései - persze a feleletek, magyarázatok is azoknak szólnak, akik az evangélium olvasói.

20-23a. A perikopának nyilván ez a fő mondanivalója. A „most” a szenvedésnek, szomorúságnak az ideje. Ezt az időt nehezzé teszi, hogy ugyanakkor „a világ örül” (ez egyben kísértés is a hívők számára). Bizonyos, hogy itt többre utal a Jézus szenvedése és halála miatti szomorúságnál és szenvedésnél, és annál, hogy a „világ” számára nem érdekes Jézus. Alighanem emögött már ott van az első idők keresztyéneinek üldöztetése és szenvedése is.³ A szülő nő hasonlata azonban biztatás, a 20.v. utolsó mondata egyben a perikopa csúcspontja is: *szomorúságotok örömmre fordul.*

A 20.v. záró kijelentése talán többet is mond, mint amit a mi, egyébként elfogadható, fordításunkban találunk. Az eredeti mondat ez: örömtöket senki nem *veszi el* tőletek.

”Így lesz semmivé a tanítvány szomorúsága is, ha elnyeri a megváltás örömét.”⁴

Az is érezhető, hogy ez az öröm nem olyasmi, amit általában örömmek szoktunk nevezni, mert ez utóbbi nagyon is mulandó. Amit itt olvasunk, az, akár csak arra vonatkozik, hogy a tanítványokat öröm tölti el, amikor megtudják, hogy Jézus él, akár pedig az elnyert üdvösségre, végleges, teljes öröm.

23a. Perikopánk záró mondatáról még azok is elismerik, hogy túlul a történetinek mondott értelmezésen, akik szerint az előzőket Jézus feltámadására kell vonatkoztatni.⁵ Ezt bizonyítja az „azon a napon” kifejezés. Az örömhöz hozzátartozik, hogy nem lesz többé semmi kétség, semmi kérdés arról, ami Jézust és a Benne adott kinyilatkoztatást illeti.

Muntag Andor

Igehirdetést segítő gondolatok

Jézus felkészítette tanítványait a rájuk váró nehéz napokra, s velünk, későbbi tanítványokkal ugyanezt teszi. „Egy kis idő még és nem láttok engem, és ismét egy kis idő és megláttok engem...”

A kényes, nehéz témákról ebben a világban kevesen beszélnek őszintén és egyenesen.

Milyen százalmas mellébeszélés folyik a kórházakban!

Mellébeszél az orvos a betegnek — mondván, hogy a beteg ne adja fel...

Mellébeszél a hozzátartozó, mert nem tudna mit mondani az egyébként szeretett hozzátartozónak...

Mellébeszél a beteg is, mert érzi, hogy nincs remény, nehogy összeomoljanak a hozzátartozók...

Ugyanígy mellébeszél sok felnőtt, amikor kamaszodó gyermekét kellene felkészítenie az életre. Talán magának azt mondja, hogy a gyerek nem érti még... Pedig valószínű, hogy inkább a szülő nem mer őszintén beszélni neheznek vélt témákról, és sajnos sokszor a végén megtörik a bizalmi kapcsolat... A kamasz hímelő-hámoló, mellébeszélő szülei helyett más csatornán keres választ a benne feszülő kérdésekre.

Szokott emberi kapcsolatainkban is sok a mellébeszélés. Elmondani egyenesen az érintettnek (nem egy másik embernek!) azt, amit az szerintünk nem jól csinál, ami nem

¹ 1956/190kk, 1965/175kk 1975/176kk (két feldolgozás) 1982/186kk 1991/120lp

² KARNER (A testté lett ige, Magyar Luther-Társaság, Budapest, 1950) itt is az eschatologikus értelmezésre utal 220k lp

³ v 15,18kk

⁴ KARNER im. 221.lp

⁵ pl. J. SCHNEIDER ThHKNT Sonderband: die Formulierung von Vers 23a is freilich ganz eschatologisch., Evangelische Verlagsanstalt, Berlin, 1978 (280.lp)

tetszik, nem könnyű. Meg talán a másik még el is tudja mondani, hogy mit miért csinált úgy és talán tudat alatt még attól is tartunk, hogy megértjük és nem lehetünk sértődöttek...

Őszintén, egyenesen beszélni sokszor nagyon nehéz. Jézus viszont ezt teszi. Egyenesen, őszintén beszél velünk, mert nem magával törődik, hanem övéire tekint. Azért szól, mert tudja, hogy szükségünk van rá. Nekünk van szükségünk arra, hogy figyelmeztessen, bátorítson, útbá igazítson.

Ujjongjatok, mert a nehéz idő nem tart sokáig!

Az idő relativitását a legtöbb ember nem Einstein elmélete nyomán, hanem saját tapasztalatából érti. Az idő múlását nem egyformán érzékeljük különböző helyzetekben.

A nemszeretett tanórán, vagy a meccsen, amikor ugyan vezetünk, de az ellenfél sokkal jobban játszik, ólomlábban jár az idő... Ugyanígy lassan jár az óramutató akkor is, ha egy szeretett személyhez sietnénk, de valami akadályoz... Mikor Eszterünk születésekor feleséggel a szülészetre száguldottak a Trabanttal és jöttek a tolófájások, gyorsasági rekordot döntöttünk, és mégis úgy tűnt, hogy soha nem volt olyan messze Tordastól Székesfehérvár, mint akkor.

Van, amikor fordítva érezzük. Rohan az idő, amikor valamit időre kell elintézni. Autóversenyeken micsoda sebességgel cserélik ki a gumikat... Szívátültetésnél micsoda szervezés kell, hogy az új szerv a lehető leggyorsabban érjen célba. Ilyenkor rettenetesen gyorsan szaladnak a percek...

„Egy kis idő még és nem láttok engem, és ismét egy kis idő és megláttok engem...”

A tanítványoknak kritikusan nehéz időt kellett átélniük a golgotai keresztrefeszítés és a feltámadással való találkozás között. Időben ez nem volt hosszú (legalábbis kívülről nézve). Mi az a másfél nap, ami nagypéntek és húsvét között eltelt? A tanítványoknak mégsem egy rövid hétvégének tűnt. Bennük egy világ omlott össze, mikor Mesterüket — akitől csodákat láttak — elfogták és elítélték. Érthetetlen volt nekik, hogy Urukon, aki isteni hatalmával munkálkodott, hogyan hajthatták végre a borzalmas ítéletet... A „mi lesz ezután?” a „mi lesz velünk?” kérdések gyötörhették őket.

Nem csoda, hogy ebből a végtelen mélységből nem tudtak egykönnyen felocsúdni, Jézus megjelenésekor nem merték a jóhírt elhinni. Tamás még a szemének sem hitt, csak a fizikai érintésnek.

Hosszúnak tűnt a bizonytalanság, de Jézus ígérete szerint egy kis idő múlva visszatért.

Tudjuk, hogy Jézus ránk vonatkozó ígérete a kis időről szintén igaz. Hogy az óra szerint mennyi, nem tudom. Ő azt mondta, kis idő. Lehet, hogy nekünk hosszúnak tűnik, lehet, hogy nem órában kell mérni, hanem hónapokban, években, vagy évszázadokban. Ugyanakkor lehet, hogy már csak percek vannak hátra. Istennél máshogy jár az idő. A lényeg nem az, hogy időben mennyi, hanem az ígéret, hogy eljön és megláthatjuk Őt.

Ujjongjatok, mert reményünk van egy jobb világra!

Jézus a szülő nő képével egy olyan példát állít elénk, ami a fájdalmasan nehéz jelenben is erőt és reménységet ad.

Hogy milyen borzalom lehet egy szülés, azt mi férfiak csak elbeszélésből tudjuk.

Ismertem egy anyát — fia hittanosom volt —, akinek azért nem született testvére, mert az édesanyjának olyan rossz élménye volt a szülésről, hogy nem mert újabb

terhességet vállalni. Nála a borzalmas élmény olyan erős volt, hogy még az egyébként egészséges, szép, szeretett fia sem tudta feledtetni kínjait...

Azt nem tudom, hogy neki komplikációi, vagy az átlagosnál nagyobb kínjai voltak-e. Valószínű, hogy más anyák is nagy fájdalmat élnek át a szülőágyon, de ami örömteli, hogy nem jutnak hasonló döntésre, mint az említett anya.

Jézus pontosan erről beszél. Elfelejtí a kint a gyermekben kapott örömtől.

A szenvedés útján induló Jézus tudja, hogy az ő szenvedése és halála nem csak neki — a hozzá közel állóknak is — fájdalmas lesz. A hiányában érzett gyászban, az egyedüllétben valóban rátelepedik a tanítványi csapatra a reménytelenség érzete. Ezen a ponton akar átsegíteni ez a kép! Lesz folytatás és a szenvedés örömmre fordul. A látszólagos vereségről kiderül, hogy győzelem.

A mi helyzetünkre lefordítva: vannak nehéz periódusok a Jézust követők életében, de ez csak a kép egyik részlete. A képen ott az öröm is! A szenvedés nem tart örökké, a szomorúság örömmre fordul.

Tudjuk, hogy földi életünk csak előszobája az örökkévalóságnak. Ebben a földi életben is kaphatunk, azonban izelítőt a jézusi kép mindkét színéből. Belekóstolunk a fájdalomba, de megízlelhetjük az örömet is. Néha elkeseredünk és talán kétségbe is esünk, de lehet tapasztalatunk a Nála és Benne kapott békéből is. Ebben az előszobában átélhetjük és megtapasztalhatjuk, hogy a tanácsai nyomán gyógyulnak életek, helyreállhat a rend családjainkban, kapcsolatokban. Vele járva izelítőt kaphatunk abból, hogy a zsolttárhoz hasonlóan Istennél elcsendesülhet a lelkünk, boldogok lehetünk.

Jézus az Atyához vezet. Földi gödrökkel is tarkított úton járunk, de az örökkévalóság, Isten országa felé.

Szemerei János

*H*úsvét utáni 4. vasárnap

Jn 16,5–15 exegézise

Prédikációs alapigénk János evangéliumának búcsúbeszédeihez tartozik. Jézus szemrehányó megjegyzése az 5. versben, miszerint senki sem kérdezi meg tőle, hogy hová megy, feszültségben áll a 13,36 és a 14,5 versekkel. Ez pedig megerősíti azt az elképzelést, hogy János 15k-ban a búcsúbeszéd egy eredetileg különálló változatát kell látnunk. Ezekben a búcsúbeszédekben Jézus arra készíti fel tanítványait, ami még előttük áll. A tanítványoknak az elkövetkező elválás felett érzett szomorúságával Jézus saját eltávozásának szükségességét, mint a Parakletos eljövételének feltételét, állítja szembe.

A Parakletos áll a prédikációs alapige centrumában. Jóllehet a Parakletos fogalmának használata általában arra utal, hogy itt a segítőről, illetve a vigasztalóról van szó, ugyanakkor Jn 16-ban ehhez társítják még azt a feladatkört, amelyben a Parakletos a világot a bűnnel, az igazsággal

(dikaiosüné) és az ítélettel konfrontálja (8.v.). Az itt megjelölt címszavak a következő versekben kerülnek kifejtésre:

– A 9.v. a bűnt egyértelműen úgy jellemzi, mint „hogy nem hisznek bennem (Jézusban)”. Rögtön szembetűnhet a többes szám 3. személyű igealak, hiszen a világról a 8.v. egyes számban ír, a tanítványokról pedig többes szám második személyben beszél Jézus. A tanítványok itt egyértelműen nem a bűn kategóriájába, hanem egy nem hozzájuk tartozó hatalmassághoz tartoznak. A többes szám 3. személy zsidóságra való általános, reflektálatlan és kritikus alkalmazása — amint erre az értelmezéstörténetben újra és újra sor került — tarthatatlan álláspontnak bizonyul. Igaz ugyan, hogy Jn 16,2-ben a tanítványok zsinagógákból történő várható kizárásáról van szó, ez a konkrét előrelátás azonban és a 16,9-ben feltételezhetően ehhez kapcsolódó reakció nem jogosít fel a zsidók hitetlenségével szemben tanúsított általánosító reflexióra.

– Ha a 10.v. úgy jellemzi az igazságot (alétheia), hogy Jézus az Atyához megy és a tanítványok nem látják őt többet, akkor ezt aligha érthetjük másként, minthogy Isten más mértékkel mér, mint az emberek. Jézus meghirdetett halála, amely emberi mértékkel mérve szégyenteljes kudarcot jelent, Isten által Jézus felvételében megválaszolásra talál, és ezen keresztül az emberivel teljességgel szembenálló interpretáció fényébe kerül.

– 11.v.-ben a közelebről is meghatározott ítélet voltaképpen karakterisztikuma az, hogy már végrehajtott „e világ fejedelmén”, azaz Isten „ellenlábán”, akinek tehát ezentúl nincs hatalma. Ezáltal a 11.v. mondanivalója különleges hangsúlyt nyer, hiszen a várt Parakletos munkálkodása lehetővé teszi, hogy vigasztaló módon láthatóvá legyen az, ami — eddig észrevétlenül — már megtörtént.

A Parakletos eddig megismert funkcióihoz a 12–15. versek hozzáfűzik még a tanítás feladatát. A Parakletos elvezeti a tanítványokat az igazság (alétheia) teljességére, amelyet a tanítványok a bibliai ige történelmi jelenében, a Jézus általi közvetítésben még nem viselnének el. Isten az igazságot ebben az értelemben tehát nem tartja vissza vagy nem korlátozza, hanem a valóság befogadásának és az érthetőségnek megfelelően „adagolja”.

Ehhez tartozik még a 13.v. szerint a Parakletos prófétai funkciója, amelyet azonban megrövidítenénk, ha egyszerűen csak az eljövendő események közléseként magyaráznánk. A kijelentés tartalmát az határozza meg, amit Jézus valóságaként értünk. Mindaz, ami Jézushoz tartozik, itt újra megegyezik azzal, ami az Atya sajátja, ebben az értelemben beszélhetünk a kinyilatkoztatás kontinuitásáról.

A Parakletos egy további feladata végül abban áll, hogy megdicsőítse Jézust, ami azáltal válik valóra, hogy a Parakletos bizonyágtétele összhangban áll a jézusi kijelentésekkel (14.v.).

A 13–15. versekben a Parakletos munkálkodása szempontjából a „kijelent” ige játszik központi szerepet. A Parakletos kijelentése azonban itt aligha gondolható el másként, mint ember általi Ige-hirdetesként. (Szándékolt irányultság?) Mindezek után tehát hátra van annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy ki is az, aki által sor kerül a Parakletos-i kijelentésre.

Jutta Hausmann

A húsvét utáni negyedik vasárnapnak kettős sajátossága van. Egyrészt fordulat történik. A húsvét utáni vasárnapok eddig visszafelé mutattak, a feltámadt Jézust állították elénk. Ezen a vasárnapon megkezdődik a Pünkösdre való rávezetés, a Szentlélekről és annak a gyülekezetben, sőt, a világban való munkájáról szól.

A másik sajátosságot, amelyet szintén figyelembe kell venni az igehirdetésre való készüléskor az adja, hogy Cantate vasárnapról van szó.

A textus hátterét az adja, hogy Jézus búcsúzik a tanítványaitól. Az igehirdetésre való készüléskor elengedhetetlen figyelni arra, hogy Jubilate, Cantate és Rogate vasárnapjának textusai mind ebből a szituációból érthetők meg, és a textusok összefüggése szükségessé teszi, hogy erre a három vasárnapra egyszerre készüljünk, legalábbis az üzenetek eltervezése szintjén. Ez egyúttal kiváló lehetőséget nyújt arra, hogy sorozatszerűen a három vasárnap igehirdetése egymásra épüljenek.

Bevezető gondolat lehet a tanítványok aggodalma: mi lesz velük, miután Mesterük eltávozik közülük? Hogyan tudják jelenlétét, hiányát, segítségét nélkülözni? Erre a kérdésre válaszol a textus: Nem kell Jézust nélkülözniük a továbbiakban sem. Az Atyához való menetele nem jelenti azt, hogy Jézus ügyének vége van, befejeződött, és azt sem, hogy a gyülekezet, mint a vezér nélkül maradt csapat, szétszóródik. Éppen ellenkezőleg, elmenetele szükséges előfeltétele a gyülekezet életének és szolgálatának. Ez a gondolat a vezérmotívuma a textusnak.

A Cantate jelleg a textusból pedig abban adódik, hogy annak az Istennek a dicséretét énekeljük, aki ebben az „ellenkezőleg”-ben Jézus halálában, feltámasztásában és megdicsőülésében sub specie contrariae cselekszik csodát, amely az egész világtörténelem értelmét megváltoztatja.

Először: Jézus nem hal meg, hanem az Atyához megy. Ez a golgotai katasztrófa teljes átértékelését jelenti. Jézus életének végkimenetele ügye és gyülekezete szempontjából nem a megsemmisülés, a bukás, hanem a megdicsőülés.

Másodsor: Jézusnak az Atyához menetele a tanítványok számára nem az elválást hozza, hanem - paradox módon - éppen azt valószínűsíti meg, hogy Jézus jelenléte még közelebbivé és maradandóvá lesz közöttük. Mert eljön a Pártfogó, aki kettős értelemben is Jézus művének beteljesedését hozza el.

Egyrészt Ő viszi véghez azt, amit Jézus földi életében elkezdett tanítványaival, újjászületett életet munkál bennük és elvezeti őket a teljes igazságra, vagyis megvilágítja a most még számukra megválaszolatlan kérdéseket.

Másrészt Ő segít a gyülekezetnek szolgálata betöltésében, a rábízott evangélium továbbadásában, mert „meggyőzi a világot”. Nélküle a tanítványok szolgálata emberi beszéd, vele élő és ható Ige!

Lehetséges vázlatpontok:

1. Nem igaz, hogy az egyház elveszítette Jézust azzal, hogy ma nincs testileg jelen a földön. A Pártfogó, akit küld, nem az igazi „pótléka”, hanem Benne a megdicsőült és hatalmat nyert Krisztus van jelen a hívő ember életében, az egyházban.

2. Hogyan mutatkozik meg az „igazság lelkének” jelenléte a hívő ember életében és az egyházban? A bűn

felismerésében, a bűn megítélésében, a bűnbocsánat bizonyosságában, életújító és életformáló cselekedeteiben.

3. A Pártfogó jelenléte teszi lehetővé, hogy a tanítványok betöltsék a missziói parancsot, és Jézus tanítványaiban jut el „minden néphez”. Így lesz az egyház alkalmassá a misszióra és a szolgálatra, így lesz a defenzív egyházból offenzív egyház. (Ami természetesen egészen más, mint az agresszív egyház.)

4. Ezért nincs semmi okunk a kisebbségi érzésre. Krisztus tanítványai győztes Uruk győzelmének egészséges (ön)tudatában élhetnek a világban, mert van jövőjük.

Ezért járhatnak nehéz úton is Isten hatalmáról és nagyságáról énekelve, nemcsak a régi nótát fújva, hogy mit tett egykor Jézus, hanem az új éneket, a Krisztussal való életközösség mai megtapasztalásairól.

Balicza Iván

Húsvét utáni 5. vasárnap

Jn 16,23b-27 exegezise

Jézus búcsúbeszédei, amelynek egy részlete alapigénk is, a húsvét utáni időre készítik fel az övéit. Ez az időszak a tanítvány számára egyszerre a húsvét előttiinek a folytatása, ugyanakkor azonban *gyökeresen más feltételek között*. Jézus elmegy az Atyához, a tanítványok pedig továbbra is itt maradnak a földi viszonyok között. Ez nagy cezúrát jelent a Jézussal való kapcsolatban. Erre figyelmeztet a 24. versben olvasható és a búcsúbeszédekben többször is előforduló „eddig” vagy „mostanáig” fordulat (14,7; 16,12; 16,31).

A változás fájdalmasan érinti a Jézuséit. De ezt a fájdalmat Jézus egy gyönyörű hasonlattal, a vajúdo asszony kínjával világítja meg alig néhány verssel korábban (16,20–22). *Átmeneti fájdalom ez, amelyet az új élet feletti öröm fog felváltani*. Igaz, húsvét után testi valójában Jézus már nem lesz közöttük. Pál apostol szavaival kifejezve ez már „a hitben járás” korszak lesz, nem „látásé” (2 Kor 5,7). Viszont időtől és tértől függetlenül közel lép mindenkihez. Teljesen egyértelművé válik az is, hogy ki az, akit képvisel. Halála és feltámadása után többé már nem rejtélyes és megkérdőjelezhető „példálódzás” (25.v.) az Atyáról szóló tanúságtétele.

A búcsúzó Jézus szavaiból első pillanatra úgy tűnik, hogy húsvét után Jézus pártfogó szerepe a tanítvány életében háttérbe szorul. A Szentlélek világosságában már nem szükséges, hogy őt kérdezzék (16,23), és „kéreseikkel is közvetlenül az Atyához fordulhatnak, és meghallgatásra találnak nála” (Schneider: Komm. 280. o.). Valójában meg sem tudnak mozdulni nélküle. Imádságaik az ő nevében hangzanak el. Ő lesz az is, aki nyíltan szól az Atyáról, és az Atyához való viszonyukat is a Benne való hit határozza meg. Ami új húsvét után, az a *tanítvány felnövekedése Jézushoz*, nagykorúvá válása, aki önálló imádságos életet él, és maga is megtelik az Atya iránti bizalommal. Mindez nem Jézus privilégiuma többé. Megosztja az övéivel.

A húsvét utáni helyzetben, amikor Jézus testi módon már nincs a tanítványai között, az imádság lehetőségére nagyobb szükségük van, mint eddig bármikor. *Mert ha Jézust nem is*

látják, az imádság révén kapcsolatban maradhatnak vele. Nemcsak ő szólhat hozzánk igéjében, hanem mi is válaszolhatunk neki. Mintha mobil-telefonunk volna, amelyen bárhol, bármikor, bármennyig érintkezhetünk vele.

Az imádkozó életnek csak akkor van értelme, ha van *mozgástere* kéréseink megvalósulására. A vonat a vágányhoz van kötve, csak egy irányban haladhat. Az imádkozó embernek azonban tudnia kell, hogy sok minden megtörténhet, még olyasmi is, amiről álmodni sem mert. Az imádság belesimulás Isten kezébe, akaratába: igen, néha ennek kell lennie. Ha viszont kitöltetlen csekket ad kezünkbe: „amit csak kértek az Atyától, megadja nektek” (23b.), egy fenntartása van: „az ő nevében kérjük”. Vagyis az ő jóváhagyásával. Úgy kérjünk tehát, ahogy ő imádkozott: „ne úgy legyen, ahogy én akarom, hanem ahogy Te!” (Mk 14,26 és p.). Ha történetesen keresztet keresztel az utam, elfogadom, csak fordítsad jóra!

Az imádság feltételezi a *bizalmat* is az iránt, aki felé fordul. Ha kérelhetetlen gazdának gondoljuk Istent (Mt 25,24), ritkán fogjuk felkeresni. Ha üzletfelet látunk benne, csak haszon reményében. Élő és megtérő kapcsolatban azokkal vagyunk, akik szeretnek minket, és akiket mi is szeretünk. Jézus azzal bátorít fel minket bizodalmas kérésre, hogy nem az ő kedvéért megtúrt idegenek vagyunk Istennél, hanem családtagként befogadott gyermekei, „akiket maga az Atya szeret” (27.v.).

A húsvét utáni helyzetünknek tehát necsak a hátrányait emlegetjük fel, hanem éljünk nagyszerű lehetőségeivel is!

Cserhádi Sándor

Igehirdetést segítő gondolatok

Bükön élve többször hallom: az 52 C°-os, rendkívül értékes gyógyvíz egy speciális hűtési folyamat nyomán ugyan 30–32 fokossá lesz, mire a medencébe ér, de gyógyhatásából cseppet sem veszít, a kincs marad, sőt éppen így marad az. Mindennek titka, hogy a víznyomás nem változik, ezért útközben az ásványi anyag nem rakódik le, a só nem csapódik ki, hanem eljut rendeltetési helyére és kifejti áldásos hatását.

SZENT ATYÁM ÉN MOST HOZZÁD MEGYEK!

Amikor alapigénk tanítása elhangzott, Jézust döntően ez az érzés járta át. Hozzád megyek, mondta főpapi imádságában tiszta, őszinte, gyermeki izgalommal és vágyakozással. Bár a szenvedésekkel teli út tudta, hogy még előtte van, de erősebb volt az afelett érzett boldogság, hogy hamarosan valami határtalanul új kezdődök. Mindezt talán csak az árnyalta, hogy övéi azonban maradnak, méghozzá itt, ebben a térben, melyet közvetlen közlőre ismerve így jellemez: A világon nyomorúságok van. Itt felemás érzések között, ahogy a költő mondja, számtalan vonzást érezve, mégis zuhanva, mint a kő, itt az ember „szégyen és képzelt dicsőség hálójában evickélve”, ahelyett, hogy napra terítene mindent, ami rejteni való!

Megrázó és tán bennünket is felrázó az a törődés, ahogyan Megváltónk éppen a már leírt helyzetre tekintve megszólal, hogy biztasson mentő, megtartó szeretetének megélésére, sugaraiba vonó erejének megtapasztalására.

A kísértő e világ elemeivel szövetkezve ugyan mindent elkövet, hogy Jézus szavainak tartalmát kilúgozza, áldozatának páratlanságát felismerhetetlenné tegye, de ahogy a gyógyvíz, mivel hömpölygő ereje nem változik, kincs marad, úgy, mert Urunk hozzánk való viszonyulása sem változik út- és időközben, hatalma érettünk hatalom marad. Ennek megélésére, s az ebből való merítésre hív most a könyörgés útján.

1. KÉRJETEK!

Az egykori tanítványok kérlelték: taníts minket imádkozni! Talán, mert „elirigyelték” az Istenhez kötődés lehetőségét, talán mert látták, hogy az Atya előtti csendesség után Mesterük másként tér vissza közéjük, s talán mert elégszer voltak a tanúi a fohászok erejének. S Jézus tanított imádkozni! Most pedig egyre biztat: Kérjétek!

Teszi, mint aki már jól tudja, hogy az egykori és mai tanítványnak is óriási szüksége lesz a kopogtatás lehetőségére, amikor majd rászakad az otthontalanság félelme, vagy csak egyszerűen az úttalanság zavara, esetleg kimerülésének, kifosztottságának nyomora, de a könyörgés útján feltárulhat a hely, ahol számára is van szó, tanács, ahol megértik dadogását, ahol tudnak róla és tesznek érte. Kérjétek!

2. AZ ÉN NEVEMBEN!

Több ez annál, semhogy csak imáink begyakorolt zárása legyen! Méghozzá azért, mert Jézus éppen ezzel biztosít arról, hogy szavaink *célba* jutnak, egészen az Örökkévalóig hatolnak! Ő mélyen hitte mindig — lehetne sorolni az evangéliumi példákat —, hogy az Atya meghallgatja! Érette megteszi velünk is! Ne kételkedjünk, hanem valljuk, hogy szavunk elhathat odáig, hol a nap ragyog fényesen!

S Krisztus pontosan ezzel — az én nevemben — a *felhatalmazást* is megadja: hivatkozatok rám, nem fogom azt mondani, hogy ez csak tévedés lehet, ismerőseim listáján nem szerepel! Bár látja gyarlóságainkat, megfutamodásainkat, csalódásokat parádésan okozni tudó életünket, mégis *nevét* és *művét* adja! Szóljunk győzelmére tekintve, a halál felett aratott diadalára emlékezve: Atyám *ezért* és *így* hallgass meg!

Erre nézve válhatnak megszámlálhatatlanná kéréseink, de hogy elképesztővé, parttalaná, méltatlanná ne formálódjanak, annak - miként a fohászok erejének is - az a háttere, hogy szeretjük Őt és hiszünk hatalmában. Jézus nagy odaadására kell, hogy adassék részünkről is felé forduló ragaszkodásban megnyilvánuló válasz! S éppen ez a kötődés az, ami felbátorít és fogalmazni is megtanít. Az Ő nevében!

3. MEGKAPJÁTOK!

Talán Jézus ezen ígéretének hallatán szorulnak leginkább rá merevvé, megkövesedetté vált elképzeléseink a megújításra, átértékelésre.

A Mindenható válasza ugyanis alapvetően a szív örömében realizálódik. Amikor megérzem, szólítva meghallom, szívem homályát elvéve meglátom Őt (Jn 16,22), már akkor beteljesedik: megadta!

Ebben a találkozásban lehet aztán összeomlás vagy kábulat nélkül elfogadni meghozott döntéseit, ebben lehet az időtől annyira nem függve — ha késik is — kívánni válaszát. Így, ha meglátom Őt!

Csodás kincsünk Jézus ígérete, erősödjünk, újuljunk, tisztuljunk benne.

Fatalin Helga

Mennybemenetel ünnepe

Mk 16,14-20 exegézise

Az alapige Márk evangéliuma végén ahhoz a részhez tartozik, amelyről igen sok kutató úgy vélekedik, hogy nem eredeti befejezése, hanem későbbi időből származó kiegészítése az evangéliumnak. A kérdéssel szembe kell nézni, nehogy ez a körülmény az igehirdetés bizonytalanságához vagy az igehirdető rossz lelkiismeretéhez vezessen. Nem idézem fel az érveket arra nézve, hogy 16,8-at miért tekintik az eredeti befejezésnek és 16,9-20 verseit pedig kiegészítésnek, hiszen ez minden újszövetségi bevezetésben olvasható. Elképzelhető, hogy Mk „Jézus Krisztus, az Isten Fia evangéliumának” történetét a kezdetektől (1,1) eredetileg csak a feltámadása által kiváltott „remegésig és döbbenetig” (16,8) írta le. Ha ezt el tudjuk képzelni, akkor az sem elképzelhetetlen, hogy valamivel később - talán éppen más elbeszélések ismeretében - kiegészítették, mintegy tovább írták az evangéliumot. Ha pedig később, akkor egy későbbi kor szemléletének, kérdésfelvetésének, aktuális bizonyágtételének megfelelően. Ezért Schniewindnek azt a kifejezését, hogy ez a „legrégibb evangélium-harmónia” (NTD 175; Dóka 349) olyan értelmezésnek tekintem, amely segít megemészteni e nehéz kérdést. Még nála is találóbb - véleményem szerint - Lohmeyer megfogalmazása (idézi Grundmann 325), aki a szakaszt a feltámadás és a mennybemenetel közötti megjelenések rövid összesítésének és az apostolok tevékenységéről szóló összefoglaló áttekintésnek tartja. Ilyesfajta összesítés olvasható 1Kor 15,3-8-ban is. A részletekbe menő, aprólékos leírások mellett ezeknek is megvan a létjogosultsága és hitele.

Meglepő - nem azonos szavakkal kifejezett, nem teljesen azonos tartalmú, de tartalmilag mégis egybecsengő - újszövetségi párhuzamokat találunk textusunk verseihez. Így az étkező tanítványok között megjelenő Jézus (14a): Lk 24,30.41-43; Jn 21,12k. Jézus a tanítványok szemére veti hitetlenségüket (14b): Lk 24,25. Az elmenés és az evangélium hirdetésének parancsa (15): Mt 28,19. Hit és keresztség által üdvösség (16): ApCsel 2,21; Jn 20,24-29. A hívőket követő jelek (17-18) illusztrációja az ApCsel, de vajon nem tekinthető ez a vers a Mt 28,20b-ben olvasható ígéret egyfajta értelmezésének vagy kifejtésének is? A „felemeltetés” (19) pedig összecseng Lk 24,51; ApCsel 1,9 igéivel. Az utolsó vers (20) summásan összefoglalja a feltámadás és a kiküldés utáni fejleményeket: amit az Úr ígért, beteljesítette: együtt munkálkodott (szünergeő) velük (Mt 28,20b).

Az alapige jellemzője kétségtelenül, hogy az Úr Jézus legyőzi a tanítványok hitetlenségét: azokat, akiknek szemére vetette hitetlenségét feltámadása után, feladattal bizza meg és a hívőknek ígért jelek kísérik őket.

A megbízás helyesebben nem „minden teremtménynek”, hanem az „egész teremtettségnek” (15) szól. Még határozottabb kifejezése ez az Úr Jézus egész világra szóló hatalmának (19), mint Mt 28,19 (minden népnek). Nehéz lenne azonban megmondani, hogy az eltérő kifejezés más tartalmat is hordoz-e ezen kívül. A missziói

parancs magában foglalja azt a gondolatot is, hogy Jézus győzelme még nem teljes, még nem nyilvánvaló, hiszen hirdetni kell. A hitetlenség korának nincs vége pusztán a feltámadással.

Hinni és megkeresztelkedni, ill. nem hinni (16) az eredetiben nem jelen idő, hanem aoristos, tehát a dolog megtörtént van a hangsúly. A megfogalmazás erőteljes, kategorikus. Nem részletezi, nem fejt ki sem az üdvösség, sem a kárhozat mibenlétét. Jézus szavai alapján azonban mást is tudunk mondani és másképpen is tudunk beszélni hit és hitetlenség következményéről!

A jelekkel kapcsolatosan (17-18) feltűnő, hogy azok a hívőket követik, és a megállapítás nem tartalmaz semmiféle behatárolást.

✦ Jézus felemeltetése, mint Isten uralmában való részese, és visszajövele elkülönül egymástól. A hívőket egyrészt azok a jelek követik, amelyeket övéi Jézus nevében tesznek (démonok kiűzése, gyógyítások, stb.), másrészt olyanok, amelyek a Jézus jelenlétében élő gyülekezet sajátjai (nyelveken szólás), s a paruzia reménységét többé vagy kevésbé háttérbe szorították. (Schweizer, NTD 1, 210). A Jézus Krisztusról, az Isten Fiáról szóló evangélium a tanítványok missziói munkájának summás leírásával fejeződik be.

„Jézus feltámadásának tulajdonképpen célja az evangélium hirdetése az egész világon. Ezt a tanítványok végzik, akiket a Feltámadott ismét szolgálatába állított, s akiknek a hitetlenségét csak ő tudja legyőzni. Bennük mutatkozik meg a Feltámadott ereje, uralma és győzelme” (Schweizer, 210). Az elmondottakból következik, hogy ez nem a tanítványok kiválósága, hanem a Feltámadott hatalma és szeretete miatt történik így.

Reuss András

Igehirdetést segítő gondolatok

Karl Jaspers filozófus egy helyen így fogalmaz: „A transzcendencia rejtjeleinek kibetűzése teszi az embert”. Ezért emelkedik ki az ember a teremtett világból, mert képes a megismerés határán túli, a nem e világból való rejtjeleket is megfejteni.

Pontosan ebben segíthet — méghozzá nem is kevésé — a Jézus-esemény. Az az üzenet, amit a keresztyénség hirdet, hogy Valaki a történelem egy bizonyos pontján „odaátról” érkezett ebbe a világba. Azért, hogy a földi és a mennyi világot összekösse, hogy áthidalja az áthidalhatatlannak vélt szakadékot. Tehát a sok meddő emberi próbálkozás után, amellyel az ember próbálgatta megfejteni az odaátról való rejtjeleket, most maga az Isten hozza el a túlvilágot a földre („Isten országa közöttetek van”), válik kézzel foghatóvá megjelenve az immanens világban.

Mennybemenetel ünnepén az iménti gondolatok alapján talán leginkább szomorkodásra lehet okunk. Hiszen a túlvilág képviselője, az örökkévalóság reprezentánsának földi működése véget ért. Legalábbis ezt olvassuk az igében: „felemeltetett a mennybe”, vagyis visszatért oda, ahonnan

jött. Újra folytatódhat tehát „a rejtjelek betűzgetése”, az ember elkeseredett küzdelme arra nézve, hogy ne csak a szeme előtt lévő világot lássa, illetve a szeme előtti világban meglássa a nem evilágot is.

Mennyivel könnyebb volt Jézussal. Amikor csodák történtek, amikor éreztük a túlvilági jelenlétet, itt a közvetlen közelünkben! — sóhajtottak Jézus tanítványai. Mert át kellett élniük a szomorú valóságot, hogy akivel életük minden perce összefonódott, akinek a közelsége mindennapos volt eddig, aki sok hitetlenségen átsegítette őket, az „felemeltetett”, végképp elhagyta őket...

Alapigénk azonban legkevésbé sem ad szomorkodásra okot. Sokkal inkább indít, mozgósít. Nem hagyja, hogy leragadjunk a múlt emlékeinél és minket is ki akar mozdítani mozdulatlanságunkból. Tőlünk is kérdezi a két „odaátról való” alak (az oltári igében Jézus mennybemenetelének a Cselekedetek könyve szerinti verziója szerint, ApCsel 1,11): „Miért álltok itt az ég felé nézve?” „Menjete el szerte e világba, hirdessétek az evangéliumot...” (Mk 16,15) — válaszol Jézus a küldő parancsban a kérdésre. De a küldés nem önmagában hangzik el, hanem igen komoly ígélet is van ebben az igében. Mert nem csak az derül ki ebből a szakaszból, hogy Jézus mindenkor tanítványai lesznek a továbbvivői mindannak, amit ő hozott el erre a földre, és bár Jézus immanens voltában valóban nem lesz többé jelen ezen a földön, mégis mindaz, amit ő hozott odaátról ebbe a világba, az tovább kíséri a tanítványok életét. Vagyis nem kell félniük a feladattól, mert az Úr együtt fog munkálkodni velük. Jelekkel és csodákkal erősíti meg az ő igehirdetésüket.

Nekünk, mai tanítványoknak is sokszor ez lenne a vágyunk. Olyan jó lenne — úgy mint az egyház első korszakában — különleges jelekkel és csodákkal is súlyt adni bizonyágtételünknek. Csakhogy a jelek és csodák soha nem a magunk igazolására adatnak. (Nem értelmezhetjük a 17. verset úgy, mint ahogyan mai keresztyének közül többen teszik ezt: — Akiket pedig nem követnek ezek a jelek, azok nem is hisznek.) Számomra sokat jelent az a vélemény, amit a manapság sokat idézett A. de Mello ír egy helyen: „Van ahol azt tartják csodának, ha Isten teljesíti az ember akaratát. Én inkább azt tartom csodának, ha az ember teljesíti Isten akaratát”. Jézusban arra az istenismeretre juthatunk el, ahol ez a második lesz fontosabbá. A jelek és csodák pedig Isten ajándékaként adatnak minden (!) krisztuskövető életébe.

A mi feladatunk tehát („csak”) az, hogy hitelesen hirdessük az evangéliumot ma is. Hogy a világban élők Jézusban találják meg és betűzzék ki a transzcendencia rejtjeleit önmaguk és mások számára is egy örök életre szóló örömezenet forrásaként.

Baranyay Csaba

Húsvét utáni 6. vasárnap

Jn 15,26–16,4 exegézise

Jézus radikális bejelentésekkel készíti fel a tanítványait ebben a szakaszban arra az időre, amikor már a külső kép szerint csupán „magukban” lesznek jelen a világon. A világ magatartása nem alakul kedvezően a tanítványok jövője szempontjából. Mivel „elhívtak és kihívtak” belőle, ezért nem lesz a környezetük megértő vagy elfogadó, hanem éppen ellenséges. **A magukra maradt tanítványi közösségeknek nagy vizsgálja az, hogy ilyen körülmények között hogyan maradhat meg bizonyágtévői körnek (15,27).**

Hogyan maradhat fent az elszakadás utáni időben az az egybetartozás, együttlét és összeforrottság Jézussal, ami most még mindent kitölt és alapjaiban meghatároz? Jézus prevenciója elsősorban itt a megbotránkozástól (16,1) akarja megóvni a hozzá legközelebb álló tanítványokat.

Világos az a kettős egymás mellettség, ahogy a távozás után érkező, a Paraklétosz (Vigasztaló, Pártfogó, „ügyvéd és bíró” egyszemélyben vagy segítő; a fordítások változatossága segíthet a megértésben) tesz bizonyágot Jézusról, de mellette a Jézussal egységbe tartozó tanítványok prédikációja szüntelenül hangzik. Az egyik oldalon az „erő, a hatalom és a dicsőség” állandó manifesztálódása zajlik le, míg a másik oldalon a megbátorított és felegyenesített tanítványok emlékezete ébrednek újra és újra. A kezdeti gyülekezetek valós problémáit ugyanúgy érinti Jézus búcsúbeszédének ez a szakasza, mint az egyháztörténet egész folyamatát jellemző vívódásokat. Nem könnyű a tanítványoknak jól megérteni a Jézus szerinti győzelmet a világ felett, a saját győzelemről alkotott képük miatt. A Jézus szavaira történő „szent emlékezés” nemcsak liturgikus kellék, hanem itt a lényeg is önmagában. A felejtő és gyakran „emlékeztetieséssel” küzdő tanítványoknak minden időre szóló figyelmeztetés az „én megmondtam nektek” formula (16,4). Az események, amelyek majd bekövetkeznek, annyira nehezen elviselhetők lesznek, hogy az elhordozásukhoz elképzelhetetlen nagyságú többletenergiára lesz szükségük a tanítványoknak. A kezdeti nehézségekre még nagyobb borzalmak fognak bekövetkezni. „Az Isten nevében történő gyilkolás, mint a vallásos ember elvakultságának, fanatizmusának elképzelése végigkíséri az emberiség és az egyház történetét, mint egy árnyék. Éppen a korabeli véres üldöztetések emlékeztetik a gyülekezetet nemcsak arra, ahogy Jézus a búcsúbeszédében ezt előre megmondta, hanem ahogyan azt a saját kereszthalálában valóra váltotta.”¹

A világban és ezen a földön élő gyülekezet számára két nagyon fontos tájékozódási pont létezik ma is: a Paraklétosz jelenléte, ébresztő, fenntartó és megújító tevékenysége, valamint az az emlékező, felidéző képesség, ahogy az

egyház nem felejtí Jézus szavait, hanem mint ma is elhangzó üzenetét hallja. Az emlékezésre művészi en utal Walter Lüthi, amikor erről a szakaszról csak úgy tud prédikálni, hogy minden egyes új gondolatához hozzáteszi a szó szerinti bibliai idézetet: „Ezeket azért mondom nektek, hogy békességetek legyen énbennem. A világon nyomorúságotok van, de biztatok: én legyőztem a világot”. (Jn 16,33)

A Vigasztalóra pedig úgy tekinthetünk, hogy „... általa az közvetítődik most a tanítványoknak, amit Jézus Atyja országában (örökkévalóságában) mond”.² A számításainkból kifelejtett Paraklétos- vagy az egyre kevesebb „konkrét” krisztusismerettel rendelkező tanítványságunk nagy veszély forrása lehet a mai bizonyágtételünk számára. Meghallani, megtanulni és megőrizni a szavakat. Ez lehet az alapállás a megbotránkozattatás elkerülésére a mi életünkben is.

Szabó Lajos

Igehirdetést segítő gondolatok

Lélekért kiáltva

1. A híd közepén

Még nem értünk át. Még nem egészen tudjuk, mi vár ránk a túlsó parton. Vissza-vissza tekintgetünk és közben kapaszkodunk, bizonytalanok és óvatosak a lépések, suták a mozdulatok. Jó, hogy nem ingatag kötél-híd vagy súlyunk alatt feljajduló deszka-palló van a lábunk alatt. Exaudi vasárnapja perikópájának biztos pilléreire, cövekeire áll a híd a Mennybemenetel és Pünkösöd ünnepe között feszülő különös témájú vasárnapon.

A tanítványoknak át kell kelni a képzeletbeli hídon. Eddig Jézus jelenléte védettséget, biztonságot, erőforrást, bátorítást jelentett. Az elszakadás pillanatában a védtelenség, a bizonytalanság, az erőhiány, a félelem érzései torlódnak egymásra. A Mester nélküli új helyzet irányvesztést, céltalanságot, eltántorodást, teljes kudarcot eredményezhet.

Honnan lesz tartaléka, hajtóenergiája a küldetés hordozásának? Honnan lesz bátorság a terhek mellé? Milyen hitele, tekintélye lesz ennek az ügynek?

Amikor falakba ütközik. Amikor ellenszélben kell járni. Amikor nem értik, sőt félreértik. Amikor szándékos félremagyarázás, ferdítés áldozata minden szó, minden mondat. Amikor a sikertelenséget, a kudarcot, a veszélyt is át kell élni, meg kell tapasztalni. Amikor evilági kockázatok árnyékolnak be minden szándékot és tervet. Mi lesz azokkal, akik a világ meghódítására készülnek, miközben érik halálos ítéletük? Szorongnak, miközben kiválasztottak? Mi lesz Krisztus gyülekezetével a rá szakadó sokféle próbatétel és nyomorúság nyomásának terhe alatt? Képes-e áttörni a

¹ Siegfried Schulz: Das Evangelium nach Johannes, NTD sorozat, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1975. 202.

² Neal M. Flanagan: Evangélium szent János szerint..., Korda-Bencés, 1992. 80.

bizonyágtétel ereje a falakat, a gátakat? Legyőzhetőek-e az akadályok? Az előttünk álló hídfőt figyelgetve, méregetve kedvezőtlenek a benyomások.

2. Amivel Jézus búcsúzik

A féltő, biztató és előrelátó bizonyosság hangja szólal meg. Az ijedtség, a megtorpanás, az eltántorodás, az elbizonytalanodás érzésének kezelése érdekében, Jézus maga készít fel a legrosszabbra. Ne érjen senkit meglepetés. Ne találjon váratlanul semmiféle válsághelyzetet. Szavai megóvnak a bukástól, a meghátrálástól, a sikertelenségtől, a kudarc miatti megütközéstől. Nem hiteget. Nem ígéri, hogy a diadal harsonái ezen a földön szólalnak meg. **Az egyház nem a hangos siker, hanem a kereszt csendjének a helye. Ezt kell meglátni és elfogadni. Ezt kell Jézustól átvenni, az élet sűrűjében megtartani és hordozni.**

3. „Lélek-jelenlét”

Nem emberi kezekben formálódik a világban élő gyülekezet dolga. Erőfeszítéseink, próbálkozásaink önmagukban nem mutatnak és nem vezetnek messzire. Sokszor mondanánk mást, újat, szebbet. Könnyebb lenne kényelmesen a kisebb ellenállás irányát választani. De ma sem tömegigények kielégítésére, hanem evangéliumhirdetésre van szükség. Ennek a garanciája a Lélek jelenléte, hogy a „felejtő és emlékeztetőkieséssel” küszködő tanítványok számára lehetővé, értelmessé, hatékonyá, sőt öröm forrásává tegye az ellenkező hatásoknak kitett evangélium ügyét. Jézus az övéit nem hagyja egyedül a nehéz terepen sem. Olyan Pártfogót küld, aki ugyanazt mondja, ugyanazt hozza, ugyanazt a tartalmat biztosítja. A megígért Lélek jelenlétéért az új helyzetben is bátorságot, biztosságot, erőt, vigasztalást adó Paraklétoszért lehet kiáltani Exaudi vasárnapján.

Smidéliusz Gábor

Pünkösdi ünnepe

Jn 14,23–31 exegézise

Az igeszakasz egy, a Jakab fia Júdás (lásd Lk 6,16, ApCsel 1,13) kérdésére (22.v.) adott jézusi válasszal kezdődik: Jézus nem egy látványos, apokaliptikus eseményben, de egyfajta pneumatikus, lelki-szellemi jelenlétben jelenti ki magát, amely az iránta tanúsított szeretetben, ígéjének (parancsolatainak, 15.v.) megtartásával válik nyilvánvalóvá. A Jézus ígését semmibe vevő — vagyis aki nincs vele pneumatikus szeretetközösségben — magát Istent utasítja vissza.

Közeledik Jézus távozása tanítványaitól (25.v., bár arról, ami ezután történt csak 18,1-gyel kezdődően olvasunk, így a 14,31 és 18,1 közötti szakasz az eredeti összhangot megtörő — későbbi? — szövegébővítésnek tűnik), de tovább beszél, megismételve ígését a Szentlélekről (26.v., v.ö. 14,16–17), megemlítve annak szerepét, funkcióját (pártfogó, vigasztaló, közbenjáró, segítő, lásd a görög kifejezés jelentéstartalmát).

Ez az ígélet — számunkra — pünkösdi aktualitást is ad az ígéjnek. Nem a funkció lesz hangsúlyos, hanem a „küldésre” vonatkozó jövő idejű biztatás: gyülekezet,

egyház, kereszténység a Szentlélek által születik (ez mindig a tanítvány kérdésre adott jézusi válasz folytatása!). A „minden” kifejezés sem általános értelemben áll, hanem speciálisan arra vonatkozik, amire Jézus szolgálatával és tanításával kapcsolatban a tanítványoknak feltétlenül emlékezniük kell majd. Nem egy tanrendszert, teológiai paneleket, építőelemeket, egy könyvet hagy rájuk öröklül Jézus, de a Lélek ígését. Az Ő ígését, parancsolatait a mindenkori tanítványok számára a Szentlélek teszi élővé és hatóvá, kinek megelevenítő „benső bizonyágtétele” nélkül Biblia, egyházi esztendő, pünkösdi ünnep régmúlt, a mában némán maradó tradíció csupán.

Jézus, távoztában megáldja tanítványait, különbséget téve a világtól és a Tőle kapható, eszhatológikus távlatú békeség (üdvösség, lásd Sálóm — eiréné) között. Még egyszer utal elmenetelére és az Atyának való alávetettségére (28.v.). Miután újra különbséget tesz a „most” és a halála utáni időszak (a szintén a Szentlélek által munkált hit „korszaka”) között, világosan jelzi a beszélgetés végét (14,30). Ha el is jön e világ fejedelme (jelképesen talán a letartóztatására küldött csoport 18,3), Jézus sorsa nem az ő kezükben van (v.ö. 10,17–18): Ő úgy cselekszik, ahogyan az Atya parancsolta (14,31).

Bácskai Károly

Igehirdetést segítő gondolatok

1. Jézus Júdás kérdésére adott válaszában a hit jelentőségét hangsúlyozza. „Az ige csak a hit számára lesz ’kinyilatkoztatással’... közösséget Isten és az ember között csak ott teremt, ahol az ember hittel fogadja.” (Karner: A testté lett Ige 204–205 l.) Jézusban Isten szeretetét láthatjuk. Általa az Atya lép be életünkbe. Ez nem marad következmény nélkül: mi is szeretjük az Atyát és a Fiút. Ennek a szeretetnek az erejével tartjuk meg Jézus ígését. Az Atya és a Fiú szeretete hat ránk és tőlünk rájuk sugárik vissza: ez a hit.

2. Jézus jelenléte életünkben: ígélet. Nem természetes, könnyen átélehető és megtapasztalható valóság. Ellentétes azzal, ami bennünk van, ami tőlünk telik. Az ígélet azonban nem a mi magatartásunk függvénye. Arra hívja fel figyelmünket, aki ígér. Az *ígérő* személye és szolgálata a biztosítéka annak, hogy az ígélet megvalósul. Szívünknek ezért nem kell nyugtalanodnia és csüggednie.

3. Jézus azt ígéri, hogy Lelke lesz Pártfogónk. A Szentlélek szolgálatában maga Jézus jön ismét hozzánk. Nem velünk szemben, hanem mellettünk van. Az exegézisben említett kifejezések erre utalnak. Még kettőt szeretnék melléjük állítani: védőügyvéd (Karner i.m. 311. l.) Az Evangelische Predigtmeditationen 1978/79. évi II. kötetében (214. l.) pedig ezt találtam: „der Herbeigerufene”. Az „idehívott”, a „segítségül hívott”. Az Atya és a Fiú a Lélek által azok közösségében is jelen van, akik semmiben sem reménykedhetnek, akik annyira megerőtlenedtek, hogy csak kiáltani tudnak. De ilyen kiáltással kezdődik a keresztyén ember, a gyülekezet, az egyház új élete!

4. A Lélek munkája, hogy „megtanítt mindenne” és „eszünkbe juttatja”, amit Jézus mondott. A két kijelentés között szoros összefüggés van. Azt teszik világossá, hogy

sajátságos helyzetünkben kicsoda számunkra Jézus. Ma mit várhatunk tőle és miben kérhetjük segítségét.

5. Alapigénk sajátossága — amit Jézus ígér, szenvedése, halála előtt hangzik el, de szavain már Húsvét és Pünkösd fénye ragyog — lehetővé teszi, hogy az egyik vele együtt megfeszített gonosztevő sorsa bátorítson. Földi élete tönkrement, helyrehozhatatlanul elromlott, Jézus ígérete alapján mégis élete, „békessége” lehet.

Az igehirdetés (egy lehetséges) gondolatmenete:

Sokan kérdezik: mi lesz velünk? Ez a kérdés rejtőzött a Jézussal megfeszített egyik gonosztevő szavaiban. Ez izgatta Jakab fiát Júdást. Mi is kérdezzük, magunkra, gyülekezetünkre, egyházunkra gondolva. Súlyos kérdés, amikor azt tapasztaljuk, hogy Jézus „elment”. De maga Jézus ezt üzeni: „Ne nyugtalanodjék a szívetek — visszajövök hozzátok”.

1. Jézus szava ígéret, de nem könnyelmű, felelőtlen kijelentés. A kérdés az, hogy mi milyen lélekkel hallgatjuk. Jézus arra akar rávenni, hogy ne rekedjünk el életünk gyengeségeinél és kudarcaink számbavételénél. Akarja, hogy merjünk messzebb nézni. Őrá, aki ígéretével szeretetét kínálja és annak elfogadását várja tőlünk.

2. Jézus szava hitünket is próbára teszi. Az igazi hit a Jézus szeretetének erejében való bizakodás. Bizalmunk jele pedig az, hogy megtartjuk Jézus ígését: aszerint élünk, nem lépünk ki világosságából, életünk minden dolgába engedjük beleszólni.

3a. Jézus szava nyilvánvalóvá teszi belső erőtlenségünket. A „kell” és a „van” közötti szakadékot. Együttal tehetetlenségünket, hogy azon saját erőnkkel nem tudunk hidat verni. De azt is, hogy mégis van reménységünk. Az ígéret, hogy „eljövök hozzátok”!

b. Ez az ígéret azt jelenti, hogy Jézus Lelke által ma is mellénk áll és kitart mellettünk. Kezébe veszi életünk ügyének, (ha tetszik: perének) intézését. Pártfogásába fogad, az érdekünket képviseli, kudarcainkban megvigasztal stb. Mindebből következik, hogy „belehívhatjuk” életünk nyomorúságaiba.

c. Így nyílik út számunkra a jövő, az élet, a békesség felé.

Mindennek felismerése a pünkösti csoda. Együttal válasz is arra a kérdésre, hogy „mi lesz velünk?” Az, amit Jézusra gondolva, szavára hallgatva, szeretetében bizakodva és Lelkéért imádkozva remélni merünk!

Bohus Imre

Pünkösd 2. napja

Jn 3,16–21 exegézise

A perikópa feldolgozásához nagy segítséget jelent Karner Károly kommentárja, valamint a nemrég megjelent Óegyházi Perikópák I. kötete, Magassy Sándor munkája.

Első látásra többszörösen is nehéz az igehirdető feladata. Pünkösd 2. napján olyan ígéről kell prédikálni, amelyik nem szól a Szentlélekről, vagy annak munkájáról. A Szentháromság másik két személye a cselekvő. A Szentlélek a megelőző szakaszban kerül elő. Továbbá a Jn 3,16 jól ismert mondanivalója könnyen háttérbe szoríthatja a textus többi versét és azok üzenetét. A 16–21. versek igen tömör megfogalmazásban mondanak el súlyos teológiai tételeket. Fennáll az a veszély, hogy az igehirdetés túl dogmatikussá válik, ha minden egyes teológiai fogalom értelmezését és összefüggéseit elő akarja vezetni.

Textusunk megértéséhez nélkülözhetetlen a kontextus figyelembevétele. Nikodémus éjszaka megy Jézushoz, hogy kérdéseire választ nyerjen. Ez az első teológiai kifejtés az evangéliumban, amely egy találkozás apropójából kiindulva beszél teológiai igazságokról. Nikodémus fő kérdése Jézushoz az újjászületésre vonatkozik. Noha bölcs tanító, nem érti a titkot. Jézus válaszából egyértelmű, hogy az újjászületés a Szentlélek munkája. Ő az, aki cselekszik titokzatos módon (3,8), amikor valaki hitre jut és az egyház új tagokkal gyarapodik.

Nikodémus értetlensége váltja ki azt a teológiai beszédet, 13–21. versek, melynek témája Isten emberszeretete és az emberek viszonyulása Isten üdvözítő tettehez. Kétféle módon fogadják Jézus küldését a világba (18. vers). Mind a hitnek, mind a hitetlenségnek megvan a maga következménye már most. Hit és hitetlenség, üdvösség és ítélet, világosság és sötétség, a rossz cselekvése és az igazság cselekvése alkotnak jánosi ellentétpárokat — provokáló módon. Ezek a teológiai kijelentések másutt bővebb kifejtést nyernek az evangéliumban. Az ítéletről az 5. fejezetben olvashatunk: 16–30v. A világosság és sötétség leleplező és elrejtő hatalmáról már az első fejezetben volt szó.

A pünkösti Lélek új távlatot ad az egész emberiségnek azáltal, hogy tanúskodik arról, hogy mennyire szereti Isten ezt a tőle elszakadt, sötétségben élő világot: 16. vers. Ez az ige kitágítja a horizontot és kivétel nélkül mindenkire vonatkozik. Nem véletlenül nevezzük ezt az evangélium rövid összefoglalásának: Isten szereti a világot.

Ennek logikus folytatása az, hogy azért küldte a Fiút Isten, hogy üdvözüljön általa a világ. (17.v.) Nemcsak Isten szeretete egyetemes, de a szabadulás lehetősége is igaz mindenkire. Isten mindent megtett ezért.

A szabadítás tesz képessé minket arra, hogy az Isten szerinti igazságot cselekedve éljünk a Lélek vezetése alatt. Az igazság cselekvése itt a szeretet kettős parancsának megtartását jelenti. Ez a három dolog adhat új távlatot életünknek, ezek megértéséhez és cselekvéséhez kérjük a Szentlélek Isten segítségét.

Geröfi Gyuláné

Igehirdetést segítő gondolatok

Pünkösd vasárnapjának üzenet után — Jézus elküldi a Pártfogót az emberhez — logikus folytatása az előzőnek a következő nap témája: „A Lélek gyümölcse”, vagyis mi a következménye annak, hogy az Isten Lelke közöttünk és bennünk munkálkodik.

Az igehirdetés alapigéje valóban nem szól közvetlenül a Szentlélekről, de igenis beszél Jézus Isten Lelkéről, Isten

ember iránti indulatáról, ahogyan szól hozzánk, ahogyan cselekszik velünk, ahogyan formál bennünket. Az alapszituációból kiindulva: hogyan születhet az ember újjá?

1. Az ember ítélet alatt van. Ez az, amit mi magunk is tapasztalunk, ez az, ami körül vesz bennünket ebben a világban: betegség, szenvedés, gyűlölet, harag, harc, háború, halál. Hát mi ez, ha nem az ítélet jele? Saját bűneink következményei, ítélete, mely rányomja bélyegét az életünkre (félelmek, depressziók, fóbiák, szorongások). Szükségünk van arra, hogy valaki megmentsen, mert az ilyen élet sokáig elviselhetetlen, értelmetlen.

2. De az Isten szereti ezt a világot! Benne szeret bennünket, Őt elhagyó, Neki háttfordító embereket. Az Ő indulata, az Ő Lelke másmilyen, mint a miénk. Ő az életet szolgálja, munkálja, mi a halált. Ő szeret, mi gyűlölünk, önzően élünk. Ő saját Fiát is halálra adta (ez volt az ára megmentésünknek), mi a tulajdon, Istentől ajándékként kapott vagyonkáinktól is nehezen válánk meg. Éppen ezért érdemelénk meg az ítéletet, éppen ezért lenne jogos Isten embert elvető, szeretetlenségünk miatt elpusztító haragja.

De Ő megbocsát, de Ő azért is szeret! És mindent meg akar tenni azért, hogy bennünket valóban megmentsen. Ezért adta Fiát, és ezért küldi a Lélek által ma is ebbe a világba a világosságot, az Ő szeretetének fényét, hogy üdvözüljünk, vagyis, hogy újra tudjunk szeretni, újra tudjunk önzetlenül élni, újra képesek legyünk Vele együtt megtervezni és megvalósítani életünket, azaz az igazságot tenni!

3. Mindannyian tanultuk, hogy erre a világra ítélet vár. Már most is sok mindent érzünk Isten ítéletéből ebben a világban, de az utolsó napon végleg megsemmisül minden, ami Istene kívül van Jézus mégis azt mondja, hogy aki hisz az Isten Fiában, az már nem jut ítéletre, aki pedig nem hisz, az már ítélet alatt van. Pontosán arról beszél, aki már ki mert állni a világosságra, Isten igéjének, a Lélek munkájának fényébe: mert önvizsgálatot tartani, merte kimondani az igazságot — önmagáról, és merte rábízni magát arra az Istenre, akit ebben a világosságban megismert az embernek megbocsátó és az embert szerető Istenre. Aki idáig eljutott a Lélek erejével (mi túlon túl gyengék vagyunk egy ilyen beismerésre), az már keresztül ment az ítéleten, és már megtapasztalta az Isten Lelkének jóindulatát újjáformálódott, újonnan született, marad ebben az isteni szeretetközösségben — a Lélek által, és cselekszi az Isten akaratát, az igazságot — a Lélek által.

4. Vannak azonban nagyon sokan, akik nem hajlandók a világban meglévő sötétségből előbújni, kilépni a fényre: „jó az, ami van, nem kell változtatni sem magamon, sem a

világon (na, esetleg azon egy kicsit), végül is ki lehet bírni valahogyan, aztán úgymint meghalunk egyszer!” Talán érződik ebből, hogy az ilyen ember (figyelem! mi is sokszor ilyenek vagyunk) már most eldöntötte magában, hova tartozik, ítéletet mondott maga felett. Halott, pedig él.

Az Isten mindent elvégzett, hogy nekünk életünk legyen. Fiát adta értünk, és Lelkével ma is újra és újra megszólít, megvilágosít, megszentel és megtart, hogy végre kilépjünk a fényre, vállaljuk a szembesülést bűneinkkel, magunkkal, induljunk el az Isten útján, az igazságot tegyük, és megmaradjunk abban az Istenben, aki most is szeret. Pünkösöd annak az Istennek ünnepe, aki Lelkét küldő hozzánk, hogy mindez valósággá váljon bennünk és körülöttünk.

Aradi András

Áprilisi számunk szerzői

- Aradi András lelkész — Dombóvár
Bácskai Károly lelkész — Budahegyvidék
Balicza Iván lelkész — Budavár
Baranyai Csaba lelkész — Siófok
Bohus Imre ny. lelkész — Fót
Cserháti Sándor teológiai professzor — Budapest
Fatalin Helga lelkész — Bük
Gerőfi Gyuláné lelkész — Budapest Deák tér
Gombocz Eszter — Budapest
Hausmann Jutta teológiai professzor — Budapest
Jancsó Kálmáné igazgató — Győr
Krámer György lelkész — Maglód
Lachuerné Puskás Sára hitoktató lelkész — Győr
Muntag Andor teológiai professzor — Budapest
Nagy Zoltán hitoktató lelkész — Budapest Fásor
Nánai László igazgató — Békéscsaba
Reuss András teológiai professzor — Budapest
Ribár János lelkész, esperes — Orosháza
Schulek Mátyás igazgató — Budapest Deák tér
Smidéliusz Gábor segédlelkész — Nagytarcsa
Solymár Mónika hitoktató lelkész — Sopron
Szabó Lajos teológiai professzor — Budapest
Szabóné Mátrai Marianna lelkész — szerkesztő
Szabolcs Éva tanár, adjunktus — Budapest, ELTE
Szemerei János lelkész — Kaposvár
Thiering Etelka tanár — Budapest

CORRIGENDA

Az 1998/4. számunk 157. oldalán a **LELKÉSZEK SZÜLETÉSNAPJAI** rovatban a következő pótlás ill. javítás eszközözlendő:

90 éves (Garam Zoltán és Rác Ernő mellett)

Mátis István, augusztus 18

85 éves

Böröcz Sándor március 16.

Kovács Géza adata téves (HELYES ÉV 1915)

1998/3. számunk 98. oldalán a 8. sor helyesen:

„Nicht Leitung und...”

a Szerzőktől és az Olvasóktól elnézést kérünk.

Meghívó

Bűn – bocsánat – új kezdet

1998-ban ünnepeljük az egyetemi szintű magyarországi evangélikus lelkészképzés megindulásának (a pécsi Erzsébet Tudományegyetem Hittudományi Fakultása megnyitásának) 75. évfordulóját. A jubileumot az Evangélikus Hittudományi Egyetem nemzetközi teológiai szimpóziummal szeretné emlékeztetése tenni,

amelyre minden érdeklődőt szeretettel meghív.

A Bűn – bocsánat – új kezdet általános kérdéskörét a plenáris előadások az összes teológiai diszciplína oldaláról igyekeznek majd megközelíteni, míg a munkacsoportokban a speciális, mindannyiunkat érintő problémákról folyhat a vita. A német és magyar nyelvű eszmecsere szinkrontolmácsolás igyekszik majd zökkenőmentessé tenni. A szimpózium reményeink szerint nemcsak a négy történelmi felekezet párbeszédére kínál lehetőséget, s nemcsak a teológiai tudományosság eseménye lesz, hanem interdiszciplináris kérdések felvetésére is alkalmat nyújt.

A rendezvényt a Felsőoktatási Programfinanszírozási Pályázat támogatja.

Program
Június 25. csütörtök
18.00 Vacsora

19.00 Köszöntés

Nyitó előadás

Problémafelvetés: a jelen kihívásai
Reuss András (Budapest)

Június 26. péntek

9.00 Előadás

Bűn, büntudat, megbocsátás a zsidó szépirodalomban
Lichtmann Tamás (Budapest/Debrecen)

10.00 Előadás

Bűnbánat Ezsdrás könyvében
Karasszon István (Budapest)

11.00 Előadás

Jézus halálának engesztelő jellege Pálnál
Gondolatok az újabb vitához
Wolfgang Kraus (Koblenz)

12.30 Ebéd

15.00 Előadás

vallásos kezdetek a 18. Századi finn egyházban
Pentti Laasonen (Helsinki)

16.00 Munkacsoportok

19.00 Fogadás – Hangverseny

Június 27. Szombat

9.00 Előadás

Az egyházi büntetések elengedése
Erdő Péter (Budapest)

10.00 Előadás

Túlélés vagy megújulás – A nyugtalanság kényszere
és a nyugalom vágya az ember életében az
ezredfordulón

Szabó Lajos (Budapest)

11.00 Előadás

Bűn, bocsánat új kezdet – a német – francia
viszonyban

Marc Lienhard (Strassbourg)

12.30 Ebéd

15.00 Munkacsoportok

17.00 Záróelőadás

Kiengesztelődés a keresztény hit és élet alapfogalma
Ulrich Körtner (Bécs)

Információk és Jelentkezés

A szimpózium helyszíne

Evangélikus Hittudományi Egyetem

1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3.

Tel.: 363-6451 383-4537

Fax: 363-7454

A szállás címe:

Evangélikus Teológus Otthon

1147 Budapest, Lócsei út 32.

Tel.: (nyilvános) 220-8418

A részvétel költségei:

Részvételi díj: 1000 Ft

Szállás: (Ft/éjszaka) 350 Ft

Reggeli: 150 Ft

Ebéd: 300 Ft

Vacsora: 200 Ft

